

Statens
offentliga
utredningar

1970:49

Social-
departementet

Ref.

Yrkesskade- försäkringens finansiering

SOU

Betänkande avgivet av utredningen angående
yrkesskadeförsäkringens finansiering m m
Stockholm 1970

Statens offentliga utredningar 1970

Kronologisk förteckning

1. Barns utemiljö. Tryckeribolaget. C.
2. Om stat och kyrka. Beckman. U.
3. Balanserad regional utveckling. Esselte. In.
4. Reformerad lärarutbildning. Svenska Reproduktions AB. U.
5. Statligt stöd till fiskehamnar. Esselte. Jo.
6. Ny livsmedelsstadga m.m. Del I. Förslag och motiv. Tryckeribolaget. S.
7. Ny livsmedelsstadga m.m. Del II. Bilagor. Tryckeribolaget. S.
8. Yrkesteknisk högskoleutbildning. Svenska Reproduktions AB. U.
9. Snöskotern-fordonet och föraren. Esselte. K.
10. Fria läromedel. Beckman. U.
11. Folkvandvårdens utbyggande och reglering. Beckman. S.
12. Värnpliktstjänstgöringens civila meritvärde. Esselte. Fö.
13. Sveriges energiförsörjning. Energipolitik och organisation. Svenska Reproduktions AB. I.
14. Urbaniseringen i Sverige. Bilagedel I till Balanserad regional utveckling. Esselte. In.
15. Regionalekonomisk utveckling. Bilagedel II till Balanserad regional utveckling. Esselte. In.
16. Riksdagsgrupperna • Regeringsbildningen. Norstedt & Söner. Ju.
17. Ersättare för riksdagsledamöterna. Esselte. Ju.
18. Upphandling av byggnader. Del 2. Administrationen. Beckman. Fi.
19. Svensk FN-lag. Esselte. Ju.
20. Behörighet, meritvärdering, studieprognos. Specialundersökningar av kompetensfrågor. Esselte. U. (Utkommer senare.)
21. Vägar till högre utbildning. Esselte. U.
22. Pedagogisk utbildning och forskning. Berlingska Boktryckeriet. Lund. U.
23. Understödsföreningar. Svenska Reproduktions AB. Fi.
24. Rationell bensinhandel. Esselte. H.
25. Aspirationer, möjligheter och skattemoral. Göteborgs Offsettryckeri AB, Surte. Fi.
26. Körkort och körkortsregistrering. Norstedt & Söner. K.
27. Allmänna val på våren 7. Norstedt & Söner. Ju.
28. Tjänstgöringsbetyg. Norstedt & Söner. Fi.
29. Decentralisering av statlig verksamhet. Esselte. Fi.
30. Stordriftsfördelar inom industriproduktionen. Esselte. Fi.
31. Militära straff och disciplinmedel. Esselte. Ju.
32. Polisen i samhället. Esselte. Ju.
33. Medel för styrning av byggnadsverksamheten. Norstedt & Söner. In.
34. Svenska folkets inkomster. Esselte. In.
35. Hemförsäljning. Göteborgs Offsettryckeri AB, Surte. Ju.
36. Kilometerbeskattning. Berlingska Boktryckeriet, Lund. Fi.
37. Översyn av vissa punktskatter. Esselte. Fi.
38. Förtrolig företagsinformation och börshandel. Esselte. Fi.
39. Sexualkunskapen på grundskolans låg- och mellanstadier. Esselte. U.
40. Revision av vattenlagen. Norstedt & Söner. Ju.
41. Företag och Samhälle. Del 1. Esselte. I.
42. Företag och Samhälle. Del 2. Esselte. I.
43. Ungdom — Bostad. Esselte. In.
44. Språkundersökningen bland finländska barn och ungdomar i Sverige. Esselte. U.
45. Gruvrättslig speciallagstiftning. Svenska Reproduktions AB. Ju.
46. Den äldre arbetskraften inom byggnadsindustrin. Esselte. In.
47. Skydd mot avlyssning. Norstedt & Söner. Ju.
48. Svensk författningssamling. Norstedt & Söner. Ju.
49. Yrkesskadeförsäkringens finansiering. Esselte. S.

Statens offentliga utredningar

1970:49

Socialdepartementet

Yrkesskade- försäkringens finansiering

Betänkande avgivet av utredningen angående
yrkesskadeförsäkringens finansiering m m
Stockholm 1970

Till Statsrådet och Chefen för socialdepartementet

Genom beslut den 30 juni 1967 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att utreda frågan om yrkesskadeförsäkringens finansiering m. m. och att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt den sakkunnige. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom utredningsman chefen för försäkringsrådet, generaldirektören Yngve Samuelsson.

Såsom experter åt utredningen förordnade departementschefen den 21 september 1967 överdirektören och chefen för arbetsmedicinska institutet Sven Forssman, ombudsmannen hos Landsorganisationen i Sverige Olle Gunnarsson, avdelningsdirektören hos statistiska centralbyrån Sven Jönhagen, byrådirektören hos riks-försäkringsverket Ingvar Lindstål, direktörsassistenten i Svenska Arbetsgivareföreningen Inge Svensson, byråchefen i arbetarskyddsstyrelsen Rolf Wedler och direktören Gunnar Werner, Socialförsäkringsbolagens förening.

Utredningen antog benämningen Utredningen angående yrkesskadeförsäkringens finansiering m. m.

Lindstål förordnades den 7 november 1967 att vara sekreterare i utredningen.

Sedan Lindstål erhållit begärt entledigande från uppdragen som expert och sekreterare, förordnades byrådirektören hos riks-försäkringsverket Ilmar Norman den 1 juni 1969 att vara expert och byrådirektören

hos riks-försäkringsverket Jarl-Erik Wallenberg förordnades den 27 juni 1969 att vara utredningens sekreterare.

Socionom Sven F. Bengtson, Landsorganisationen, numera byråchef i riks-försäkringsverket, har den 29 oktober 1969 inträtt som expert efter Gunnarsson, som samtidigt på egen begäran entledigats från sitt uppdrag.

Det betänkande som härmed överlämnas innehåller förslag till ändrad finansieringsform för den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen samt förslag till hur finansieringen av kostnaderna för ökade åtgärder ägnade att förebygga yrkesskador och annan ohälsa inom arbetsmiljön bör kunna ske via yrkesskadeförsäkringen genom bidrag från arbetsgivarna. Den andra i utredningsuppdraget ingående huvuduppgiften – hur den framtida yrkesskadestatistiken bör utformas – har i detta betänkande endast behandlats i den mån den kan anses ha samband med finansieringsfrågan.

För utredningens ståndpunktstagande i finansieringsfrågan har genom utnyttjande av riks-försäkringsverkets dataanläggning framställts ett omfattande statistiskt material. För arbetet härmed har byrådirektören Lindstål svarat, och på grundval av detta material har byrådirektören Norman utfört de beräkningar som redovisas i kap. 7.

Det har ej ansetts erforderligt att medta detta material utöver vad som redovisas i betänkandet. En sammanställning av det

statistiska materialet bifogas dock separat.

Det är utredningens avsikt att senare avge närmare förslag rörande statistikfrågans lösning.

De av utredningens experter som deltagit i slutbehandlingen av detta betänkande, har biträtt de nu framlagda förslagen.
Stockholm i september 1970.

Yngve Samuelsson

/J-E. Wallenberg

Innehåll

1. Förslag till lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring	9	gående omreglering av vissa ersättningsar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.	22
2. Förslag till lag angående procentsatsen för uttag av yrkesskadeavgift	13	11. Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1962: 511) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 6 juni 1962 (nr 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.	23
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1954: 246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.	14	12. Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1967: 925) angående tillägg som avses i lagen den 15 december 1967 (nr 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.	24
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.	15	13. Förslag till instruktion för statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.	25
5. Förslag till lag om ändring i lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.	16	Kapitel 1 <i>Inledning</i>	28
6. Förslag till lag om ändring i lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.	17	1.1 Inledande orientering	28
7. Förslag till förordning om ändring i förordningen (1959: 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m.	18	1.2 Utredningens direktiv	31
8. Förslag till förordning om ändring i reglementet (1961: 265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder	19	1.3 Utredningsarbetets uppläggning	32
9. Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen (1954: 670) med särskilda bestämmelser om tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å arbetstagare i statens tjänst	21	Kapitel 2 <i>Finansiering och administration av yrkesskadeförsäkringen i Sverige och vissa andra länder</i>	34
10. Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1955: 596) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 17 juni 1955 (nr 469) an-		2.1 Sverige	34
		2.2 Vissa andra länder	37
		Kapitel 3 <i>Kapitaltäckningssystem eller fördelningsmetod</i>	42
		3.1 Allmän orientering	42
		3.2 Avgiftsnivån vid en strikt övergång till fördelningsmetod	43

3.3	Analys av grundavgiftens utveckling	43	9.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring	80	
3.4	Analysresultat (diagram 1)	45	9.2	Förslag till lag angående procent-satsen för uttag av yrkesskadeavgift	81	
3.5	Försäkringsteknisk kommentar	46	9.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1954: 246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.	81	
3.6	Tilläggsavgift och avgiftstillägg	47	9.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.	81	
3.7	Slutsats angående strikt övergång till fördelningsmetod	48	9.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.	81	
3.8	Utredningens ståndpunktstagande	48	9.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.	81	
Kapitel 4 Riskgradering eller riskutjämn- ning			51	9.7	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1959: 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m.	82
4.1	Utvecklingstrenden och nuläget	51	9.8	Förslag till förordning om ändring i reglementet (1961: 265) angående förvaltningen av riks-försäkrings-verkets fonder	82	
4.2	Undersökning av riskutjämnings verkningar	52	9.9	Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen (1954: 670) med särskilda bestämmelser om tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å arbetstagare i statens tjänst	83	
4.2.1	Fullständig riskutjämnning	52	9.10	Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1955: 596) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 17 juni 1955 (nr 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.	82	
4.2.2	Minskning av antalet riskklasser	55	9.11	Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1962: 511) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 6 juni 1962 (nr 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.	83	
4.2.3	Sammanträngning av premiesatsskalan	55	9.12	Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1967: 925) angående tillägg som avses i lagen den 15 december 1967 (nr 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.	83	
4.2.4	Riskgradering och statistik	56				
4.2.5	Administrativa synpunkter	56				
4.3	Utredningens ståndpunktstagande	57				
Kapitel 5 Yrkesskadeförsäkring och ar- betarskydd			61			
5.1	Nuvarande ordning	61				
5.2	Förslag om arbetarskyddsavgift	61				
5.3	Utredningens ståndpunktstagande	62				
Kapitel 6 Yrkesskadeförsäkringens för- valtningskostnader			66			
6.1	Nuvarande ordning	66				
6.2	Utredningens ståndpunktstagande	66				
Kapitel 7 Finansieringsfrågans tekniska lösning			68			
7.1	Avgiftens underlag och samman-sättning	68				
7.2	Startnivå och utvecklingstakt	70				
7.3	Avgiftsuttag för perioden 1972—1976	73				
7.4	Frivillig försäkring	74				
Kapitel 8 Särskilda spörsmål			76			
8.1	Självrisk	76				
8.2	Utbyte av livränta mot engångsbe-lopp	77				
8.3	Särskilda yrkesskadefonden	77				
8.4	Byggnadsforskningsavgiften	78				
Kapitel 9 Specialmotivering till utred- ningens författningsförslag			79			

9.13 Förslag till instruktion för statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.	83
Kapitel 10 <i>Sammanfattning</i>	84

Bilaga

Arbetsmedicinska institutets promemo- ria angående aktuella forskningspro- jekt inom arbetsvetenskapen	87
I Inledning	87
II Projektförteckning	89
A. Arbetsmedicinska och arbetshygie- niska projekt	89
B. Arbetsfysiologiska projekt	104
C. Arbetspsykologiska projekt	106
D. Vissa tvärvetenskapliga projekt	108

Vissa förkortningar:

- AFL = Lag om allmän försäkring
- FR = Försäkringsrådet
- OL = Lag om försäkring för olycksfall i
arbete
- RFA = Riksförsäkringsanstalten
- RFV = Riksförsäkringsverket
- YFL = Lag om yrkesskadeförsäkring

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring.

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring dels att rubriken omedelbart före 38 § skall vara »Försäkringens finansiering m. m.», dels att i 40 § ordet »försäkringsavgift» skall bytas ut mot »yrkesskadeavgift», dels att 3, 25, 38, 39, 41 och 48 §§ skall ha nedan angivna lydelse.¹

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Varje arbetstagare — — — — — för yrkesskada.
I den — — — — — hos annan.

Kostnaden för försäkringen bestrides, med bidrag av statsmedel till omkostnaderna, genom försäkringsavgifter, som erläggas av arbetsgivaren. I fall som avses i andra stycket anses den, som driver anstalten eller genom vilkens försorg undervisningen eljest anordnas, såsom arbetsgivare.

Kostnaden för försäkringen bestrides genom avgifter, som erläggas av arbetsgivaren. I fall som avses i andra stycket anses den, som driver anstalten eller genom vilkens försorg undervisningen eljest anordnas, såsom arbetsgivare.

25 §.

Är arbetsgivaren enligt annan lag eller särskild författning eller på grund av egen utfästelse skyldig att vid yrkesskada utgiva avlöning, pension eller annan ersättning, som helt eller delvis utgör understöd på grund av skadan, eller skall sådant understöd utgå från kassa eller pensionsinrättning eller på grund av försäkring i annan försäkringsanstalt än som sägs i 1 §, avdrages från ersättning enligt denna lag vad i anledning av skadan för motsvarande ändamål av arbetsgivaren, kassan eller pensionsinrättningen eller på grund av försäkringen utgives för tid, under vilken

Är arbetsgivaren enligt annan lag eller särskild författning skyldig att vid yrkesskada utgiva avlöning, pension eller annan ersättning, som helt eller delvis utgör understöd på grund av skadan, eller skall sådant understöd utgå från kassa eller pensionsinrättning, avdrages från ersättning enligt denna lag vad i anledning av skadan för motsvarande ändamål av arbetsgivaren, kassan eller pensionsinrättningen utgives för tid, under vilken ersättningen utgår. Är arbetsgivaren skyldig att utgiva understöd vid sjukdom och begravning, må avdrag härför göras från ersättning en-

¹ Senaste lydelse av 38, 39 och 48 §§ 1967: 916.

(Nuvarande lydelse)

ersättningen utgår. Sådant avdrag må dock endast äga rum, om arbetsgivaren, på grund av understödet, enligt 38 § andra stycket erhållit lindring i försäkringsavgiften, samt, ifråga om understöd från kassa eller pensionsinrättning eller på grund av försäkring, endast ske, om kostnaden för understödet till minst en tredjedel bestritts av arbetsgivaren, och ej ske med större belopp än som skäligen kan anses svara mot dennes bidrag. För understöd vid sjukdom och begravning, vilket utgives av arbetsgivaren, må, ändå att motsvarande lindring i försäkringsavgiften ej skett, avdrag göras, i fråga om understöd vid begravning dock med högst trehundra kronor; och äger arbetsgivaren utfå vad som på grund av sålunda utgivet understöd avdragits från ersättningen enligt denna lag.

Såsom understöd — — — — — avdrags bestämmande.

Avdrag må — — — — — avsett understöd.

Innehar eller — — — — — föranleda därtill.

Understöd i — — — — — kommunal inkomstskatt.

Finnas i — — — — — äga rum.

(Föreslagen lydelse)

ligt denna lag, för understöd vid begravning dock med högst trehundra kronor; och äger arbetsgivaren utfå vad som på grund av sålunda utgivet understöd avdragits från ersättningen enligt denna lag.

38 §.

Avgift för försäkringen skall av riksförsäkringsverket bestämmas till belopp, som med hänsyn till arbetets farlighet i allmänhet och till de särskilda förhållandena, under vilka det bedrivs, efter försäkringstekniska grunder prövas vara erforderligt för att täcka den risk, som försäkringen avser.

Är arbetsgivare, kassa, pensionsinrättning eller försäkringsanstalt skyldig att utgiva understöd, för vilket enligt 25 § avdrag må göras, bestämmes försäkringsavgiften till det lägre belopp, som motsvarar den minskade försäkringsrisken. I fråga om annan arbetsgivare än staten må dock sådan lindring i försäkringsavgiften ej äga rum, med mindre arbetsgivaren begär det och, där så finnes erforderligt, för utgivande av understödet ställer säkerhet, som riksförsäkringsverket godkänner.

Användes arbetstagare till arbete av två eller flera arbetsgivare gemensamt, svara

Arbetsgivare skall enligt vad nedan sägs för varje år erlagga yrkesskadeavgift.

Avgift utgår å summan av vad arbetsgivaren under året utgivit till arbetstagare hos honom såsom lön i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad. Värdet av dessa förmåner skall uppskattas i enlighet med vad riksförsäkringsverket föreskriver.

Vid beräkning av avgift enligt denna paragraf skall hänsyn icke tagas till arbetstagare vars lön under året ej uppgått till trehundra kronor och ej heller till arbetstagares lön i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet.

de för försäkringsavgiften en för alla och alla för en.

39 §.

Såsom bidrag till bestridande av omkostnaderna för försäkringsrådets och riksförsäkringsverkets verksamhet skall för varje försäkring till statsverket erläggas tilläggsavgift med belopp, motsvarande fem procent av försäkringsavgiften, beräknad utan hänsyn till avdrag som sägs i 25 §.

Övriga omkostnader för försäkringsrådets och riksförsäkringsverkets verksamhet bestridas av statsverket. I fråga om kostnaderna för förvaltningen av den i 41 § omnämnda fonden gäller dock vad där-om är särskilt stadgat.

Yrkesskadeavgift skall utgå efter procentsats, som fastställes av Konungen med riksdagen. Procentsatsen skall vara så avvägd att avgifterna förslå

dels, i förening med andra tillgängliga medel, till bestridande av ersättningar enligt denna lag och motsvarande äldre lagstiftning jämte därtill knutna lagar angående omreglering (1955:469), förhöjning (1962:303) och värdesäkring (1967:919) av vissa ersättningar ävensom till förvaltningskostnader och erforderlig fondering,

dels, enligt vad Konungen med riksdagen förordnar, till bidrag till kostnader för forskning, utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd.

Vid beräkning av förvaltningskostnader skall hänsyn här tagas endast till omkostnaderna för försäkringsrådets och riksförsäkringsverkets verksamhet.

Beslut om den procentsats, som skall tillämpas för viss följd av år, skall fattas före juni månads utgång året dessförinnan. Riksförsäkringsverket har att före utgången av näst sista året i den period, för vilken det senast beslutade avgiftsuttaget gäller, framlägga förslag till procentsats för nästföljande femårsperiod.

41 §.

Grunderna för beräkning av försäkringsavgifter och premiereserv för försäkringar i riksförsäkringsverket bestämmas av Konungen.

Riksförsäkringsverkets beslut om försäkrings- eller tilläggsavgifts belopp skall, även där beloppet bestämts provisoriskt, utan hinder av förd klagan tills vidare lända till efterrättelse. Vinnes nedsättning i eller befrielse från avgift, återbetalas vad för mycket blivit erlagt.

Angående debitering och uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsverket samt om utbetalning till verket av

Riksförsäkringsverkets beslut om yrkesskadeavgifts belopp skall, även där beloppet bestämts provisoriskt utan hinder av förd klagan tills vidare lända till efterrättelse. Vinnes nedsättning i eller befrielse från avgift, återbetalas vad för mycket blivit erlagt.

Angående debitering och uppbörd av yrkesskadeavgifter samt om utbetalning till verket av dylika avgifter bestämmer

dylika avgifter bestämmer Konungen med riksdagen.

Försäkringsavgifterna skola ingå till en fond, som förvaltas enligt grunder vilka bestämmas av Konungen med riksdagen.

Konungen med riksdagen.

Yrkesskadeavgifterna skola ingå till en fond som förvaltas enligt grunder vilka bestämmas av Konungen med riksdagen. Ett belopp motsvarande den andel, som skall utgöra bidrag till kostnader för forskning, utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd, skall överföras till en särskild fond, som förvaltas enligt grunder fastställda av Konungen.

48 §.

Avgift för försäkringen skall bestämmas till belopp, som efter försäkringstekniska grunder prövas erforderligt för täckande av den risk försäkringen avser samt förvaltningskostnader.

Grunderna för beräkning av försäkringsavgifter och premiereserv för försäkringen fastställas av Konungen.

Försäkringsavgifterna skola ingå till en fond, som förvaltas enligt grunder vilka bestämmas av Konungen med riksdagen.

I övrigt skall vad i 3–41 samt 44 §§ är stadgat om obligatorisk försäkring i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande den frivilliga försäkringen; och skall därvid vad som sagts om arbetsgivaren i stället avse försäkringstagaren.

I övrigt skall vad i 3–37 samt 41 och 44 §§ är stadgat om obligatorisk försäkring i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande den frivilliga försäkringen; och skall därvid vad som sagts om arbetsgivaren i stället avse försäkringsstagaren.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972 men äger, utom i fall som avses under 2. här nedan, ej tillämpning i fråga om skada som inträffat dessförinnan.

2. Den i 39 § stadgade yrkesskadeavgiften skall även täcka kostnader för omreglering, förhöjning och värdesäkring av ersättningar, som är att hänföra till skada som inträffat före lagens ikraftträdande, ävensom förvaltningskostnader avseende sådan skada.

3. Med Konungens medgivande äger riks-försäkringsverket i fall som avses i 38 § andra stycket i den äldre lydelsen övertaga arbetsgivares skyldighet att utge ersättning i anledning av olycksfall eller sjukdom, om arbetsgivaren begär det.

4. Av Konungen enligt 41 § i den äldre lydelsen fastställda försäkringstekniska grunder skall, i den mån Konungen ej förordnar annorlunda, i förekommande fall allttjämt tillämpas.

5. Äldre bestämmelser i 40 § gäller fortfarande i fråga om frivillig försäkring.

6. Procentsatsen för yrkesskadeavgift för perioden 1972–1976 skall, utan särskilt förslag av riks-försäkringsverket, fastställas före utgången av juni månad 1971.

Förslag till
Lag angående procentsatsen för uttag av yrkesskadeavgift.

Härigenom förordnas, att den i 39 § första stycket lagen om yrkesskadeförsäkring omförmälda procentsatsen för uttag av yrkesskadeavgift skall för åren 1972–1976 vara 0,28 och att av denna tre tjugotondedelar skall utgöra bidrag till kostnader för forskning, utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954: 246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen (1954: 246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.¹

Arbetsgivare är pliktig att till den försäkringsinrättning, i vilken hos honom anställda äro obligatoriskt försäkrade jämlikt lagen om yrkesskadeförsäkring, erlagga det tillägg till tidigare bestämd försäkringsavgift, som må föranledas av tillämpningen av denna lag.

Å tillägg till försäkringsavgift, varom i första stycket sägs, skall tilläggsavgift eller bidrag enligt 39 § lagen om yrkesskadeförsäkring icke erläggas.

Sistnämnda tilläggsavgift och bidrag avse att bestrida omkostnader för FR:s och Rfvs verksamhet. Sådan avgift eller bidrag skall alltså icke utgå på grund av försäkring enligt krigsförsäkringslagen.

Arbetsgivare är pliktig att till riksförsäkringsverket erlagga det tillägg till tidigare bestämd yrkesskadavgift, som må föranledas av tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1967: 917.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Härigenom förordnas, att 14 § lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

Till bestridande av den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, åligger det annan arbetsgivare än staten att erlägga proportionellt tillägg till de avgifter, som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring skola för året beräknas för honom.

Angående debitering och uppbörd av tillägg, som avses i första stycket, skall tillämpas vad i sådant hänseende gäller rörande där omförmälda avgifter.

Den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, skall bestridas genom den yrkesskadeavgift, som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring skall beräknas för arbetsgivaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande proportionellt tillägg för tid före ikraftträdandet.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Till bestridande av den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, åligger det annan arbetsgivare än staten att erlægga proportionellt tillägg till de avgifter, som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring skola för året beräknas för honom.

Angående debitering och uppbörd av tillägg, som avses i första stycket skall tillämpas vad i sådant hänseende gäller rörande där omförmälda avgifter.

Den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, skall bestridas genom den yrkesskadeavgift, som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring skall beräknas för arbetsgivaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande proportionellt tillägg för tid före ikraftträdandet.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Till bestridande av den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av denna lag, åligger det annan arbetsgivare än staten att erlægga proportionellt tillägg till de avgifter som för året beräknas för honom enligt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskade-försäkring.

Den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av denna lag, skall bestridas genom den yrkesskadeavgift, som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskade-försäkring skall beräknas för arbetsgivaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande proportionellt tillägg för tid före ikraftträdandet.

Förslag till

Förordning om ändring i förordningen (1959: 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m.

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen (1959: 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Angående debitering och uppbörd av avgifter från arbetsgivare enligt lagen om allmän försäkring samt avgift för obligatorisk försäkring i riksförsäkringsverket enligt lagen om yrkesskadeförsäkring jämte tilläggsavgift enligt 39 § sistnämnda lag och avgiftstillägg jämlikt 14 § lagen angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. ävensom avgift enligt förordningen angående byggnadsforskningsavgift skall gälla vad nedan stadgas.

Angående debitering och uppbörd av avgifter från arbetsgivare enligt lagen om allmän försäkring samt yrkesskadavgift enligt lagen om yrkesskadeförsäkring ävensom avgift enligt förordningen angående byggnadsforskningsavgift skall gälla vad nedan stadgas.

Avgift jämte — — — — — verket bestämmer.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande avgift för tid före ikraftträdandet.

Förslag till

Förordning om ändring i reglementet (1961: 265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder.

Härigenom förordnas i fråga om reglementet (1961: 265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder

dels att 11 § skall upphöra att gälla,

dels att i 9 § ordet »yrkesskadeförsäkringsfond» eller böjningsform därav skall bytas ut mot »yrkesskadefond» eller motsvarande böjningsform,

dels att 1 och 2 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Folkpensioneringsfonden, riks-försäkringsverkets *yrkesskadeförsäkringsfond* samt den fond, som avses i *lagen om frivillig statlig pensionsförsäkring*, skola på sätt nedan stadgas förvaltas av fondfullmäktige.

Folkpensioneringsfonden, riks-försäkringsverkets *yrkesskadefond*, särskilda *yrkesskadefonden*, *fonden för frivillig försäkring* samt den fond, som avses i 22 kap. *lagen om allmän försäkring*, skola på sätt nedan stadgas förvaltas av fondfullmäktige.

2 §.

Yrkesskadeförsäkringsfondens inkomster utgöras av

avgifter för försäkringar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, lagen om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, lagen om yrkesskadeförsäkring samt lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl.;

återbetalda belopp — — — — — om yrkesskadeförsäkring;

bötesmedel enligt — — — — — i arbete;

kapitalbelopp, som — — — — — sjukdom; samt

räntor och annan avkastning.

Yrkesskadeförsäkringsfondens utgifter utgöras av

Yrkesskadefondens inkomster utgöras av

yrkesskadeavgift enligt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring, i den mån avgiften ej är avsedd att utgöra bidrag till kostnader för forskning, utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd, samt tillägg som må föranledas av tillämpningen av lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl.

Yrkesskadefondens utgifter utgöras av

(Nuvarande lydelse)

ersättningar och andra kostnader, som i anledning av inträffade skadefall skola utbetalas av riksförsäkringsverket enligt förenämnda lagar och enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

ersättningar, som — — — — — åvilande ersättningsskyldighet;

belopp, som av riksförsäkringsverket eller eljest återbetalas på grund av att för mycket influtit till verket i avgifter för försäkringar enligt de i första stycket omfördälagarna; samt

belopp, som utbetalas till följd av vad nedan i 3 eller 11 § stadgas.

(Föreslagen lydelse)

ersättningar och andra kostnader, som i anledning av inträffade skadefall skola utbetalas av riksförsäkringsverket enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, lagen om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, lagen om yrkesskadeförsäkring, lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl. ävensom kostnader för omreglering, förhöjning och värdesäkring av ersättningar enligt dessa lagar;

belopp, som av riksförsäkringsverket eller eljest återbetalas på grund av att för mycket influtit till verket i yrkesskadavgift enligt vad i första stycket sägs;

belopp som skola utbetalas för bestridande av förvaltningskostnader enligt 39 § andra stycket lagen om yrkesskadeförsäkring; samt

belopp, som utbetalas till följd av vad nedan i 3 § stadgas.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1972.

Förslag till

Kungörelse om ändring i kungörelsen (1954: 670) med särskilda bestämmelser om tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å arbetstagare i statens tjänst.

Härigenom förordnas, att 3 § kungörelsen (1954: 670) med särskilda bestämmelser om tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å arbetstagare i statens tjänst skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

De i 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring stadgade försäkrings- och tilläggsavgifterna skola ej erläggas för arbetstagare i statens tjänst.

Den i 38 § lagen om yrkesskadeförsäkring stadgade yrkesskadeavgiften skola ej erläggas för arbetstagare i statens tjänst.

Staten har att svara för omkostnaderna för försäkringsrådets och riksförsäkringsverkets verksamhet såvitt angår försäkringen avseende arbetstagare i statens tjänst.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Förslag till

Kungörelse om upphävande av kungörelsen (1955: 596) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 17 juni 1955 (nr 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Härigenom förordnas, att kungörelsen (1955: 596) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 17 juni 1955 (nr 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete skall upphöra att gälla med utgången av december 1971.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande avgiftstillägg för tid före ikraftträdandet.

I samband med ikraftträdandet skall medel, som tillgodoförts omregleringskassan men som ej tagits i anspråk, tillföras yrkesskadefonden. På grund av äldre bestämmelser senare inflytande medel skall även tillföras yrkesskadefonden, som också har att svara för utgifter som åvilat kassan.

Förslag till

Kungörelse om upphävande av kungörelsen (1962: 511) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 6 juni 1962 (nr 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.

Härigenom förordnas, att kungörelsen (1962: 511) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 6 juni 1962 (nr 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. skall upphöra att gälla med utgången av december 1971.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande avgiftstillägg för tid före ikraftträdandet.

Förslag till

Kungörelse om upphävande av kungörelsen (1967: 925) angående tillägg som avses i lagen den 15 december 1967 (nr 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.

Härigenom förordnas, att kungörelsen (1967: 925) angående tillägg som avses i lagen den 15 december 1967 (nr 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. skall upphöra att gälla med utgången av december 1971.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller fortfarande beträffande avgiftstillägg för tid före ikraftträdandet.

Förslag till Instruktion för statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.

Inledande bestämmelser

1 §

Allmänna verksstadgan den 3 december 1965 (nr 600) skall, med undantag för 3 och 16 §§ samt i övrigt på det sätt som följer av denna instruktion, tillämpas på statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.

Med chefen förstås vid tillämpningen av 6–8 §§ och 15 § första stycket sekreteraren och i övrigt ordföranden.

Uppgifter

2 §

Rådet har till uppgift att medelst bidrag från den i 41 § tredje stycket sista punkten lagen om yrkesskadeförsäkring avsedda fonden genom ekonomiskt stöd till forskning, utbildning och upplysning

dels motverka uppkomsten av yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad fysisk och psykisk ohälsa,

dels förbättra arbetsmiljön och därigenom främja hälsa, säkerhet, arbetsanpassning och arbetstillfredsställelse.

3 §

Bidrag till forskning skall särskilt tillgodose forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, samt stora och långsiktiga forskningsprojekt.

Forskningen skall främst vara inriktad på tillämpad forskning, där resultaten kan förväntas få praktisk användning inom arbetslivet.

Bidrag till forskning får även avse att främja kontakt med internationell forskning för att därigenom underlätta utnyttjandet av utländska forskningsresultat.

Bidrag till utbildning skall främst avse utbildning av skyddsombud och kompletterande utbildning av personal inom företagshälsovården samt annan personal inom arbetarskyddets område.

Bidrag till upplysning skall främst lämnas för brett upplagd upplysning riktad till stora persongrupper inom arbetslivet.

Bidrag får ej avse forskning, utbildning och upplysning av den art att det framstår som en naturlig uppgift för staten att svara för verksamheten.

4 §

Rådet skall tillse att beviljat bidrag kommer till avsedd användning samt draga försorg om att resultaten av den forskning som bedrivs med stöd av bidrag från rådet offentliggöres på lämpligt sätt.

5 §

Rådet skall varje år före den första april avge berättelse till Kungl. Maj:t om rådets verksamhet under det senaste kalenderåret.

Organisation

6 §

Rådet består av ordförande och sex ledamöter.

Ordföranden utses av Kungl. Maj:t. Chefen för arbetarskyddsstyrelsen och chefen för arbetsmedicinska institutet är självskrivna ledamöter. Övriga ledamöter utses av Kungl. Maj:t, två efter förslag av Svenska Arbetsgivareföreningen och två efter förslag av Landsorganisationen i Sverige.

För ordförande och ledamot som utses av Kungl. Maj:t skall finnas en i samma ordning utsedd ersättare.

Mandattiden för ordföranden och ledamot som utses av Kungl. Maj:t jämte ersättare för dem är högst 3 år.

Rådet utser inom sig vice ordförande.

Om arvode och annan ersättning till ordförande, ledamot samt ersättare för dem förordnar Konungen.

7 §

Hos rådet skall finnas en sekreterare. Denne förordnas av rådet liksom annan erforderlig personal. Rådet bestämmer löner och övriga anställningsvillkor för dessa.

Rådet äger i mån av behov anlita experter och sakkunniga.

8 §

Rådet sammanträder när ordföranden bestämmer det eller minst två ledamöter begär det.

9 §

Rådet är beslutfört när ordföranden och minst tre ledamöter är närvarande. Av ledamöterna skall minst en från vardera sidan företräda de förslagsgivande arbetsmarknadsparterna. När ärende av större vikt handlägges, bör om möjligt samtliga ledamöter närvara.

Som rådets beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder.

Är ärende så brådskande att rådet icke hinner sammanträda för behandling av ärendet, avgöres detta genom meddelanden mellan ordföranden och minst tre ledamöter. Av dessa skall minst en från vardera sidan företräda arbetsmarknadsparterna. Beslut, som fattas enligt detta stycke, skall anmälas vid nästa sammanträde.

10 §

I arbetsordningen eller genom särskilt beslut får överlämnas åt ordföranden eller sekreteraren att avgöra ärende eller grupp av ärenden, som icke är av sådan beskaffenhet att prövningen bör ankomma på rådet.

11 §

Ärende avgöres efter föredragning, som ankommer på sekreteraren eller på särskilt förordnad föredragande. I arbetsordning eller genom särskilt beslut får medges, att ärende som handlägges enligt 10 § avgöres utan föredragning.

Ordföranden får själv övertaga beredning och föredragning av ärende.

Sekreteraren äger närvara när ärende föredrages av annan.

12 §

Ordföranden, sekreteraren eller efter beslut av ordföranden, annan tjänsteman äger infordra förklaring, upplysning eller yttrande i ärende hos rådet.

13 §

Om någon, som närvarit vid handläggningen av ärende eller föredragning, har skiljaktig mening skall denna antecknas.

Besvär

14 §

Mot rådets beslut i fråga om beviljande av bidrag får talan icke föras.

Övriga bestämmelser

15 §

Rådets tillgångar skall, i den mån de ej utnyttjas på i 3 § angivet sätt eller erfordras för bestridande av löpande utgifter, vara placerade å räntebärande räkning i riksbanken eller Sveriges Kreditbank.

16 §

Utbetalningar från den i 41 § tredje stycket sista punkten lagen om yrkesskadeförsäkring avsedda fonden ombesörjes av riksförsäkringsverket, som även för fondens räkenskaper.

17 §

Bestämmelserna i 18 § första stycket statstjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 274) skall gälla den som innehar eller uppehåller tjänsten som sekreterare.

Denna instruktion träder i kraft den 1 januari 1972.

1.1 Inledande orientering

Den i vårt land först gällande lagstiftningen, som gav skydd mot de ekonomiska följderna av skador som inträffat i arbetet, var 1901 års lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbetet. Denna lag var i första rummet inte en försäkringslag utan huvudsakligen en lag om skyldighet för arbetsgivare, som utövade vissa i lagen närmare angivna verksamheter, att själv direkt utge ersättning till arbetstagare som skadades genom olycksfall i arbetet. Lagen gav emellertid arbetsgivaren möjlighet att, om han föredrog det, befria sig från denna ersättningsskyldighet genom att försäkra sina arbetstagare i den då nyinrättade riks-försäkringsanstalten (RFA).

I enskild försäkringsverksamhet har sedan gammalt i allmänhet funnits ett betecknande drag av frivillighet för den presumtive försäkringstagaren både att välja, om han över huvud taget skall eller inte skall ta försäkring, och i förra fallet att välja mellan olika försäkringsgivare. En nära nog självklar följd härav har varit, att försäkringspremierna måste avvägas i så nära anslutning som möjligt till storleken av den risk som den enskilde försäkringstagaren vill frigöra sig från och att han verkligen får garanti för att försäkringsgivarens åtaganden för framtiden kommer att fullgöras. Detta innebär i sin tur, att premierna måste räcka till en viss kapitalavsättning för än-

damålet (kapitaltäckningssystem). På grund av frivilligheten skulle ju annars inte finnas garantier vare sig för försäkringstagaren att försäkringsinrättningens betalningsförmåga skulle bestå eller för försäkringsgivaren att försäkringsbeståndet skulle förbli så stort att betalningarna ändå kunde fullgöras genom de premier som inflyter.

Efter detta mönster kom premierna att konstrueras i RFA. Avgifterna kom att bestämmas så, att de även förslög till avsättningar för framtida ersättningsanspråk. Vidare blev premiesatserna olika inom olika verksamheter och företag med hänsyn till arbetets farlighet och övriga omständigheter. Premierna blev m. a. o. riskgraderade.

Genom 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete (OL), som trädde i kraft vid ingången av år 1918, blev försäkringen som sådan till sitt väsentliga innehåll obligatorisk men samtidigt inrättades ett antal enskilda – ömsesidiga – försäkringsbolag, som vid sidan av RFA fick meddela försäkring. Arbetsgivaren fick frihet att välja försäkringsinrättning. Det måste på grund härav även då ha framstått som följdriktigt att premiesättningen i likhet med vad som gällde i annan enskild försäkringsverksamhet skulle ske efter försäkringstekniska grunder och, analogivis, att detsamma också skulle gälla för RFA. Samma princip har även kommit till uttryck i den nu gällande lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkeskadeförsäkring (YFL), som den 1 januari

1955 avlöste OL. Rätten för arbetsgivare att själv välja i vilken försäkringsinrättning han önskade teckna försäkring för sina anställda mot skada i arbete kvarstod även i den nya lagen.

Samtidigt med att olycksfallsförsäkringen i fortskridande takt byggdes ut, hade arbete pågått med att få till stånd en allmän och obligatorisk sjukförsäkring, genom vilken för den stora gruppen förvärvsarbetande medborgare skydd skulle skapas även vid annan sjukdom än sådan som föranletts av någon i arbetet inträffad händelse. Detta arbete resulterade i 1947 års lag om allmän sjukförsäkring. Denna lag trädde dock ej i kraft förrän den 1 januari 1955, dvs. samtidigt med YFL. Försäkringen enligt denna lag samordnades med den nya, av allmänna sjukkassor administrerade obligatoriska sjukförsäkringen. Samordningen, som alltjämt äger sin tillämpning, innebär att den sjuke även i yrkesskadefallen under de 90 första dagarna av sin sjukdom får – om man bortser från vissa speciella situationer – sin sjukhjälp enligt sjukförsäkringens regler och att hjälpen från yrkesskadeförsäkringen träder in först sedan 90-dagarstiden gått till ända. Det kan anmärkas att härigenom en nedgång skedde med bortåt 90 procent av antalet ärenden administrerade av RFA och de ömsesidiga försäkringsbolagen. År 1955, dvs. det första år då den allmänna sjukförsäkringen fungerade, anmäldes ca 135 000 yrkesskadefall till de dåvarande sjukkassorna. Av dessa slutreglerades ca 117 000 fall av sjukkassorna och bara ca 18 000 fall kom under yrkesskadeförsäkringsinrättningarnas prövning. Situationen är i stort sett alltjämt densamma.

I finansieringshänseende kom den obligatoriska sjukförsäkringen att bygga på andra principer än yrkesskadeförsäkringen. Den försäkrade fick här själv erlägga en avgift, som varierade beroende på i vilken tilläggs-sjukpenningklass den försäkrade med hänsyn till sin förvärvsinkomst placerades in. Både arbetsgivaren och staten fick också bidra till försäkringens finansiering. För arbetsgivarens del beräknades bidraget kollektivt efter viss procent på den sammanlag-

da lön som arbetsgivaren utgett till sina anställda under ett kalenderår.

Grunden till vår folkpensionering lades med 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring. Lagen omfattade praktiskt taget hela folket och avsåg att ge skydd vid ålderdom och invaliditet oavsett om hjälpbehovet hängde samman med yrkesskada eller ej. I princip hade 1913 års lag karaktär av en renodlad försäkring, men den var kombinerad med understöd eller pensionstillägg av allmänna medel.

Folkpensioneringen förbättrades år 1935, då vi fick en lag om folkpensionering. Man släppte nu inte bara i lagens rubrik orden försäkring utan man övergav också försäkringsprincipen vid finansieringen av folkpensioneringen. I stället övergick man till att skattevägen av den aktiva befolkningen ta ut det belopp som fordrades för att finansiera de löpande pensionerna.

Genom 1946 års lag om folkpensionering togs ytterligare ett steg mot målet att bereda alla medborgare rätt till pension genom att bl. a. rätten till ålderspension gjordes oberoende av inkomstprövning.

Redan innan folkpensioneringen trätt i kraft i den utformning den fick i 1946 års lag hade man påbörjat det utredningsarbete som så småningom ledde fram till den av 1959 års riksdag antagna lagen om försäkring för allmän tilläggs-pension. Tillsammans med folkpensioneringen skulle tilläggs-pensioneringen tillförsäkra alla förvärvsarbetande rätt till ålders-, invalid- och familjepensionsskydd avvägt i förhållande till den tidigare förvärvsinkomsten. I likhet med folkpensioneringen finansierades den med enhetliga kollektiva avgifter och arbetsgivaren fick erlägga avgift efter en viss procent på av honom under ett kalenderår utbetalda löner till anställda, varjämte egna företagare hade att själva erlägga tilläggs-pensionsavgift i form av egenavgift. De influtna avgifterna ingick till en fond benämnd allmänna pensionsfonden.

Reformarbetet på socialförsäkringsområdet fortsatte och strävandena gick ut på att söka sammanföra de olika komponent-

terna i systemet så långt det var möjligt. Som resultat av dessa strävanden tillkom den nu gällande lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring (AFL), som trädde i kraft den 1 januari 1963. I denna lag sammanfördes sjuk- och moderskapsförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggspensioneringen till ett enhetligt lagverk. Yrkesskadeförsäkringen fick emellertid kvarstå som en fristående försäkring, men tanken var att denna försäkringsförmån skulle med tiden kunna på ett naturligt sätt infogas i det allmänna socialförsäkringssystemet. För att undersöka hur detta skulle kunna förverkligas tillsattes år 1961 en särskild utredning, yrkesskadeutredningen.

I direktiven för yrkesskadeutredningen framhölls bl. a. att, med hänsyn till att yrkesskadeförsäkringen förlorat i betydelse först genom försäkringens samordning med den allmänna sjukförsäkringen och sedermera genom tillkomsten av AFL med dess förtids-, efterlevande- och ålderspensioner, det kunde ifrågasättas om det för framtiden förelåg skäl att bibehålla en särskild yrkesskadeförsäkring. Enligt direktiven borde dock även i fortsättningen finnas ett särskilt försäkringsskydd för yrkesskador i någon form. Detta motiverades med att yrkesskadeförsäkringen ger ersättning i vissa situationer som inte täcks av den allmänna försäkringen.

År 1966 lade yrkesskadeutredningen fram ett betänkande med förslag till yrkesskadelag m. m. (SOU 1966: 54). I huvudsak innebar detta att det ekonomiska skyddet vid yrkesskada infogades i den allmänna försäkringen, så att skyddet vid yrkesskada lämnades genom de allmänna trygghetsanordningarna, dvs. den allmänna försäkringens sjukförsäkring, folkpensionering och försäkring för tilläggspension. Någon fristående försäkring för yrkesskada skulle således ej finnas i fortsättningen. Förmånerna vid yrkesskada skulle till sin typ bli desamma som vid andra skador och sjukdomar och nivån på förmånerna skulle också i princip bli densamma. I vissa hänseenden skulle dock ersättningen vid yrkesskada beräknas efter förmånligare grunder, och

vid yrkesskada skulle, utöver de allmänna förmånerna, kunna utgå särskilda förmåner.

I fråga om finansieringen av yrkesskadeförmånerna föreslog utredningen, att kapitaltäckningssystemet skulle överges för den inom den allmänna försäkringen tillämpade fördelningsmetoden. Vidare ansågs att man vid en integrering av yrkesskadeskyddet ej borde bibehålla rådande starkt differentierade premiesystem utan övergå till ett för samtliga näringsgrenar enhetligt – dvs. av olycksfallsrisken oberoende – premiesystem. Finansieringen av yrkesskadeskyddet föreslogs ske genom att arbetsgivarna varje år skulle till allmänna pensionsfonden erlægga en enhetlig yrkesskadeavgift. Denna skulle beräknas på samma avgiftsunderlag som arbetsgivarens avgift till försäkring för tilläggspension och utgå efter en av Kungl. Maj:t med riksdagen fastställd procentsats. Denna skulle vara så avvägd, att yrkesskadeavgifterna räckte till att bestrida utgifterna för tilläggspensionsförmånerna och de särskilda yrkesskadeförmånerna ävensom till förvaltningskostnaderna och erforderlig fondering. I anslutning till förslaget uttalade utredningen, att den inte förbisåg att det nuvarande omfattande statistikarbetet inom yrkesskadeförsäkringen, som enligt utredningens förslag skulle bli obehövligt för premiesättningsändamål, hade sin betydelse ur arbetarskyddssynpunkt. Yrkesskadeutredningen ansåg emellertid att detta var ett följdspörsmål som fick tas upp i annat sammanhang.

I prop. 1967: 147 uttalade chefen för socialdepartementet att han på anförda skäl ansåg det lämpligast att tills vidare bibehålla den nuvarande yrkesskadeförsäkringen, dock med vissa förbättringar av förmånerna. Förbättringarna avsåg uppräknings- och värdesäkring av äldre yrkesskadeförmåner samt värdesäkring av nyttillkomna livräntor. Vidare infördes förmånligare grunder för bestämmande av yrkesskadeersättningarnas storlek. I fråga om försäkringens finansiering förordades ingen ändring. Det rådande kapitaltäckningssystemet med riskgraderade premier lämnades sålunda orubbat.

I administrativt hänseende innebar propositionen att de socialförsäkringsbolag, som ägt att meddela obligatorisk yrkesskadeförsäkring, inte skulle få meddela sådan försäkring efter utgången av år 1968 och att bolagens verksamhet skulle vara avvecklad före utgången av år 1973.

Propositionen vann, såvitt nu är i fråga, riksdagens bifall (L²U 68, rskr 401).

1.2 Utredningens direktiv

Utredningens direktiv framgår av vad chefen för socialdepartementet anförde till statsrådsprotokollet den 30 juni 1967 i samband med att departementschefen bemyndigades tillkalla en utredningsman för denna utredning. I direktiven erinras inledningsvis om att den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen finansieras med avgifter från arbetsgivarna. Avgifterna bestäms av de olika försäkringsinrättningarna efter försäkringsmässiga grunder så att de kan antas täcka den risk, som försäkringen avser. Avgifterna skall alltså förslå även till avsättningar för framtida ersättningsanspråk. Avgifterna är olika inom olika verksamheter och företag med hänsyn till arbetets farlighet och övriga omständigheter. Avgifterna varierar också mellan de olika försäkringsinrättningarna. Fastställandet av avgifterna enligt det nuvarande systemet förutsätter ett omfattande statistiskt material i fråga om yrkesskaderiskerna i olika verksamheter. Denna statistik – som även har betydelse för arbetarskyddsverksamheten – framställs av RFV. Departementschefen hänvisar i fortsättningen till vad han uttalat i samband med remissen till lagrådet av det förslag till ändring i lagen om yrkesskadeförsäkring som redovisas i prop. 1967: 147 och anför följande:

»I fråga om yrkesskadeskyddets finansiering framhöll jag vid lagrådsremissen att en differentierad premiesättning av konkurrensskäl inte längre behövs när socialförsäkringsbolagen upphör och att en administrativ förenkling skulle kunna nås, om man går över till enhetsavgifter baserade på ett fördelningssystem. Å andra sidan har många remissinstanser framhållit det

nuvarande avgiftssystemets värde för att stimulera det förebyggande arbetarskyddet inom företagen. Likaså har behovet av den yrkesskadestatistik, som ligger till grund för nuvarande premiesättning, kraftigt understrukits. Vid lagrådsremissen uttalade jag att fördelar och nackdelar med olika avgiftssystem liksom statistikfrågorna bör utredas närmare innan man tar ställning till frågan om en förändring. I väntan på sådan utredning förordade jag att nuvarande avgiftssystem behålls. Vidare anförde jag att arbetarskyddsfrågorna i anslutning till yrkesskadeförsäkringen bör behandlas vid den nyss nämnda utredningen om avgifts- och statistikfrågorna och att man därvid bör pröva ett av Landsorganisationen i Sverige framfört förslag om en särskild arbetarskyddsavgift som tas ut i samband med yrkesskadeavgiften.

Jag föreslår, att en sakkunnig tillkallas med uppgift att utreda de nyss nämnda frågorna. Det lämpliga sättet för yrkesskadeförmånernas finansiering bör bedömas mot bakgrunden av vad de till lagrådet remitterade förslagen innehåller om yrkesskadeförsäkringens utformning och administration.»

Departementschefen övergår härefter till frågan om yrkesskadestatistiken och uttalar i detta hänseende följande:

»Den av riks-försäkringsverket utarbetade statistiken över yrkesskador är till innehåll och utformning i sina huvuddrag bestämd genom överväganden på grund av ett år 1955 framlagt förslag om sjukförsäkrings- och yrkesskadestatistiken, internationella rekommendationer, framställningar av arbetarskyddsverkets organisationsutredning år 1960 samt överläggningar mellan riks-försäkringsverket och arbetarskyddsstyrelsen år 1963. Riks-försäkringsverkets arbete med yrkesskadestatistiken, som sysselsätter inemot 40 personer, avser i första hand att belysa yrkesskadornas frekvens, beskaffenhet och orsaker. Resultatet härav redovisas i publikationen »Yrkesskador», som ges ut i serien Sveriges officiella statistik. Bland övriga av verket utarbetade statistiska redogörelser om yrkesskador och yrkesskadeförsäkring kan nämnas »Kostnadsstatistik för yrkesskador», som närmast är avsedd att ge underlag för utarbetande av premietariffer för yrkesskadeförsäkringen, och den s. k. företagsstatistiken, dvs. statistik för belysande av yrkesskadeförhållandena hos enskilda stora företag. Denna senare statistik, som omfattar företag med minst 50 000 arbetstimmar för år räknat, tillhandahålls varje år arbetarskyddsverket för dess inspektionsverksamhet. Vidare kan nämnas att uppgifterna i det centrala företagsregistret, som förs hos statistiska centralbyrån och som är avsett att hållas aktuellt för olika statistiska än-

damål, i väsentliga avseenden förnyas årligen på grundval av uppgifter ur riksförsäkringsverkets hålkortsregister över arbetsgivare och däri förekommande uppgifter om näringsgrenar m. m. Frågan om yrkesskadestatistikens framtida handhavande har alltså betydelse för flera statliga myndigheter. Arbetsmarknadens parter har också ett betydande intresse i denna fråga. Riksförsäkringsverket har i sitt remissyttrande över yrkesskadetredningens betänkande anför, att verkets befattning med denna statistik måhända skulle kunna motiveras med att verket kommer att ha tillsyn över yrkesskadeförsäkringen men att mot en sådan ordning talar att verket inte har något direkt behov av statistik, som främst är uppbyggd för att tjäna arbetarskyddet. Verket ifrågasätter därför om inte arbetarskyddsstyrelsen framdeles bör ha huvudansvaret för yrkesskadestatistiken. Vid utredningen bör prövas hur yrkesskadestatistiken i framtiden bör utformas och vem som bör svara för statistikproduktionen.»

I fråga om arbetarskyddet understryker departementschefen intresset av att yrkesskadefrekvensen minskas genom att förebyggande åtgärder vidtas i största möjliga utsträckning. Ett led i denna strävan är att intensifiera den arbetsmedicinska forskningen, att skaffa utbildning för skyddsingenjörer, yrkeshygieniker, företagsläkare m. fl. samt att sprida information kring arbetarskydd och arbetsmedicin. Departementschefen *erinnrar* om att överskottsmedel ur riksförsäkringsverkets yrkesskadeförsäkringsfond vid några tillfällen tagits i anspråk för sådana ändamål och att socialförsäkringsbolagen medverkat till en skadeförebyggande informativ verksamhet och understött forskningen. Enligt departementschefens mening skulle det vara en tänkbar väg att genom en särskild arbetarskyddsavgift öka förutsättningar för forskning, utbildning och information om arbetarskyddsfrågorna. Vid utredningen bör utformningen av en sådan avgift, de ändamål som den bör tillgodose och formerna för dispositionen av de medel som inflyter genom avgiften undersökas.

1.3 Utredningsarbetets uppläggning

I utredningsuppdraget ingår tre huvuduppgifter. Den första är att pröva metoden

för den obligatoriska yrkesskadeförsäkringens finansiering, därvid utgångspunkten är att försäkringen även i fortsättningen skall finansieras genom avgifter som erläggs av arbetsgivarna. Utredningen skall anställa en jämförelse och mot varandra väga fördelar och nackdelar mellan å ena sidan det nuvarande riskgraderade, på kapitaltäckningsprincip baserade avgiftssystemet samt å andra sidan ett ej riskgraderat på fördelningsmetod baserat system. För det andra skall utredningen pröva huruvida i samband med den avgift som arbetsgivarna har att betala för yrkesskadeförsäkringen kan uttas en särskild arbetsgivaravgift för arbetarskyddsändamål och hur frågan härom kan lösas. Slutligen har utredningen att pröva hur yrkesskadestatistiken i framtiden bör utformas och vilken myndighet som bör svara för statistikproduktionen.

Mellan de olika i utredningsuppdraget ingående uppgifterna föreligger ett nära sammanhang. Ett avgiftssystem grundat på fördelningsmetod leder naturligt till ett system med ej riskgraderade premier, även om det i och för sig är tänkbart med ett riskgraderat fördelningssystem eller ett ej riskgraderat kapitaltäckningssystem. Ett avgiftsuttag enligt fördelningsmetod – varigenom ett uppfyllande av livränteförpliktelse i viss mån skjuts på framtiden – skapar större möjligheter att genomföra utredningens arbetsuppgift att via yrkesskadeförsäkringen ställa medel till arbetarskyddets förfogande.

Frågan om enhetliga eller riskgraderade premier har samband både med arbetarskyddsfrågan och statistikfrågan. Genom ett enhetligt premiesystem minskas behovet av den statistik som är erforderlig för premiernas differentiering. Ett enhetligt premiesystem skulle därigenom medföra administrativa besparingar för yrkesskadeförsäkringen. Det har vidare gjorts gällande att riskgraderade premier skulle utgöra ett incitament för arbetsgivarna att vidta åtgärder i arbetarskyddssyfte.

Med hänsyn till det samband som gäller mellan de olika delarna av utredningsuppdraget har utredningen ansett sig böra

bedriva utredningsarbetet så att utredningen, innan en mera ingående behandling av varje del för sig gjorts, företagit en översikt över hela utredningskomplexet. Det har därvid, såsom utredningen i ett senare sammanhang kommer att vidareutveckla, visat sig att övergången till ej riskgraderade premier inte har till följd att en yrkesskadestatistik motsvarande den vi nu har kan undvaras. Även om en utförlig statistik inte behövs för yrkesskadeförsäkringens del, behövs den ur andra synpunkter. Utredningen har därför funnit att frågan om yrkesskadeförsäkringens finansiering kan lösas för sig i en första etapp och att frågan om den framtida yrkesskadestatistikens utformning och vilken myndighet som bör svara för statistikproduktionen kan lösas i ett senare sammanhang. Till dess kan nuvarande ordning i fråga om yrkesskadestatistiken bibehållas.

I enlighet härmed har utredningen i detta betänkande inte ingått i någon närmare behandling av frågan om yrkesskadestatistikens utformning och handhavande. Det nu redovisade utredningsuppdraget avser alltså endast yrkesskadeförsäkringens finansiering och den i direktiven berörda frågan om en arbetarskyddsavgift. I finansieringshänseende har utredningen funnit den väsentligaste frågan vara om försäkringen skall finansieras enligt kapitaltäckningssystem eller fördelningsmetod, och utredningen har därför – efter en inledande redogörelse för nuläget i fråga om yrkesskadeförsäkringens finansiering i Sverige och vissa andra länder – tagit upp denna fråga till behandling först. Därefter har utredningen övergått till problemet om riskgradering eller riskutjämning vid försäkringspremiernas bestämmande. I anslutning till dessa båda avsnitt har utredningen behandlat frågan om arbetarskyddsavgiften. Utredningens ståndpunktstagande beträffande försäkringens finansiering har lett till att utredningen ansett sig böra ompröva hur det skall förfaras med försäkringens förvaltningskostnader.

Utredningen har lagt upp arbetet så, att utredningen först behandlar de olika pro-

blemen från mera allmänna synpunkter och därefter i ett särskilt avsnitt redogör för hur utredningen tänkt sig att dess förslag skall tekniskt genomföras.

Utredningens uppdrag avser, såsom framhållits, endast den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. Utredningen har alltså enligt direktiven inte haft att gå in på den frivilliga försäkringen. I samband med frågan om den obligatoriska försäkringens finansiering har emellertid utredningen kommit in på några spörsmål rörande den frivilliga försäkringen. Dessa har redovisats i kap. 7, dvs. det avsnitt som avser finansieringsfrågans tekniska lösning.

Avslutningsvis vill utredningen framhålla att utredningen haft att utgå från nu gällande lagstiftning och att utredningen därför ej kunnat beakta i vad mån ett genomförande av det sakkunnigförslag angående yrkesskadeförsäkringens administration som framlagts i januari 1970 (Stencil 1970: 1, Socialdepartementet) kan påverka resultatet av utredningens överväganden.

Finansiering och administration av yrkesskadeförsäkringen i Sverige och vissa andra länder

2.1 Sverige

Såsom framgår av den inledande orienteringen administreras, sedan socialförsäkringsbolagen upphört att meddela försäkring, den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen numera helt av RFV.

Enligt YFL skall kostnaderna för den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen för arbetstagare hos andra arbetsgivare än staten bestridas, med bidrag av statsmedel till omkostnaderna, genom försäkringsavgifter som erläggs av arbetsgivaren (3 §).

Avgiften skall av RFV bestämmas till belopp, som med hänsyn till arbetets farlighet i allmänhet och till de särskilda förhållanden, under vilka det bedrivs, efter försäkringstekniska grunder prövas vara erforderligt för att täcka den risk som försäkringen avser (38 § 1 st.).

Det lagstadgade kravet på hänsyn till arbetets farlighet i allmänhet vid avgiftens bestämmande anses tillgodosett genom att avgiftens storlek görs beroende av vilken näringsgren ett företag tillhör. Företagens klassificering efter näringsgren är sålunda av fundamental betydelse för avgifternas avvägning.

Den nu tillämpade näringsgrensindelningen omfattar totalt 135 olika näringsgrensrubriker och utgör en på vissa punkter modifierad version av den av Förenta Nationerna år 1948 fastställda och år 1958 reviderade internationella näringsgrensindel-

ningen, International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC).

Alltsedan år 1960 använder sig RFV av ett mera schablonmässigt förfarings sätt vid dess praktiska tillämpning. Sålunda betraktas en arbetsgivares hela verksamhet vid avgiftsberäkningen i regel såsom en enhet och uppdelas alltså inte på de skilda verksamhetsgrenar, som kan finnas representerade, utan hänförs till en enda näringsgren. Därvid blir den huvudsakliga inriktningen av verksamheten bestämmande.

Företagens klassificering efter näringsgren skapar ett utgångsläge för debitering av en arbetsgivare med hänsyn till arbetets farlighet i allmänhet inom den näringsgren hans företag tillhör. För åtskilliga olika näringsgrenar kan, med hänsyn till föreliggande yrkesskaderisk, premiesatsen vara densamma. Antalet procenttal är sålunda mindre än antalet näringsgrenar. Sammanlagt förekommer för år 1969 endast 41 olika procenttal varierande från 0,05 till 1,35.

Vid avgiftens bestämmande skall hänsyn tas till de särskilda förhållanden under vilka arbetet bedrivs. Detta sker genom att de företag hos vilka riskförhållandena bedöms vara annorlunda än de för näringsgrenen normala vid premiebestämning behandlas fristående från näringsgrenen i övrigt. Vid denna s. k. *specialtarifiering* beaktas framför allt sådana avvikande riskförhållanden som kunnat konstateras på sta-

tistisk väg. Detta förutsätter, att arbetsgivarens verksamhet är så stor, att slumpartade kastningar i en specialstatistik för hans företag kan anses nöjaktigt utjämnade.

På senare tid – särskilt under senaste decenniet – har specialtarifieringen allt mer avtagit. År 1954 specialtarifierades av RFA omkring 1 200 arbetsgivare. För närvarande har endast ca 50 arbetsgivare en från sin näringsgren avvikande premie-sats. Deras sammanlagda avgift utgör i runt tal 15 % av den totala nettoavgiften till yrkesskadeförsäkringen.

Avgiften skall även bestämmas efter försäkringsmässiga grunder så att den täcker den risk som försäkringen avser. Detta innebär att avgifterna för visst år även skall tillsammans motsvara ersättningskostnaderna för under just det året inträffade skador, oavsett om ersättningarna utbetalas under det året eller senare. Avgiften skall således bl. a. täcka kapitalavsättningar som erfordras för att utge sådana framtida ersättningar som kan grundas på skadan.

Storleken av premieuttaget beror bl. a. av hur nära de försäkringstekniska grunderna för beräkning av livräntornas kapitalvärden (antaganden om dödlighet, reaktiveringssannolikhet för invalider och omgiftesfrekvens för änkor samt om kapitalförräntning) överensstämmer med faktiska förhållanden. Grunderna för beräkning av försäkringsavgifter och premiereserv har med stöd av 41 § YFL fastställts av Kungl. Maj:t genom brev av den 21 januari 1955. Den där avsedda dödlighetsintensiteten är ett abstrakt mått på dödligheten. De angivna reaktiveringssannolikheterna är bestämda efter av RFA på sin tid gjorda reaktiveringsundersökningar. För änkors omgiftessannolikhet finns en särskild formel. Med begagnande av de fastställda grunderna har för den praktiska tillämpningen utarbetats tabeller över enhetskapitalvärden och andra element som ingår i beräkningarna.

Enligt 38 § 2 st. YFL föreligger under vissa villkor möjlighet för en arbetsgivare att erhålla s. k. lindring i försäkringsav-

giften. För närvarande finns ett mindre antal arbetsgivare, som på grund av egen utfästelse att vid yrkesskada utge understöd, motsvarande i lagen stadgade ersättningar, medgivits sådan lindring. Därvid har de helt befriats från avgiften, om utfästelsen avser all ersättning. De som har sådan total *självrisk* är – bortsett från staten som inte heller betalar några avgifter enligt YFL – ett 20-tal städer och ett mindre antal andra stora arbetsgivare. Partiell *självrisk*, avseende läkarvård m. m., som berättigar till en viss nedsättning av avgiften, förekommer likaså endast för ett fåtal arbetsgivare. Tidigare har *självrisk* med åtföljande avgiftslindring praktiserats i avsevärt större omfattning, men intresset för saken har med tiden avtagit. Den partiella *självrisk* för läkarvård har förlorat i betydelse genom samordningen med den allmänna sjukförsäkringen.

Enligt 38 § 2 st. YFL skall arbetsgivare, som önskar avgiftslindring, ställa säkerhet för utgivande av det understöd varmed lindringen motiveras. Detta sker vid total *självrisk* genom deposition av värdehandlingar till ett belopp, motsvarande dels kapitalvärdet av tillerkända livräntor och dels ett års försäkringsavgifter. Kommunal enheter har dock befriats från depositions skyldighet, och sådan skyldighet anses ej heller behövlig vid partiell *självrisk*. För varje arbetsgivare, som på grund av *självrisk* utger livräntor, vare sig hans *självriskförpliktelse* för nytillkommande fall upphört eller ej, revideras förekommande depositionsbelopp vid varje årsskifte med hänsyn till de förändringar (dödsfall, reaktivering, åldersförskjutningar m. m.) som under det senast förflutna året inträffat bland hans livräntetagare.

Utöver den avgift som enligt 38 § 1 st. YFL skall uttas av arbetsgivare – i fortsättningen benämnd *grundavgift* – skall enligt 39 § såsom bidrag till bestridande av omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet till statsverket erläggas en *tilläggsavgift*, motsvarande 5 % av grundavgiften beräknad utan hänsyn till avdrag föranledda

av särskilda försäkringsvillkor.

För uppräknig och förstärkning av äldre yrkesskadelivräntor samt värdesäkring såväl av dessa som nyare sådana m. m. har arbetsgivarna vidare att erlægga särskilda s. k. *avgiftstillägg* på grund av lagen (1955: 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., lagen (1962: 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. och lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. Avgiftstilläggen påförs med en för varje år enhetligt bestämd procent av den sammanlagda grund- och tilläggsavgiften, som för året skall beräknas för arbetsgivaren. För år 1969 utgjorde procentsatsen för avgiftstillägg 28.

Bestämmelser om *debitering* och *uppbörd* av de för yrkesskadeförsäkringen utgående avgifterna och tilläggen finns i förordningen (1959: 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m.

I förordningen stadgas att arbetsgivare, som under ett år utgett lön till någon hos honom anställd arbetstagare med minst 300 kr., är skyldig att nästföljande år före januari månads utgång eller i fråga om redare som har att redovisa sjömansskatt före februari månads utgång lämna uppgift (arbetsgivaruppgift) till ledning för beräkning av avgiftsunderlag varpå avgift skall beräknas för honom. Uppgiften skall lämnas till den lokala skattemyndighet inom vars tjänstgöringsområde arbetsgivaren skall taxeras till statlig inkomstskatt. Då arbetsgivaren är redare, som redovisar sjömansskatt, skall uppgiften avlämnas till sjömansskattekontoret. Sedan uppgiften förberedande granskats och kontrollerats hos skattemyndigheten, översänds den till RFV för vidare bearbetning.

Grundavgiften beräknas i proportion till under året av arbetsgivaren utgiven avlöningssumma efter eventuella avdrag för arbetstagarens kostnader i anställningen. Lönesumman reduceras om lönen för en arbetstagare, som arbetat hela året, skulle överstiga

7 $\frac{1}{2}$ gånger det vid årets *ingång* gällande basbeloppet. Då medräknas ej det överskjutande beloppet. För arbetstagare, som enbart arbetat viss del av året, proportioneras lönen i förhållande till den arbetade tiden. Om någon arbetstagare uppburit lägre lön under året än 300 kr., medräknas ej heller denna. Den på nu angivet sätt reducerade avlöningssumman bildar det s. k. avgiftsunderlaget, som läggs till grund för beräkning av grundavgiften.

Sedan arbetsgivaren näringsgrensklassificerats eller i förekommande fall åsatts en premiesats anpassad till hans riskförhållanden (specialtarifferats), sker på datamaskinell väg uträkningen av såväl grundavgiften som tilläggsavgift och avgiftstillägg.

Avgiften till yrkesskadeförsäkringen ingår som en del i den s. k. *arbetsgivaravgift* som arbetsgivaren har att erlægga för sina anställda. Arbetsgivaravgiften innefattar även tilläggsavgift, arbetsgivarbidrag till sjukförsäkringen och – i förekommande fall – byggnadsforskningsavgift. Om arbetsgivaravgiften uppgår till högst 1 000 kr. påförs arbetsgivaren avgiften i samband med slutlig skatt. RFV lämnar under september månad året näst efter utgiftsåret vederbörande länsdatakontor i form av datamaskinellt framställt magnetband uppgift om de arbetsgivaravgifter, som skall påföras. Verket äger för varje år från vederbörlig inkomsttitel i riksstaten tillgodoföra sig ett belopp, motsvarande arbetsgivaravgifternas summa minskad med vad som enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder kan beräknas bli avskrivet på grund av bristande betalning. De skattedebiterade arbetsgivaravgifterna ställs till verkets förfogande ungefär ett år efter utgiftsårets utgång.

Om arbetsgivaravgiften överstiger 1 000 kr., debiteras och utkrävs den genom RFV:s försorg. Arbetsgivaren tillställs särskild räkning på vilken de i arbetsgivaravgiften ingående avgifterna till de olika socialförsäkringarna är särskilt specificerade. Samtidigt påförs arbetsgivaren automatiskt för löpande utgiftsår en preliminär arbetsgivaravgift, vilken i allmänhet grundar sig på sam-

ma avgiftsunderlag som legat till grund för den slutliga arbetsgivaravgiften. Hänsyn tas dock till den allmänna löneutvecklingen och arbetsgivarens egna uppgifter.

Enligt 41 § YFL skall grundavgifterna för yrkesskadeförsäkringen ingå till en fond, som förvaltas enligt grunder som bestäms av Kungl. Maj:t med riksdagen. Fonden benämns *riksförsäkringsverkets yrkesskadeförsäkringsfond*. I detta hänseende gällande bestämmelser finns i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder. Här anges bl. a. i vilka slag av tillgångar fondmedel får placeras. Över yrkesskadeförsäkringsfondens räkenskaper upprättas för varje kalenderår ett försäkringstekniskt bokslut.

Genom en betydande överränta, som länge varit rådande har en viss del av överskottet i fonden kunnat utnyttjas för uppläggning och förstärkning av en premieutjämnings- och säkerhetsfond. Sistnämnda fond är avsedd för premieutjämnning mellan olika skadeår med hänsyn till slumpvariationer i skadefrekvens och ersättningskostnader m. m. och skall vidare tjäna som buffert mot en likaledes slumpbetingad stegring av kommande livränteutgifter utöver vad som motsvarar redovisade reserver.

Från yrkesskadeförsäkringsfonden har i enlighet med Kungl. brev den 6 juni 1962 avskilt ett belopp av 5 milj. kr., vars avkastning skall användas för utbetalning av »ersättning enligt föreskrifter som må bli av Kungl. Maj:t meddelade för varje särskilt fall». Härmed avses exceptionella och ömmande fall av personskada, som av någon anledning bedömts inte kunna inrangeras under gällande ersättningsbestämmelser om yrkesskada men som ändå skäligen bör ersättas efter liknande grunder. Denna fond, kallad *särskilda yrkesskadefonden*, har inga från yrkesskadeförsäkringsfonden avskilda tillgångar utan förvaltas tillsammans med denna och tillförs ränta motsvarande genomsnittsavkastningen på de gemensamma tillgångarna. Den har därigenom växt och uppgick vid utgången av 1969 till om-

kring 7 milj. kr. Några utbetalningar från fonden har hittills (juni 1970) inte gjorts.

De avgiftstillägg som arbetsgivare har att erlægga för uppräknning och förstärkning samt värdesäkring av livräntor inflyter till en särskild kassa benämnd *omregleringskassan*. Denna kassa är helt fristående från såväl yrkesskadeförsäkringsfonden som socialförsäkringsbolagens motsvarande fonder och förvaltas av RFV. Behovet av att hålla dess medel avskilda har närmast betingats av socialförsäkringsbolagens existens som försäkringsgivare. Bolagen skall nämligen delta i kassans utgifter och rekvirerar från denna de tillskott de behöver för utgående tillägg till sina livräntetagare.

Den femprocentiga tilläggsavgiften för bestridande av omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet inlevereras av RFV till statsverket där den redovisas under inkomstiteln »Bidrag till riks-försäkringsverket och försäkringsrådet».

2.2 Vissa andra länder

En granskning av finansieringsmetoderna för yrkesskadeförsäkringen i andra länder ger vid handen att man, när försäkringen handhas av privata försäkringsbolag, som regel har kapitaltäckningssystem och differentierade premier, medan i andra fall fördelningsmetoden äger tillämpning med eller utan premiedifferentiering.

Utredningen har ansett det vara av intresse att ge en kortfattad redogörelse för hur finansieringen är utformad på olika håll utomlands och lämnar i detta avsnitt uppgifter härom. Utredningen reserverar sig för att uppgifter som utredningen inhämtat i vissa avseenden måhända ej är helt aktuella.

Vad först gäller förhållandena i våra nordiska grannländer regleras i *Danmark* yrkesskadeförsäkringen genom lag den 20 maj 1933 om försäkring mot följderna av olycksfall (ulykkesförsäkringsloven). I denna lag har efter utfärdandet skett åtskilliga förändringar, bl. a. genom lagar den 27 maj 1964 (nr 165) och den 4 juni 1965 (nr 214).

Försäkring tecknas i vissa av socialministern godkända försäkringsinrättningar f. n. 33 till antalet. Staten och kommunerna är fritagna från skyldigheten att teckna försäkring. Även vissa andra arbetsgivare kan fritas från denna skyldighet under förutsättning att de ställer säkerhet för att kunna uppfylla sina förpliktelser i händelse av inträffat olycksfall.

Försäkringsinrättningarna fastställer premierna för de försäkringar som tecknats hos dem och uttar avgift av arbetsgivarna. Premiesättningen sker efter försäkringsmässiga principer på grundval av den enskilda verksamhetens risk och under hänsynstagande till att premien måste räcka till en viss kapitalavsättning för livräntor. Till vägledning för försäkringsinrättningarna utarbetar Direktoratet för olyckesförsäkring i samråd med dessa en differentierad olyckesförsäkringsstatistik.

För att täcka beviljade livräntor skall försäkringsinrättningarna avsätta en särskild reserv som beräknas efter de danska pensionsförsäkringsbolagens nettolivräntegrundlag. Livräntereserven skall vara placerad i värdepapper. Vid beräkning av premierna är försäkringsinrättningarna underkastade en viss vinstbegränsning genom att i genomsnitt minst $\frac{3}{4}$ av premieintäkten skall gå till att täcka ersättningar enligt lagen. Direktoratet utövar kontroll över att detta villkor uppfylls.

Staten bidrar till nedsättning av premien för sådana försäkringstagare som driver egen rörelse och vars årsinkomst vid taxering till statlig inkomstskatt inte överstiger ett visst belopp. Vidare bidrar staten till utgifterna för uppgreling och tillägg till löpande livräntor, som beviljats till följd av olycksfall som inträffat före den 1 april 1965. Staten svarar vidare för ersättningar för skadefall som inträffat i statens tjänst samt för skador inträffade under försök att rädda människoliv.

Till kostnaderna för direktoratets och olyckesförsäkringsrådets administration har försäkringsinrättningarna att lämna ett årligt bidrag, vilket försäkringsinrättningarna i sin tur äger utta av försäkringstagarna.

Det bör här även nämnas att ett betänkande avgivits i oktober 1969 om en reform av hela det danska socialsystemet, vilket även kommer att påverka den nuvarande olycksfallsförsäkringens administration och dess finansiering i fråga om den dagliga sjukhjälp (sjukpenningen).

I *Finland* är enligt lagen den 20 augusti 1948 om olycksfallsförsäkring – ändrad bl. a. genom lag den 1 april 1966 – varje arbetsgivare skyldig att försäkra sina arbetstagare mot olycksfall i arbete. Försäkring sker i något av de 25 försäkringsbolag som erhållit koncession att bedriva olycksfallsförsäkring. Staten samt vissa mindre arbetsgivare är befriade från försäkringsplikt.

Olycksfall som inträffat i statens arbete ersätts av statsmedel. Skaderegleringen och utbetalning av ersättning sker av ett statligt organ, olycksfallsverket. Detta verk utbetalar även ersättningar för olyckor som inträffat i arbete åt arbetsgivare, som är undantagna från försäkringsplikt, eller i arbete hos arbetsgivare, som försummat sin försäkringsplikt. Av de sistnämnda återkräver dock staten erlagda livränteersättningar intill en viss gräns för varje olycksfall.

Försäkringspremierna skall enligt lagen fastställas så, att de förslår till att täcka den försäkrade ansvarigheten samt till skäliga förvaltningskostnader. Grunderna för försäkringspremier fastställs av social- och hälsovårdsministeriet (f. d. socialministeriet).

I bolagens premiesatser har även beaktats en avgift som bolagen är pliktiga att årligen erlagga till staten för att användas till bl. a. höjningar av utgående livräntor. Höjningarna utbetalas av statsmedel.

I februari 1969 träffades mellan Arbetsgivarnas i Finland Centralförbund och vissa centrala arbetstagarorganisationer överenskommelse om bl. a. att till social- och hälsovårdsministeriet göra framställning om uttagande av en särskild avgift i samband med olycksfallsförsäkringspremierna. De medel som skulle inflyta genom en sådan avgift är avsedda att finansiera olycksfallsförebyggande verksamhet. Regeringen har sederme-

ra till riksdagen avlåtit en proposition i denna fråga. I motiveringen till propositionen sägs meningen vara att de medel som inflyter skall fördelas mellan olycksfallsskyddet r. f., Institutet för arbetshygien och de försäkringsbolag som bedriver ett effektivt olycksfallsförebyggande arbete. Riksdagen har numera beslutat i enlighet med propositionen.

I Norge gäller en mot YFL svarande lag om »yrkesskadetrygd», som trädde i kraft den 1 januari 1960 och vari sedermera vidtagits en del ändringar. Yrkesskadetrygden administreras av Rikstrygdeverket med trygdekassorna, dvs. försäkringskassorna, som lokala organ.

Utgifter enligt den norska lagen finansieras genom premier, som erläggs av arbetsgivarna. Särskilda regler gäller för fiskare och sjömän m. fl. Den årliga premieintäkten skall enligt f. n. gällande lag vara tillräcklig för att täcka kapitalvärdet av utgifterna för de skadefall, som inträffat under året, samt sådana löpande utgifter för vilka kapitaltäckning ej finns. Premien skall också täcka kostnaderna för försäkringens centrala administration samt utgifterna för »Arbeidstilsynet og Arbeidsforskningsinstituttene». Varje år överförs en promille av premieintäkten till en dispositionsfond, varifrån bidrag kan lämnas bl. a. till arbeten för att förebygga yrkesskador. Intäkten skall också räcka till att gottgöra sjukförsäkringen för dess utgifter under den s. k. skadekuren dvs. den tid sjukbehandling pågår.

Premierna beräknas f. n. enligt en av Kungl. Maj:t fastställd tariff, som upptar omkring 280 näringsgrupper, uppsorterade på sju riskklasser med särskild premiesats för varje klass. Premien utgår för varje enskild arbetstagare med visst belopp per kalendervecka, som varierar mellan 60 öre och 9 kronor, beroende på riskklassen men oberoende av lönens storlek och arbetstidens längd. För företag som vidtar särskilda åtgärder i förebyggande syfte kan premien reduceras.

Debitering av avgift för varje arbetsgivare sker av den trygdekassa inom vars område

arbetsgivarens företag är beläget. Kassan avgör till vilken näringsgren företaget skall hänföras. I tveksamma fall tillfrågas Rikstrygdeverket. Genom detta avgörande blir också enligt tariffen fastställt, vilken riskklass företaget tillhör. Arbetsgivaren påförs kvartalsvis i efterskott såväl avgift till yrkesskadeförsäkringen som avgift till sjukförsäkringen och kassan mottar också inbetalningarna från arbetsgivarna.

Trygdekassornas klassificering av företagen efter näringsgren läggs också till grund för Rikstrygdeverkets yrkesskadestatistik och den företagsstatistik, som utarbetas av Norges statistiska centralbyrå.

Systemet för yrkesskadetrygdens finansiering har i Norge på senare år varit föremål för en livlig debatt. Vid införandet av lagen om folketrygd, som trädde i kraft 1 januari 1967, hade man förutsatt, att yrkesskadetrygden skulle inkorporeras i folketrygden, men i avvaktan på utredning härom gjordes då endast vissa till den kommande sammanslagningen anpassade ändringar i lagen om yrkesskadetrygd. I propositionen till stortinget, som föregick denna lagändring, uttalades angående finansieringen, att man vid inkorporeringen skulle pröva frågan huruvida riskgraderingen borde fortsätta och om kapitaltäckningssystemet borde upprätthållas, men att man tills inkorporeringen ägde rum borde behålla den gällande finansieringsordningen för yrkesskadetrygden.

Sedermera framlades i Norge proposition om inkorporering i folketrygden av syketrygden, yrkesskadetrygden och arbeidsløsetrygden, som bl. a. innehöll förslag om ny finansieringsform för yrkesskadetrygden. (»Ot. prp. nr 62/1968-69/ om lov om endringer i lov om folketrygd av den 17 juni 1966 og lov om endringer i lov om yrkesskadetrygd m. fl.»). Denna proposition blev dock av tekniska skäl ej föremål för behandling i stortinget men nytt motsvarande förslag framlades i februari 1970 (»Ot. prp. nr 42/1969-70/ om lov om endringer i lov om folketrygd av 17 juni 1966») som numera antagits av stortinget. Enligt den nya ordningen skall utgifterna för yrkesskador täckas genom en

arbetsgivaravgift, som beräknas på samma avgiftsunderlag, som avgiften till folketrygden och med samma procentsats för alla arbetsgivare. Merutgifterna för yrkesskador beräknas enhetligt till 0,2 %. Vidare föreslås, att yrkesskadetrygdens fondmedel överförs till folketrygden och att utgifterna för »arbeidstilsynet» täcks av folketrygdens medel.

Den föreslagna ändringen av finansieringssystemet för yrkesskadetrygden innebär från administrativ synpunkt en övergång från ett decentraliserat system till ett annat sådant. För närvarande är det som nämnts trygdekassorna som beräknar, debiterar och uppbär avgift till yrkesskadetrygden, men genom att avgiften infogas i folketrygdsavgiften överförs denna funktion till de lokala skattemyndigheterna, som reguljärt handhar debitering och uppbörd av folketrygdsavgiften.

I propositionen förutsätts att yrkesskadestatistik i nödvändig omfattning skall ske även efter inkorporeringen av yrkesskadetrygden och att det nya finansieringssystemet icke antas medföra några svårigheter härför.

Den nya ordningen träder i kraft den 1 januari 1971.

I *England* finns reglerna rörande yrkesskadeförsäkringen i National Insurance Act av år 1946, som trädde i kraft den 1 januari 1948. Praktiskt taget hela befolkningen omfattas av den allmänna socialförsäkringen. Alla betalar samma premier (flat-rate contributions) och alla åtnjuter samma förmåner (flat-rate benefits).

Premien till yrkesskadeförsäkringen är en del av den enhetspremie som arbetstagarna veckovis betalar till socialförsäkringen. Den är icke särskilt specificerad, men det beräknas budgetmässigt hur stor del av den samlade premien, som skall täcka yrkesskadeförsäkringens utgifter.

Alla arbetstagare betalar utan hänsyn till inkomst i princip samma premie, dock något högre för män än kvinnor. Arbetstagare under 18 år erlagger lägre premie. Även arbetsgivaren erlagger en premie till försäk-

ringen av i stort sett samma storlek som arbetstagarens. Härutöver tillskjuter staten medel.

Den del av premien, som är avsedd att täcka utgifterna till yrkesskadeförsäkringen, är således inte graderad efter olycksfallsrisken i den enskilda näringsgrenen. Arbetsgivaren inbetalar sin och den anställdes premie genom att köpa märken, som påsätts den anställdes försäkringskort. Arbetstagarens premie innehålls av arbetsgivaren i samband med löneutbetalning.

Vart femte år erhåller finansdepartementet en rapport om försäkringsfondens ekonomiska ställning och premiernas lämpliga avvägning för att motsvara utbetalningarna. Rapporten skall liksom årliga rapporter om fondens ställning föreläggas parlamentet.

Den gällande yrkesskadeförsäkringen i *Österrike* regleras i den allmänna olycksfallsförsäkringslagen av år 1955. Finansieringen sker genom avgifter som erläggs utslutande av arbetsgivarna. Egna företagare erlagger själva sin avgift. Finansieringen bygger på ett fördelningssystem som innebär, att de totala årliga avgifterna skall täcka under året utbetalda livräntor, kostnaderna för behandling av de skadade och deras yrkesanpassning, kostnaderna för att förebygga olycksfall samt administrationskostnaderna. Avgifterna är icke riskgraderade utan uttas med viss procent på lön upp till en viss nivå som fastställs i den federala socialförsäkringslagen. Procentsatsen är dock olika för arbetare och tjänstemän. För de senare är procentsatsen lägre. Avgiften erläggs för månadsavlönade per kalendermånad och för övriga per kalendervecka. Avgiften uttas på den medellön som anställd uppburit under avgiftsperioden. Självständiga företagare erlagger en fast årlig egenavgift.

Den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen administreras av en för hela landet gemensam myndighet kallad den allmänna olycksfallsförsäkringsinrättningen och av två andra myndigheter, nämligen jordbrukets och skogsbrukets socialförsäkringsinrättning samt de österrikiska järnvägarnas försäk-

ringsinrättning.

Den allmänna olycksfallsförsäkringsinrättningen består av en centralt ledande enhet med lokala kontor. Inrättningen befattar sig inte med debitering och uppbörd av avgifter utan ägnar sig helt åt skadereglering, behandling av skadade, utbetalning av ersättning och inspektion av företagens olycksfallsförebyggande åtgärder. Debitering och uppbörd av avgifterna ombesörjs av sjuk-kassorna, som inlevererar avgifterna månadsvis till olycksfallsförsäkringsinrättningen. För arbetsgivare inom jordbruket och skogsbruket anknyts yrkesskadeförsäkringsavgiften till skatten så, att avgiften står i viss relation till denna och påförs av skattemyndigheterna.

3 Kapitaltäckningssystem eller fördelningsmetod

3.1 Allmän orientering

Finansieringen av vår nuvarande obligatoriska yrkesskadeförsäkring sker såsom nämnts enligt *kapitaltäckningssystem*. Detta innebär att de premier som inflyter för ett visst år skall täcka försäkringens utgifter för de yrkesskador som inträffat just det året. Eftersom en yrkesskadad vid invaliditet kan bli berättigad till livslång ersättning, måste premieintäkterna avpassas så att de medger erforderliga livränteutbetalningar för kommande år. Härför fordras en avsevärd fondbildning. Beträffande den hittillsvarande olycksfalls- och yrkesskadeförsäkringen överstiger denna f. n. 1 300 milj. kr. och den beräknas öka med 70 à 80 milj. kr. per år under de närmaste åren. Fondavsättningen baseras på de föreskrifter som gäller det år yrkesskadan inträffar.

Genom att tillämpa kapitaltäckningssystemet har man låst fast medelstillgången vid de förmåner som nominellt fastställts det år fonderingen för skadefallet görs. Rättigheten saknar härigenom i princip värdebeständighet. För att kompensera de skadade för förmånernas framtida minskade värde krävs därför tillskott antingen från staten eller genom ytterligare utdebiteringar från försäkringstagarna, dvs. arbetsgivarna. Den senare metoden har kommit till användning i vårt land. För uppräknig och förstärkning av äldre livräntor samt värdesäkring såväl av dessa som nyare sådana

m. m. uttas i enlighet härmed utöver grundavgiften för varje kalenderår av arbetsgivarna särskilda avgiftstillägg. Härom hänvisas till uppgifterna under 2.1.

I motsats till kapitaltäckningssystemet kännetecknas en *fördelningsmetod* för försäkringens finansiering av att under visst år utgivna ersättningar skall fördelas mellan de under året verksamma arbetsgivarna, oavsett om de skador som föranlett dessa kostnader inträffat under samma år eller tidigare. Detta system innebär bl. a., att arbetsgivarna genom avgifter får betala löpande kostnader för livräntor till följd av äldre skadefall, inträffade under år då de kanske själva ej hade någon verksamhet. Å andra sidan skjuts finansieringen av livräntekostnaderna för deras egna skadefall på framtiden och får bäras av kommande årgångar av arbetsgivare.

Fördelningsmetoden fordrar i princip inte någon fondbildning. Viss reservfondsuppläggning bör dock ske för att man skall kunna gardera sig för situationer med oproporionerliga påfrestningar på försäkringens ekonomi.

En skillnad mellan kapitaltäckningssystemet och fördelningsmetoden som bör framhållas är att kapitaltäckningssystemet kräver en omfattande statistik och tvingar till antaganden beträffande dödlighet, reaktiverings sannolikhet för invalider och omgiftesfrekvens för änkor samt om kapitalförräntning

långt fram i tiden. Även fördelningsmetoden förutsätter viss statistikföring. Denna statistik torde dock kunna inskränkas till att främst tjäna den aktuella situationen och dess närmaste framtid och kan därför ges jämförelsevis små proportioner.

I detta sammanhang bör slutligen påpekas att de förut omnämnda avgiftstilläggen, som är avsedda att finansiera ersättningsförhöjningar o. d., debiteras enligt fördelningsmetod, ehuru de till sin inbördes storlek är bundna vid de enligt kapitaltäckningssystemet beräknade grund- och tilläggsavgifterna. Beträffande utgående livräntor råder alltså f. n. det förhållande att de till viss del är finansierade enligt kapitaltäckningssystem och till viss del enligt fördelningsmetod.

3.2 Avgiftsnivån vid en strikt övergång till fördelningsmetod

En strikt övergång från ett fullt utbyggt kapitaltäckningssystem till en renodlad fördelningsmetod skulle – om övergången startar med omedelbar verkan för avgifterna för visst år – innebära, att grundavgifterna för detta första år blir helt obetydliga i förhållande till vad som skulle utgå enligt kapitaltäckningssystemet. Därefter skulle avgifterna, under i övrigt oförändrade förhållanden, först så småningom år efter år stiga för att omsider efter många års förlopp bli lika stora som enligt kapitaltäckningssystemet. Att märka är emellertid dessutom att avgifterna enligt fördelningsmetod därefter skulle komma att ytterligare stiga under årens lopp för att slutligen stanna på en högre nivå än enligt kapitaltäckningssystemet.

Detta förhållande har sin förklaring i att, om avgifterna enligt fördelningsmetod i början är lägre än enligt kapitaltäckningssystem, så måste de nödvändigtvis längre fram bli högre, eftersom kostnaderna i det långa loppet förr eller senare måste till fullo betalas. Principerna är med andra ord så till vida fullt ekvivalenta, att totalkostnaderna för arbetsgivarkollektivet på längre sikt blir desamma i båda fallen, ehuru kostna-

den vid fördelningsmetod skjuts på framtiden. Vid ett kapitaltäckningssystem fonderas en del av arbetsgivarnas avgifter för framtida livräntebetalningar, varvid räntan på fonderade medel bidrar till dessa framtida kostnader. Med en fördelningsmetod däremot får arbetsgivarna behålla den annars för fondering avsedda delen av avgifterna; och de kan därigenom själva tillgodogöra sig ränta därpå, vilket i princip kompenserar den stegring av avgifterna utöver kapitaltäckningsnivå som så småningom inträder.

3.3 Analys av grundavgiftens utveckling

En systemomläggning i fråga om yrkesskadeförsäkringens finansiering innebär, att grundavgifterna för varje kalenderår efter omläggningen skall täcka under året utgivna ersättningar enligt YFL för skador, som inträffar fr. o. m. det första året för vilket fördelningsmetoden skall tillämpas. För tidigare inträffade skadefall skall ersättningarna däremot täckas av upplagda reserver, och de bör således ej få inverka på fördelningsavgiftens storlek. Detta medför, att kostnaderna under de närmaste åren efter en omläggning och särskilt under det första året blir ytterligt små både i förhållande till vad som under året utbetalas totalt för samtliga skador, således även för skador som inträffat före omläggningen, och i förhållande till vad som kan komma att utgå i framtiden för de skador som inträffar efter omläggningen.

Beträffande de ersättningsformer, som brukar betecknas som *engångsersättningar*, nämligen ersättning för läkarvård o. d., sjukpenning och begravningshjälp, gäller enligt RFV:s statistiska bokföring, att vad som utbetalas under ett visst år till mindre än en tredjedel brukar avse under året inträffade skadefall. Resten avser tidigare skador. Man kan emellertid vid en systemomläggning räkna med att redan efter ett fåtal år ersättningar av detta slag för skador före övergångsåret har sjunkit till ett obetydligt värde och att de engångsersättningar under ett år, som skulle bekostas genom fördel-

ningsavgifterna, nått en under oförändrade förutsättningar stabil nivå.

Annorlunda blir förhållandet med *livräntorna* eftersom deras utbetalning kan sträcka sig över mansåldrar.

För att få ett grepp om hur livräntekostnaderna kan komma att ändras under åren efter en systemomläggning, görs här en del förenklade antaganden i syfte att renodla den inverkan, som följer enbart av systemomläggningen som sådan utan hänsyn till andra faktorer.

I fråga om invaliditetsfallen antas till en början att frekvensen av skadefall, som föranleder invalidlivränta, ej nämnvärt förändras under den följd av år som kommer i fråga.

Vidare bortses från de komplikationer som består i att en viss tid brukar förflyta från det skadan inträffat till livräntans början och att livränta under det första kalenderåret i allmänhet ej föranleder utbetalning för hela året. Dessa omständigheter – som dock beaktas i de slutliga kalkylerna – drar ner livräntekostnaderna i början, särskilt under första året *men* har försvinnande betydelse i det långa loppet, något som här är väsentligt.

Antalet livräntetagare som tillkommer varje år betecknas *med* l . De kvarstår ej alla under det *därpå* följande året. En del har försvunnit ur beståndet genom dödsfall eller av annan anledning. Antalet kvarvarande betecknas med l_1 . Antalet kvarvarande andra året efter livräntas begynnelseår betecknas l_2 , under tredje året med l_3 osv.

Efter en övergång till fördelningsmetod skall avgiften för första året täcka livränteutbetalningar till l livräntetagare. Under andra året skall livränta betalas dels till de då tillkomna l livräntetagarna och dels till de l_1 som kvarstår från första året, alltså till $l + l_1$ livräntetagare. Under tredje året skall livränta utgå dels till de l , som då blir livräntetagare, dels till de l_1 kvarvarande av de som blev livräntetagare andra året och slutligen till de l_2 kvarvarande av de som blev livräntetagare första året, således till $l + l_1 + l_2$ livräntetagare osv. Summan av livräntor, som årligen skall be-

kostas av fördelningsavgifterna, stiger på detta sätt år efter år under en lång tid mot ett gränsvärde som uppnås när alla, som blev livräntetagare första året, försvunnit ur beståndet, dvs. efter en tid som svarar mot den längsta återstående livslängden för de som första året blev invalider och som inte lämnat beståndet av annan anledning än dödsfall. Därefter blir sammanlagda antalet livräntor, som årligen skall utbetalas, under angivna förutsättningar praktiskt taget oförändrat år från år.

Den sannolika återstående livslängden beror främst av livräntetagarens ålder vid livräntans början. För personer som blir livräntetagare vid relativt unga år dröjer det jämförelsevis lång tid, innan de årliga utbetalningar som skall täckas av avgifterna med fördelningsmetod stigit till så stort belopp, som enligt kapitaltäckningssystemet skulle behöva avsättas för livräntor till under ett enda år tillkomna invalider i sådan ålder, och ännu mycket längre tid, innan det tidigare omnämnda slutliga stationära högre kostnadsläget uppnåtts. För äldre livräntedebutanter blir båda dessa tidsperioder i motsvarande mån kortare. Vill man undersöka förloppet för ett empiriskt blandbestånd med olika begynnelseåldrar måste man därför ta hänsyn till åldersfördelningen bland de som blir livräntetagare till följd av skadefall under ett och samma kalenderår *och* beräkna den *genomsnittliga* tillväxttakten i detta blandbestånd. Denna åldersfördelning varierar visserligen från det ena året till det andra men det har vid undersökning av en följd av år inte kunnat påvisas någon bestämd utvecklingstendens i detta hänseende, varför i den efterföljande kalkylen antagits en med åren oförändrad åldersfördelning, som överensstämmer med den för årsföljderna *genomsnittliga*.

Den sannolika återstående livslängden är också beroende av livräntetagarens kön, eftersom dödligheten är lägre för kvinnor än för män. Vid en fullständig analys av tillväxtförloppet för invalidlivräntornas antal har man dessutom att ta hänsyn till invalidernas reaktiveringssannolikhet.

Motsvarande överväganden kan också gö-

ras för efterlevande som tillerkänts livränta. Beträffande änkor och därmed jämställda har man härvid även att räkna med omgiftsfrekvensen och livräntans förvandling till engångsbelopp vid omgifte, och beträffande barn måste man beakta avgångstakten i beståndet på grund av att de uppnår 19-års åldern.

En värdering av samtliga dessa faktorer inverkan har gjorts för olika kategorier av livräntetagare med stöd av tillgängligt statistiskt material och med användande av de försäkringstekniska grunder angående dödlighet, reaktivering etc., som gäller för verksamheten i RFV, dit ju numera alla nya skador hänförs.

Men det man ytterst vill komma åt för att bedöma systemomläggningens ekonomiska effekt är inte stegringen av antalet ersättningstagare i och för sig utan utvecklingen av de årliga ersättningskostnader som skall täckas av avgifterna enligt fördelningsmetoden. Dessa kostnader beror ej blott av antalet ersättningstagare utan även av ersättningsbestämmelserna, löneutvecklingen m. m. Beträffande ersättningsbestämmelserna kan man ur räknemässig synvinkel knappast göra något annat antagande än att de kommer att förbli oförändrade under hela den tidrymd som bedömningen avser. I fråga om löneutvecklingen och den därav beroende utvecklingen av speciellt livräntornas begynnelsevärden har i första bedömningsomgången antagits, att dessa i allmänhet inte kommer att vare sig stiga eller falla utan förbli på nuvarande nivå. Denna nivå har beräknats genom en för ändamålet särskilt gjord statistisk undersökning av de på senare tid beviljade individuella livräntebeloppens storlek och fördelning efter ålder, kön osv. inom RFV. I fråga om invaliderna påverkas därvid beräkningarna av fördelningen efter invaliditetsgrad, vilken också antagits förbli tämligen oförändrad.

Från dessa förutsättningar har för olika ersättningsformer beräknats, hur de årliga utgifterna kan förväntas stiga fr. o. m. det år en fördelningsmetod beträffande avgiftsuttaget skall börja verka. Utgifterna för var-

je ersättningsform och varje år har därvid angetts i procent av vad som för motsvarande ändamål skolat utgå för det årets skador enligt kapitaltäckningssystemet. De erhållna resultaten har därefter sammanvägts med begagnande av följande fördelning mellan årskostnaderna enligt nuvarande finansieringssystem för resp. ersättningsformer vid full försäkring – en fördelning som grundar sig bl. a. på bedömningen i samband med att RFV:s premietariff för år 1969 utarbetats.

Engångskostnader			
Läkarvård o.d.	3,1 %		
Begravningshjälp	0,3 %		
Sjukpenning o.d.	14,9 %	18,3 %	
Kapitalvärde av invalidlivräntor			
Manliga invalider	49,6 %		
Kvinnliga invalider	6,8 %	56,4 %	
Kapitalvärde av dödsfallslivräntor			
Änkor m. fl. inkl. engångsbelopp vid omgifte	20,7 %		
Änklingar	0,0 %		
Barn	4,6 %		
Föräldrar	0,0 %	25,3 %	
Summa			100 %

Beträffande engångskostnaderna har uppskattningsvis räknats med att för skador, inträffade visst år, 30 % utbetalas under skadeåret, 40 % under året därpå, 20 % under andra året och 10 % under tredje året efter skadeåret. Utbyte av livränta mot kapital har antagits komma att ske i så liten omfattning, att hänsyn därtill ej behöver tas i detta sammanhang.

3.4 Analysresultat (diagram 1)

Slutresultatet av samtliga dessa beräkningar är sammanfattat i efterföljande diagram 1. Utefter den horisontella axeln i detta diagram har avsatts antalet år från den tidpunkt, då kapitaltäckningssystemet tänks bli ersatt med ett fördelningssystem. Den parallellt med denna axel dragna linjen A representerar den som oförändrad antagna årliga kostnadsnivån enligt kapitaltäckningssystem och har på den vertikala axeln markerats med 100 %. Den från nollpunkten

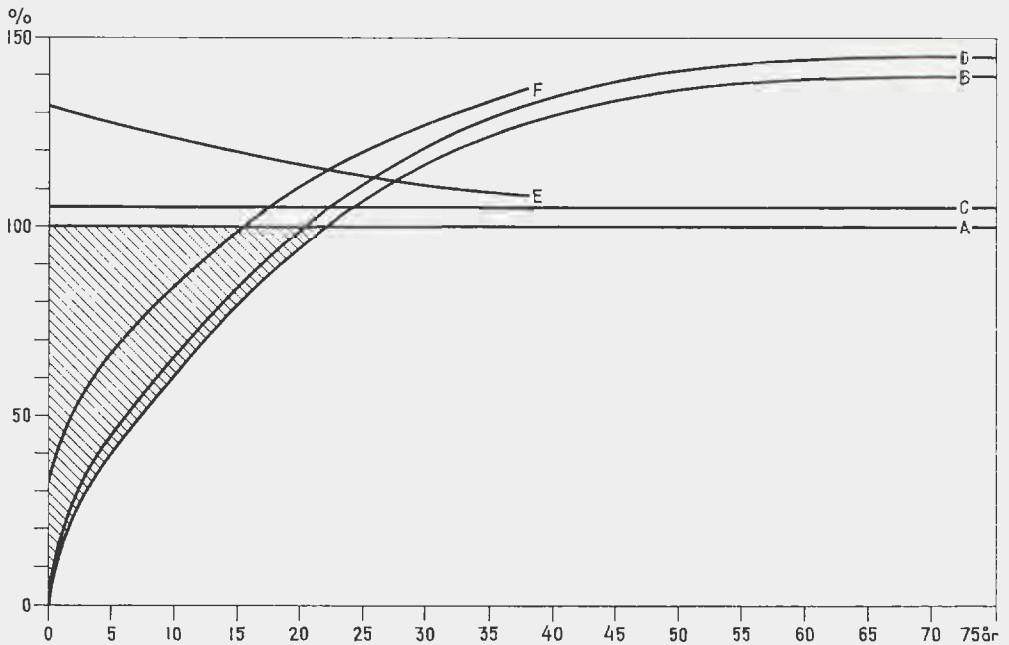

Diagram 1.

utgående och sedan stigande kurvan, betecknad med B, representerar utvecklingen från nämnda tidpunkt av de årliga kostnaderna enligt fördelningsmetod, därvid dessa kostnader räknats i procent av årskostnaderna enligt kapitaltäckningssystemet. Man ser att fördelningskostnaderna, som i början är mycket låga, ständigt stiger de första åren tämligen snabbt men efter hand som åren går allt långsammare för att så småningom efter ca 65 års förlopp stanna på en nivå, som med ungefär 40 % överstiger kapitaltäckningsnivån. Kurvan passerar sistnämnda nivå efter ungefär 22 år. Under tiden dessförinnan är således fördelningskostnaderna lägre än kapitaltäckningskostnaderna, sedan högre, med tiden betydligt högre. Förloppet av kurvan B motsvarar de genomsnittliga förhållandena för hela näringslivet. Ett liknande diagram kan givetvis utarbetas för olika delar därav, t. ex. olika näringsgrenar eller riskklasser, och kurvan kan då få olika brant förlopp och olika slutnivå, beroende på varierande risk- och löneförhållanden, åldersfördelning bland de anställda m. m.

3.5 Försäkringsteknisk kommentar

Beträffande de rent försäkringstekniska grunder som diagrammet bygger på kan nämnas följande. I vad mån det använda dödlighetsantagandet (R 32) för så lång tid framöver som det här gäller kan komma att återspegla det faktiska förloppet är, liksom för varje annat dödlighetsantagande, omöjligt att förutsäga. Vid antagen lägre dödlighet kommer livräntornas avveckling att gå långsammare, och kurvan B skulle då rätteligen ligga högre än enligt figuren om inte dödlighetsgrunderna för kapitalvärdesberäkningarna också ändras i enlighet med en sådan utveckling.

Mera betänkligt är dock det ränteantagande som använts vid beräkningarna. De av RFV för framtida livräntebetalningar avsatta fonderna har under en längre tid förräntats efter en avsevärt högre procent-sats än den i grunderna antagna $2\frac{1}{2}$ %. Ju högre den faktiska ränteavkastningen är, desto lägre kapital skulle rätteligen behöva avsättas, eftersom räntan i princip skall bidra till att betalningarna fullgörs. Men om

man antar att ränteavkastningen endast kommer att bli $2\frac{1}{2}$ %, så blir kapitalavsättningarna för livräntorna beräknade till ett häremot svarande högre värde, som till följd av den bättre faktiska förräntningen kommer att överstiga vad som med måttliga anspråk på säkerhet för oförutsedda räntefluktuationer kunde fordras. Yrkesskadeförsäkringsfonden (tidigare olycksfallsförsäkringsfonden) har under de senaste 50 åren haft en genomsnittsförräntning av omkring 4 %. Tack vare uppkommen överränta har RFV (RFA) i många år som regel kunnat hålla en lägre premienivå än vad som skulle behövas, om beräkningsräntan $2\frac{1}{2}$ % vore realistisk.

Sådan premienesättning har emellertid av försiktighetsskäl beslutats endast för ett år i taget, ett förfaringsätt som ehuru stötvis verkande dock i det långa loppet, om hela överräntan utnyttjas, torde ha en effekt någorlunda likvärdig med den som skulle nås, om livräntornas kapitalvärden och därmed premierna bestäms efter en verklighetstrogen räntesats. De årliga kostnaderna enligt fördelningsmetod – som är oberoende av något ränteantagande – skulle, om de räknas i procent av motsvarande verkliga kostnader enligt kapitaltäckningssystemet, bli högre än vad som framgår av diagrammet, dvs. kurvan B skulle, om kostnadsnivån enligt sistnämnda system räknades mera realistiskt än enligt gällande grunder, rätteligen behöva höjas något ovanför sitt där tecknade läge.

3.6 Tilläggsavgift och avgiftstillägg

Linjen A och kurvan B representerar totala kostnaderna för grundersättningen enligt YFL:s ersättningsbestämmelser och därmed den genomsnittliga grundavgiften för arbetsgivarna, om denna avgift antas följsamt ansluta sig till kostnaderna. Men därtill kommer dels tilläggsavgift för administrationskostnader och dels avgiftstillägg för omreglering, förhöjning och värdesäkring av livräntor.

Tilläggsavgiften, som f. n. utgör 5 % av grundavgiften, skulle vid oförändrade för-

hållanden tillsammans med denna höja avgiftsnivån till det läge som i diagram 1 markeras av den horisontella linjen C. Om man vid en övergång till fördelningsmetod önskar att tilläggsavgiften skall motsvara ett lika stort påslag i kronor räknat som enligt kapitaltäckningssystemet, så skulle man komma till en avgiftsnivå, som stiger enligt kurvan D i stället för kurvan B.

Avgiftstillägget kan anses bestå av två delar, motsvarande två slag av tilläggsersättningar. Det ena avseende tillägg som beslutats före en systemomläggning för då kända livräntor och det andra de värdesäkringstillägg som beslutas därefter dels för dessa livräntor och dels för nytillkomna livräntor. Kostnaderna för tilläggen av det förstnämnda slaget avtar med åren på ett sätt som åtminstone i princip kan beräknas utifrån kända förhållanden. Om man antar att dessa kostnader vid tidpunkten för systemomläggningen utgör 25 % av grundavgiftens och tilläggsavgiftens sammanlagda belopp – f. n. är procentsiffran 28 – så skulle de tillsammans med sistnämnda båda avgifter vid en tänkt fortsatt tillämpning av kapitaltäckningssystemet motivera en bruttoavgift, som enligt en grov uppskattning skulle avta med åren såsom kurvan E utvisar, och vid en strikt övergång till fördelningsmetod skulle efter ett lika stort påslag på fördelningsavgiften denna växa utefter kurvan F.

Hur stor den sistnämnda delen av avgiftstillägget kan komma att bli är ovisst. Man vet bara att den kommer att stiga i takt med en stegring av den allmänna prisnivån. Denna föranleder emellertid ej blott kostnadsökning för redan beslutade livräntor utan även en stegring av nya livräntors begynnelsevärden i takt med löneutveckling och basbeloppsförhöjningar och den har även en höjande effekt på engångskostnaderna. Kostnadsökningarna för beslutade livräntor belastar omregleringskassan medan de övriga kostnadsstegringarna belastar yrkesskadeförsäkringsfonden, men i detta sammanhang finns inte någon anledning skilja dessa slag av ökningar åt. Tillsammans ger kostnadsökningarna upphov till

en avgiftsökning som, lagrad på de förut angivna, resulterar i totalavgifter, som kommer att ligga ovanför kurvorna E och F.

3.7 Slutsats angående strikt övergång till fördelningsmetod

Den föregående redogörelsen ger vid handen att en oförmedlad övergång från kapitaltäckningssystem till fördelningsmetod skulle innebära att försäkringsavgifterna skulle brant sjunka från nuvarande nivå till en låg bottennivå. »Fallhöjden» skulle bli lika med hela grundavgiften. Därefter skulle avgiftsbelastningen stiga och småningom passera den nuvarande avgiftsnivån och stanna på en nivå som ligger över nivån enligt kapitaltäckningssystemet. Att märka är dock att vid denna slutsats avgifterna till yrkesskadeförsäkringen har setts helt isolerade från arbetsgivarnas avgifter till socialförsäkringen i övrigt. I ett större sammanhang blir verkningarna betydligt mindre accentuerade.

3.8 Utredningens ståndpunktstagande

Såsom framgår av den inledande orienteringen har ända fram till utgången av år 1968 den lagstiftning, som i vårt land genomförts i syfte att skydda arbetstagarna och deras anhöriga mot de ekonomiska följderna av skador i arbetet, haft drag av frivillighet. Detta har gjort det nödvändigt att man måste ha ett finansieringssystem, som garanterar att det vid varje tillfälle finns medel avsatta till att infria försäkringens förpliktelser. Avgifterna måste alltså räcka till erforderlig fondering. I överensstämmelse härmed har försäkringen finansierats enligt den för frivillig försäkring traditionella kapitaltäckningsprincipen.

Efter beslut vid 1967 års riksdag meddelar de ömsesidiga försäkringsbolagen inte yrkesskadeförsäkring efter 1968 års utgång och bolagens försäkringsstock överförs därvid automatiskt till RFV. Härigenom har huvudmotivet för ett bibehållande av kapitaltäckningssystemet bortfallit. Sedan försäkringen koncentrerats till RFV för hela

näringslivet får nämligen det framtida ekonomiska underlaget för livräntornas utbetalning även utan särskild kapitalbildning samma bärkraft som näringslivet i dess helhet.

Yrkesskadeförsäkringen, som har en anseelig tids hävd, ger ekonomisk hjälp bara i vissa speciella situationer. Under utvecklingens gång har emellertid i vårt land genomförts allmänna trygghetsanordningar – bestämmelserna härom nu samlade i AFL – med skydd för den enskilde mot de ekonomiska konsekvenserna av sjukdom eller skada, även när dessa inte har samband med en anställning. Härigenom har yrkesskadeförsäkringen förlorat sin tidigare dominerande ställning inom socialförsäkringssystemet. Under år 1969 var sålunda förhållandet det, att arbetsgivarnas samlade avgifter till yrkesskadeförsäkringen uppgick till knappt 200 milj. kr. under det att arbetsgivarnas avgifter till allmänna sjukförsäkringen och den allmänna försäkringens tilläggspension utgjorde i runt tal sammanlagt 7 600 milj. kr. Omräknat i procent motsvarar avgiften till yrkesskadeförsäkringen knappt 2,5 % av arbetsgivarnas totala avgifter till socialförsäkringen.

I fråga om den allmänna tilläggspensioneringens finansiering gäller fördelningsmetod. Kostnaderna för tilläggspensionerna för ett visst år uttas i princip från det årets arbetsgivare. Även med en sådan metod har emellertid viss fondbildning ansetts önskvärd för att möta katastrofsituationer och även åstadkomma en viss utjämning mellan olika årsklasser av arbetsgivare. Det är m. a. o. fråga om en modifierad fördelningsmetod. Av samhällsekonomiska skäl har omfattningen av fondbildningen getts långt större proportioner än som varit erforderligt vid en jämförelsevis renodlad fördelningsmetod.

Inom tilläggspensioneringen sker en anpassning av utgående pensioner till det aktuella basbeloppet, varigenom följsamhet till den allmänna prisnivån ernås. De tillerkända ersättningarna behåller härigenom sin köpkraft.

När det gäller att säkerställa livräntornas värdebeständighet håller det nu inom yrkesskadeförsäkringen tillämpade kapital-

täckningssystemet ej måttet. Prisutvecklingen har under årens lopp framtingat upprepade lagstiftningar om tillägg till yrkeskadeförsäkringarna för att upprätthålla deras köpkraft. Här har man frångått kapitaltäckningsprincipen i det att de årliga kostnaderna för de beslutade tilläggen uttas av varje års arbetsgivare enligt fördelningsmetod. Detta innebär således att vi inom yrkesskadeförsäkringen inte tillämpar ett renodlat kapitaltäckningssystem utan har ett system, där grundersättningen enligt YFL uttas enligt kapitaltäckningssystem och förhöjningen av ersättningen enligt fördelningsmetod. Ett renodlat kapitaltäckningssystem kan inte heller i fortsättningen bli genomförbart med hänsyn till tidigare genomförda engångsuppräknings- och den numera lagstadgade värdesäkringarna av utgående förmåner.

Om man har kapitaltäckningssystem blir premieuttagets storlek bl. a. beroende av hur nära de försäkringstekniska grunderna för beräkning av livräntornas kapitalvärden – dvs. antaganden om dödlighet och reaktivering för invalider, omgiftesfrekvens för änkor samt kapitalförräntning – överensstämmer med faktiskt rådande förhållanden. Den reella förräntningen av försäkringsfonden har länge varit avsevärt högre än enligt grunderna, likaså omgiftesfrekvensen, medan dödligheten har en påtaglig tendens att bli lägre än man antagit i grunderna. Reaktiveringsantagandena är numera sannolikt inte realistiska, och en revision av RFV:s försäkringstekniska grunder har länge varit av behovet påkallad. Men även om nya grunder fastställs, måste utvecklingen följas och gjorda antaganden gå efter annan prövning om de ej skall bli föråldrade. Sådana antaganden beträffande åtskilliga faktorer i fråga om förhållanden långt fram i tiden blir obehövliga vid en fördelningsmetod.

Utredningens överväganden har resulterat i att det ej finns några mera vägande skäl att bibehålla det nuvarande kapitaltäckningssystemet inom yrkesskadeförsäkringen. Försäkringspremierna inom försäkringen bör därför, i likhet med vad som är fallet inom den allmänna tilläggspensioneringen, i

fortsättningen uttas enligt fördelningsmetod. I detta sammanhang kan förtjäna framhållas att man i Norge, där utvecklingen på ifrågavarande område varit i stort sett densamma som i Sverige, i år beslutat sig för att i fråga om yrkesskadeförsäkringen överge det nuvarande kapitaltäckningssystemet mot en på fördelningsmetod baserad finansieringsprincip.

En övergång till fördelningsmetod innebär finansiellt inga svårigheter, eftersom det i princip finns täckning för de inträffade livräntefallen. Ej heller synes en sådan övergång utgöra något hinder för ett inlemmande av yrkesskadeförsäkringen i den allmänna försäkringen, ett spörsmål som väl ej kan anses ha förlorat sin aktualitet.

Utredningen vill emellertid ej förorda en strikt övergång till en fördelningsmetod. Visserligen bortfaller i sådant fall de praktiska problemen beträffande grundavgift och avgiftstillägg, eftersom man då med hjälp av faktiska kostnader och eventuella överskott från yrkesskadeförsäkringsfonden kan styra avgiftscurvan. En strikt övergång till fördelningsmetod skulle emellertid innebära att avgifterna i initialskedet skulle bli obetydliga och att avgifterna därefter skulle successivt stiga till dess ett jämviktsläge uppnås långt fram i tiden. Utredningen anser det ej lämpligt att försäkringsens finansiering i sådan utsträckning skjuts på framtiden. En jämnare övergång underlättar vidare en lösning av frågan om en via yrkesskadeförsäkringen finansierad arbetarskyddsavgift.

En viss sänkning av den nuvarande genomsnittliga avgiftsnivån kan vara motiverad, främst med hänsyn till det rådande ränteläget, men även med hänsyn till verkningarna av den av utredningen förordade reformen i fråga om ökat arbetarskydd genom bidrag från arbetsgivarna. Denna extra insats från den nuvarande generationens sida kan nämligen på längre sikt förväntas få en skadenedbringande effekt. Därför synes ett modifierat fördelningsystem vara att föredra. Detta innebär att avgiftsnivån vid själva övergången kommer att ligga mellan den i diagram 1 (sid 46) angivna kurvan B och linjen A och sedan följa en kurva,

som ger en lugnare avgiftsutveckling till en avgiftsnivå som även långt fram i tiden understiger den som följer enligt kapitaltäckningsprincipen. I kap. 7 redogörs närmare för hur ett sådant modifierat system bör utformas.

4.1 Utvecklingstrenden och nuläget

Principen att avgiften enligt YFL skall bestämmas med hänsyn till den risk försäkringen avser har sin primära betydelse när det gäller att bestämma den grundavgift som skall täcka de i lagen fastställda ersättningarna. Med risk menas här den rent ekonomiska risken, som försäkringen ikläder sig och som beror ej blott på yrkesskadefrekvensen i och för sig eller invaliditets- och dödsfallsfrekvensen som sådan utan även på löneförhållandena, skadans svårhetsgrad m. m. Vid riskgraderingen delas näringslivet upp i olika näringsgrenar. För varje näringsgren fastställs en premiesats, som anger hur många procent eller promille som skall tas ut i grundavgift.

Kravet på differentiering anses alltså tillgodosett genom att avgiften görs beroende av vilken näringsgren företaget tillhör på så sätt, att avgifterna för företag tillhörande en och samma näringsgren i möjligaste mån tillsammans motsvarar kostnaderna för yrkesskadorna inom just denna näringsgren. Hänsyn tas inte till hur yrkesskaderisken inom näringsgrenen varierar mellan olika företag eller, inom samma företag, mellan de anställdas individualyrken. Varje arbetsgivare får erlagga avgift efter den genomsnittliga risken inom näringsgrenen.

Inom en och samma näringsgren och även inom ett och samma företag kan det emellertid råda en betydande skillnad mellan ar-

betstagarna i riskhänseende. Det kunde då synas följdriktigt att avväga avgifterna med hänsyn till de anställdas yrkestillhörighet eller huvudsakliga sysselsättning. Ett sådant förfaringssätt har också tidigare i vissa fall tillämpats av RFA, särskilt då det gällt avgiftsberäkningar för »mindre» arbetsgivare, dvs. arbetsgivare med mindre än fem årsanställda.

I fråga om andra, dvs. »större» arbetsgivare, tillämpade RFA under åren 1918–1955 en näringsgrensindelning med relativt långt gående uppspaltning enligt ett system, som innehöll 20 huvudgrupper, indelade i tillsammans 99 undergrupper, vilka i sin tur var uppdelade i sammanlagt omkring 600 olika specialgrupper. En och samma arbetsgivares verksamhet delades ofta upp på olika näringsgrenar för att man därigenom skulle få så bra anpassning som möjligt av hans avgift till riskförhållandena.

År 1955 ersattes detta klassificeringssystem av en ny mera sammandragen näringsgrensindelning. Det nya systemet bestod av 38 huvudgrupper, 129 undergrupper och 201 specialgrupper. Det anslöt sig till den indelning, som alltsedan år 1940 använts i den svenska folkräkningen, samt överensstämde beträffande huvud- och undergrupper med internationella rekommendationer.

Nu gällande näringsgrensindelning kom till år 1960. Den används för både större och mindre arbetsgivare samt bygger i allt väsentligt på den av Förenta Nationerna år

1948 fastställda och år 1958 reviderade internationella näringsgrensindelningen, International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). Härigenom skedde en ytterligare stark nedskärning av antalet klasser i schemat. Den upp- tar endast nio huvudgrupper och 44 under- grupper. De senare är i vissa fall uppdelade i två eller flera specialgrupper till ett antal av 107. Totalt omfattar indelningen 135 specificerade grupper. Inom dessa finns 41 olika premiesatser.

Jämsides med förenklingarna i den grund- läggande klassifikationen av näringslivet – i synnerhet i samband med den senaste om- lägningen – övergick man till ett radikalt förändrat, mera schablonmässigt förfarings- sätt vid dess praktiska tillämpning. RFV föl- jer numera den principen, att en arbetsgi- vares hela verksamhet vid avgiftsberäkning i regel skall betraktas såsom en enhet och således inte såsom tidigare delas upp på skilda verksamhetsgrenar utan hänförs till en enda näringsgren. Därvid blir den hu- vudsakliga inriktningen av verksamheten be- stämmande.

Utvecklingen har sålunda gått i riktning mot en allt lägre grad av specifikation i den näringsgrensindelning av företagen som ut- gör en förutsättning för försäkringsavgif- tens avvägning med hänsyn till yrkesskade- risken.

YFL:s bestämmelse, att vid avgiftens be- stämmande hänsyn även skall tas till de sär- skilda förhållanden under vilka arbetet be- drivs, har medfört att vissa arbetsgivare spe- cialtarifferats, dvs. åsatts en premiesats som avviker från premiesatsen för den närings- gren till vilken arbetsgivaren klassats. I RFA:s tidigare verksamhet tillämpades spe- cialtariffering i stor utsträckning. Antalet specialtarifferade arbetsgivare har emellertid successivt gått ner och omfattar numera en- dast ca 50.

4.2 Undersökning av riskutjämnings verk- ningar

En systematisk undersökning av riskutjäm- ningens verkningar har ej kunnat genomfö-

ras för år 1969 på grund av att fullständigt debiteringsunderlag för det året ännu ej färdigstälts under det utredningsarbetet pågått. Ett studium av verkningarna har emellertid utförts på grundval av RFV:s i datateknisk form utarbetade material för debitering av definitiva avgifter för obligatorisk försäk- ring år 1966, dvs. det senaste år för vilket komplett material i detta skick föreligger.

Sedan år 1966 har dock förutsättningarna för avgiftsberäkningen ändrats. Lönetaket var för det året 22 000 kr. men har sedan höjts till 7 1/2 gånger basbeloppet vilket inneburit 41 250 kr. för år 1967, 42 750 kr. för år 1968 och 43 500 kr. för år 1969. Oavsett detta har också de faktiska lönerna stigit. Ersättningsförmånerna har också ökat avsevärt. På grund av lagen (1967: 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. har dessutom avgiftstillägget, som för år 1966 endast var 16 % av grundavgiften jämte tilläggsavgiften fastställts till 28 % för år 1969.

Alla dessa förändringar förrycker jämför- barheten mellan åren 1966 och 1969 men i stort sett kan väl sägas, att de ökning- ar och sänkningar av arbetsgivarnas avgifter, som en omräkning av 1969 års avgifter ef- ter en enhetlig premiesats skulle medföra, kan antas bli större än de motsvarande änd- ringar, som i det följande redovisats för år 1966. Dessutom har socialförsäkringsbola- gens försäkringsbestånd överförts till RFV. Dessa bolagsförsäkringar omfattar, totalt sett, många stora och högriskiga företag. Överflyttningen av dessa försäkringar till RFV kan antas medföra en högre allmän premienivå för det sammanslagna försäk- ringsklientelet än den för RFV:s försäkrings- stock år 1966.

4.2.1 Fullständig riskutjämnning

Av det använda debiteringsmaterialet för år 1966 kan inhämtas, att av de arbetsgivare som hade försäkring i RFV – i runt tal 276 000 – omkring 160 000 eller 58 % på- förts avgift efter en bruttopremiesats, som är lägre än genomsnittet för året. Detta ge- nomsnitt var 0,244 %. Dessa 160 000 före-

tag skulle således fått en högre avgift, om den uträknats efter medelpremiesats, medan de återstående 116 000 skulle fått en sänkning. Den sålunda uppkommande förskjutningen skulle utgöra 17,4 milj. kr. av den totala avgiftssumman på 54,3 milj. kr.

Storleken av en höjning resp. sänkning för ett enskilt företag beror bl. a. på hur mycket den tillämpade premiesatsen avviker från den genomsnittliga. För de företag, som debiterats efter premiesatser mellan 0,05 och 0,2 och vilkas andel uppgår till omkring 143 000 eller 51,7 % av samtliga företag, skulle avgiftshöjningarna i kronor räknat variera kring ett medelvärde av storleksordningen 100 à 150 kr. Enskilda företag skulle kunnat få både mindre och större höjning än detta medelvärde beroende på bl. a. företagets storlek. Relativt sett skulle höjningarna för denna majoritet av företag i allmänhet ha varierat mellan ca 100 och ca 300 % av den riskgraderade avgiften. För de mera högriskiga företag, som vid riskutjämnad premiesättning skulle få avgiften sänkt, gäller att de återstående, uppgående till omkring 86 000 eller 31 % av samtliga, vid tillämpning av genomsnittspremie skulle fått en sänkning varierande i medeltal mellan 50 och 80 %. Detta motsvarar i kronor räknat mellan i allmänhet några hundratal och upp till tiotusental eller i några få extrema fall hundratusental kronor. Det rör sig då om mycket stora företag.

Undersökningen visar även i vad mån förekomsten av höjningar resp. sänkningar vid en omräkning efter medelpremiesats skulle bli olika bland stora och små företag på olika premienivåer (risknivåer). Härvid framgår, att för företag på en viss premienivå den genomsnittliga ändringen per företag inom olika storleksklasser företer avsevärda avvikelser från medelvärdet på premienivån. Beträffande höjningarna har nyss konstaterats, att sistnämnda medelvärde för omkring 143 000 företag är ungefär 100 à 150 kr., men bland dessa företag finns ett antal större företag, som skulle få sina avgifter höjda med flera tiotusentals kronor och en del stora företag som skulle få en höjning med i medeltal ända inemot

200 000 kr. Även sänkningarnas medelvärden för olika storleksklasser företer en stark spridning. För ett mindre antal stora företag överstiger sänkningen 100 000 kr. och i vissa fall 200 000 kr. eller 300 000 kr.

Ur undersökningsmaterialet framgår även hur höjningar och sänkningar fördelar sig mellan företag av olika storleksklass oavsett närmare specifikation efter premiesats. Beträffande den lägsta storleksklassen, dvs. den som omfattar företag med högst 2 000 årsarbetstimmar – motsvarande drygt en årsarbetare – företer denna mindre antal höjningar än sänkningar, medan inom övriga storleksklasser antalet företag, som skulle få höjd premie, i allmänhet är mer än dubbelt så stort som det antal som skulle få avgiften sänkt.

Slutligen har också undersökts hur en riskutjämnning skulle verka inom olika branscher. Som framgår av den i detta avsnitt redovisade tabellen, skulle en omräkning till enhetspremie för näringsgrenar med extremt låg yrkesskaderisk innebära relativt stora höjningar vid en omräkning efter medelpremiesats. Som exempel på sådana näringsgrenar kan nämnas finansföretag, administrativ och kameral verksamhet, samt hälso- och sjukvård. Särskilt högriskiga näringsgrenar, vilka alltså skulle få en större premiesänkning, är framför allt gruvindustri, sjöfart, stuveri, byggnadsverksamhet, träindustri av olika slag samt järn- och stålverk.

Undersökningen har således gett till resultat, att ett fullständigt frångående av riskgraderingen i premiesättning skulle överlag för flertalet arbetsgivare – för alla dem vars premiesats inte ligger vid genomsnittsnivån – innebära ändringar som i vissa fall skulle medföra höjningar och i andra fall sänkningar av de avgifter som nu tas ut. För något mer än hälften (58 %) av arbetsgivarna skulle en höjning ske. Att märka är dock att av de ca 160 000 arbetsgivare, som skulle drabbas av avgiftshöjningar, endast drygt 2 % skulle erhålla årliga avgiftsökningar överstigande 500 kr. per företag. Samtliga mindre företag kan vidare hänföras till den övervägande majoritet som i kro-

Nedanstående tabell anger ändring i avgiftsbeloppet (inkl. tilläggsavgift och avgiftstillägg) för obligatorisk yrkesskadeförsäkring i RFV år 1966, som en omräkning efter medelpremiesatsen (0,244 %) skulle medföra i genomsnitt för företag inom vissa näringsgrenar.

Näringsgren	Avgiftsändring i kronor per 1 000 arbetstimmar	Antal arbetsgivare inom näringsgrenen			
		Storleksklass i arbetstimmar			Totalt
		—2 000	2—5 000	5—10 000	
administration	20	7	5	7	30
juridisk verks.	20	140	373	149	739
fast.förmedling	19	145	190	62	463
undervisning	19	1 816	491	323	3 038
kameral verksamhet	19	221	294	176	833
kontor m. m. för sjöfart	18	35	48	33	190
religionsvård	17	1 675	2 156	794	5 127
bibliotek o. museer	16	69	39	8	144
tekn. konsultverks.	16	472	765	535	2 638
urmakeri	15	60	259	62	395
vetenskapl. verksamhet	15	131	45	17	242
flygplans fabr.	14	5	3	5	17
trikåfabrik	13	14	22	27	150
konfektionsindustri	12	568	534	303	2 129
övr. elektroindustri	12	128	260	126	642
instrumentfabr.	12	12	28	24	118
finansföretag	12	198	184	154	743
hälso- o. sjukvård	12	1 141	2 629	751	5 194
fotogr.- o. opt. industri	11	3	23	7	41
guld- o. silvvervarufabr.	11	40	89	58	245
partihandel	11	1 607	3 026	1 990	9 411
detaljhandel	11	8 172	14 077	6 812	33 321
fotoateljé	11	113	330	167	705
bageri o. konditori	10	352	797	728	2 710
cykel- o. motorcykelfabr.	10	127	321	62	527
friser- o. skönhetsalong	10	1 221	3 402	1 138	6 134
övrig sömnadsindustri	9	42	51	37	196
lättare maskinindustri	9	82	188	127	592
restaurang o. kafé	9	1 057	1 404	765	4 111
hotell m. m.	9	396	503	315	1 688
grafisk industri	8	104	253	244	1 035
trädgårdsskötsel	6	1 298	913	306	2 754
glasbruk	5	2	13	12	58
petroleum- o. kolind.	9—	1	1	2	8
tegelbruk	10—	11	12	6	57
kvarnindustri	11—	111	112	7	236
gummiindustri	11—	2	5	5	31
jordbruk	13—	16 647	12 786	731	30 172
pappersbruk	14—	3	5	3	42
möbelindustri	16—	139	243	159	841
jord- o. stenförädling	17—	183	260	188	962
kem.tekn. industri	23—	8	17	15	88
tyngre manufakt.ind.	23—	123	148	108	629
husbyggnad	23—	15 271	2 309	1 207	20 738
övrigt jordbruk	26—	457	137	54	688
sågv. o. trävarufabr.	27—	1 045	734	491	3 188
lådfabrikation	27—	26	26	23	96
godsbiltrafik	31—	3 050	4 214	1 592	10 139
väg-, vatten- o. linjebyggn.	41—	746	266	168	1 522
sjöfart	56—	27	59	49	258
stenbrott, ler- o. sandtag	60—	36	92	60	316
stuveri	70—	3	2	3	25
sjöfart utan sjöm.skatt	73—	92	65	33	211
järnmalmgruvor	98—	—	2	1	5
övr. malmgruvor	118—	1	—	—	4

nor räknat skulle få mycket måttfulla årliga avgiftshöjningar varierande mellan ingena avgiftshöjning alls och upp till 500 kr. allt efter antalet årsanställda inom resp. företag.

4.2.2 Minskning av antalet riskklasser

Mellan alternativet att helt avskaffa riskgraderingen i premierna och alternativet att bibehålla den nuvarande differentieringen oförändrad finns flera mellanlägen. Ett sådant är att minska antalet riskklasser. Om man utgår ifrån att någon form av riskgradering bör bibehållas men att den nuvarande är alltför mycket differentierad och om man vill mildra den effekt som en total premieutjämning får, så är detta det närmaste alternativet. För varje företag skulle då premiesatsen ej behöva ändras mera än vad som svarar mot dess avvikelse från premiesatsen för den riskklass företaget kan anses tillhöra.

Ett sådant arrangemang kan tänkas genomfört på flera olika sätt med i stort sett likartade verkningar för arbetsgivarna. Man kan t. ex. uppdelna premiesatsskalan i ett fåtal intervall och låta alla företag med premiesats inom ett sådant intervall få denna ändrad till medelpremiesatsen inom intervallet. En studie av avgiftsändringarnas storlek vid en sådan systemförändring har gjorts på 1966 års debiteringsmaterial för arbetsgivare med försäkring i RFV. En uppdelning har gjorts i tio och fem intervall.

Avgiftsändringarna skulle, helt naturligt, i allmänhet ej bli fullt så stora som om man helt slopar riskgradering. Ändringarna blir större, om man nedbringar antalet riskklasser till fem än om man nöjer sig med att reducera dem till tio. Även i sistnämnda fall erhålls stora förändringar för flera grupper av arbetsgivare.

4.2.3 Sammanträngning av premiesatsskalan

En annan metod att utjämna skillnaden i premiesättningen är att man, med avvikelser från den strängt försäkringsmässiga risk-

graderingsprincipen men ändå med bibehållande av en viss gradering, minskar på den nuvarande spännvidden i premiesatsskalan. Härigenom skulle de arbetsgivare, som nu har höga premier, få betala något mindre än vad som svarar mot den beräknade risken och de som har låga premier något mera. En sådan anordning är, tekniskt sett, lätt att genomföra. Diagram 2, som likaledes bygger på RFV:s debiteringsmaterial för år 1966, är avsett att åskådliggöra hur det lämpligen skulle kunna tillgå. Premiesatsskalan är där för enkelhetens skull indelad i fem intervall med en bredd av 3 ‰ vardera. I varje intervall har markerats en premiesats, som mycket nära ansluter sig till den medelpremie, efter vilken alla företag som har sin premiesats inom intervallet, skulle ha debiterats vid en utjämning dem emellan. Siffrorna på den högra lodräta skalan anger till vilka värden dessa standardpremiesatser skulle transformeras, om skalan sammanpressas till hälften med bibehållandet av kravet på att totalmedelpremiesatsen 2,44 ‰ inte skall ändras, dvs. att totala premieuttaget skall bli oförändrat.

Premiesatserna, som enligt detta diagram före transformationen varierade från 1,4 till 14 ‰, kommer efter denna att ha sitt lägsta värde vid 1,9 och sitt högsta vid 8,2 ‰. Man observerar, att eftersom totalmedelpremiesatsen ligger mycket lågt på ska-

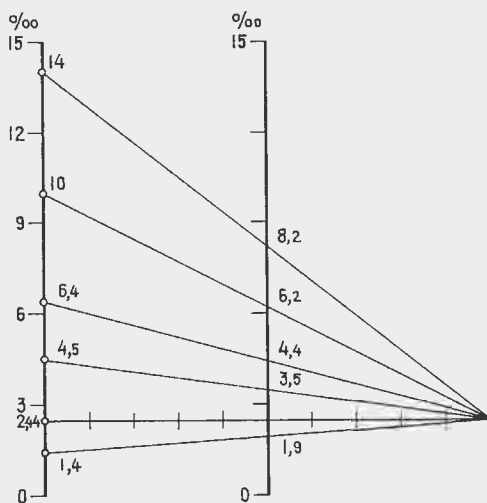

Diagram 2.

lan, så kommer transformationen att medföra stora sänkningar av de höga premiesatserna men å andra sidan relativt små förändringar i höjande eller sänkande riktning av de låga. Denna sneda effekt skulle dock antagligen bli något mindre markerad, om man medräknar socialförsäkringsbolagens f. d. försäkringstagare, eftersom bland dem finns många risktyngda industrier, som skulle förhöja genomsnittsvärdet.

Sammanpressningen av premiesatsskalan kan göras mer eller mindre stark än den hopträngning till hälften, som diagrammet utvisar, och resultatet kan då avläsas utefter en skala, som tänks ligga parallellt på större eller mindre avstånd från den lodräta skalan.

På detta sätt är det även möjligt att genomföra en successiv övergång till enhetspremie under en följd av år. Om spännvidden nämligen minskas mellan premiesatserna varje år med exempelvis 20 % av den ursprungliga, så skulle ett sådant slutresultat uppnås det femte året.

4.2.4 Riskgradering och statistik

I samband med tillkomsten av OL fick RFA i uppdrag av Kungl. Maj:t att utarbeta den i Sveriges officiella statistik ingående årliga berättelsen »Olycksfall i arbete». Denna statistik gavs en sådan form, att den dels kunde utnyttjas till att fastställa försäkringsavgifter inom olika yrkesgrupper och dels kunde lämna anvisning för åtgärder ägnade att minska olycksfallsrisken. Under en lång följd av år kom premiesättningsmotivet emellertid att vara dominerande.

Genom ratificeringen 1949 av Internationella arbetsorganisationens konvention nr 81 förband sig Sverige att redovisa statistiska uppgifter rörande olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar. Detta åtagande ansågs för Sveriges del uppfyllt genom den av RFA utgivna olycksfallsstatistiken.

Sedan år 1955 har denna statistik blivit mer inriktad på arbetarskyddets behov och är numera till sitt innehåll och utformning anpassad bl. a. till önskemål av arbetarskyddsstyrelsen och till internationella

normer på detta område.

Den näringsgrensindelning av arbetsgivarna, som är nödvändig för premiesättning inom ett differentierat avgiftssystem, tjänar inte bara premiesättningsändamål utan har även andra viktiga funktioner att fylla. Den spelar nämligen även en väsentlig roll för den officiella yrkesskadestatistik, som Sverige utfäst sig att redovisa och som är avsedd huvudsakligen för arbetarskyddsändamål. Näringsgrensindelningen utgör också utgångsmaterial för uppläggning och årlig förnyelse av det hos statistiska centralbyrån förda företagsregistret. Vad gäller näringsgrensindelningen för nyssnämnda ändamål, liksom även ovan beskrivna statistik över olycksfall i arbetet, tillkommer frågan om en övergång till den under 1969 fastställda nya svenska näringsgrensstandarden, SNI. SNI-standarden är intimt knuten till den senaste under 1968 av FN fastställda revisionen av den internationella näringsgrensindelningen, ISIC, genom att den internationella indelningen direkt motsvarar näringsgrenarna på de grövre indelningsnivåerna i SNI. Den reviderade ISIC av 1968 resp. nya SNI medför delvis omfattande ändringar i den för premieberäkningarna och olycksfallsstatistiken nu tillämpade näringsgrensindelningen. För att tillgodose statistikens behov har RFV parallellt med den gällande indelningen för avgiftsberäkningarna fr. o. m. 1968 års uppgifter infört en näringsgrensklassificering enligt femställt kodnummer i SNI (totalt 9 näringar, 33 näringsområden, 79 huvudgrupper, 185 grupper och 329 femsiffriga undergrupper). Detta har medfört en ökad arbetsbelastning inom RFV.

4.2.5 Administrativa synpunkter

Vid en analys av vilka administrativa vinstter som skulle följa av en övergång till enhetliga premier är det följande funktioner, som vid en första bedömning kommer i fråga, nämligen 1) näringsgrensklassificeringen av företagen, 2) näringsgrensklassificeringen av yrkesskadorna, 3) utarbetandet av kostnadsstatistik, 4) utarbetandet av

premietariffer, 5) specialtarifferingen, 6) premiesättningen av de enskilda företagen och 7) debiteringen av avgifterna.

På hemställan av utredningen har inom RFV gjorts en undersökning vad en övergång till enhetliga premier skulle innebära för verkets del. Undersökningen visar följande. RFV:s nuvarande årliga kostnad för framställning av yrkesskadestatistik kan beräknas till omkring 1,0 milj. kr. Koncentrationen av allt primärmaterial till RFV, sedan socialförsäkringsbolagen upphört att meddela försäkring, har haft med sig vissa administrativa förenklingar. Å andra sidan måste hänsyn tas till att en del förberedande arbetsmoment, som hittills utförts av bolagen, kommer att överflyttas på RFV. Enligt verkets bedömning torde man därför vid oförändrad ambitionsnivå för statistikframställning – bortsett från en obetydlig automatisk förenkling av kostnadsstatistiken – behöva räkna med att bolagens upphörande medför en något stegrad kostnad.

Med utgångspunkt från att näringsgrensklassificeringen t. v. skall bibehållas i sin nuvarande form hänför sig de kostnadsbesparingar, som en övergång till enhetspremie skulle kunna medföra, främst till kostnadsstatistiken. Verkets årliga utgift för denna, som uppgår till f. n. drygt 50 000 kr., skulle således komma att bortfalla. Om i samband med att differentieringen slopas även specialtarifferingen borttas, skulle detta medföra en ytterligare kostnadsbesparing på omkring 60 000 kr.

Arbetet med premiesättning, uträkning och debitering av avgifterna för de enskilda arbetsgivarna är rent datamaskinella arbetsoperationer. Kostnaderna för dessa påverkas ej nämnvärt av om man har en riskgradering eller ej.

4.3 Utredningens ståndpunktstagande

I fråga om försäkringens finansiering gäller enligt YFL, att försäkringsavgiften skall bestämmas till belopp som med hänsyn till arbetets farlighet i allmänhet och till de särskilda förhållanden, under vilka det be-

drivs, efter försäkringstekniska grunder prövas vara erforderligt för att täcka den risk som försäkringen avser. Bestämmelsen här om har getts den tillämpningen, att man alltefter de olika företagens art placerat in dem i olika näringsgrenar. Nuvarande indelning omfattar 135 specificerade grupper, för vilka det totalt finns 41 olika premiesatser varierande från 0,05–1,35 %. Naturligen kan yrkesskaderisken inom en näringsgren variera mellan olika företag och olika slags arbeten. Härtill tas dock ingen hänsyn, utan arbetsgivaren får erlægga avgift efter den genomsnittliga risken inom näringsgrenen. Bestämmelsen om att hänsyn skall tas till de särskilda förhållanden, under vilka arbetet bedrivs, har lett till att vissa arbetsgivare blivit specialtarifferade, vilket innebär att de fått en premiesats som avviker från näringsgrenens i övrigt.

Då den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen startade var premiesättning efter riskgraderat mönster ett utpräglat gruppintresse för arbetsgivare av olika kategorier. Den tillämpade branschindelningen vid premiesättningen kom emellertid inte att uppbyggas direkt med tanke på riskgradering inom yrkesskadeförsäkringen, utan den torde i första hand ha varit avsedd att tillämpas i andra sammanhang av ekonomisk aktivitet. Detta har haft till följd, att det inom en och samma näringsgren kan finnas företag med vitt skilda yrkesskaderisker och vidare att näringsgrenar, som enligt indelningsgrunderna är helt avskilda, kan ha lika stor yrkesskaderisk sinsemellan. Dessutom finns det dels näringsgrenar som i fråga om arbetskraftens omfattning måste anses väl små för en någorlunda säker riskbedömning och dels mycket stora grupper, som med fördel skulle kunna uppdelas på olika riskområden. Klassificeringssystemet i dess grundläggande skick uppfyller med andra ord inte de antydda homogenitets- och storlekskraven.

I samband med en omläggning av debiteringssystemet år 1960 övergick RFV vid debitering av yrkesskadeavgiften till ett mera sammanträngt klassificeringsschema med ett mindre antal större enheter. Detta med-

förde en ur riskgraderingssynpunkt många gånger ogynnsam omlagring av tidigare använda gruppbeteckningar. Dessutom tillämpas det nya schemat på ett mera schablonmässigt sätt, i det att man övergick till principen att en arbetsgivares hela verksamhet vid avgiftsberäkningen skulle betraktas som en enhet och hänföras till en enda näringsgren med den huvudsakliga inriktningen av företagets verksamhet såsom utslagsgivande. Dessa klassificeringsmetoder har i stort sett förenklat debiteringsrutinen men har också i ej ringa mån försvårat den individuella premiesättningen. Det rådande debiteringssystemet gör det därför inte möjligt att fördela yrkesskadekostnaderna på ett sätt som för den enskilde arbetsgivaren eller ens i genomsnitt för en enskild näringsgren ger ett adekvat uttryck för den risk försäkringen avser. Systemets utformning har tvärtom influerats av ett flertal praktiska hänsyn som verkat i utjämnande riktning. Man kan alltså konstatera, att riskgraderingen i sitt nuvarande skick är ofullständig.

Man kan också fråga sig huruvida – i det komplex av ömsesidigt beroende som föreligger inom olika grenar av näringslivet – det kan anses motiverat, att höga kostnader för yrkesskador inom en viss näringsgren endast angår denna näringsgren isolerad från alla andra. Är det inte tvärtom rimligt att anta, att kostnaderna inom en bransch på grund av de samband som råder inom olika grenar av produktionen mer eller mindre återverkar på andra branschers ekonomiska villkor? Det är därför ingen orimlighet att de höga skadekostnaderna delas av en större krets av avgiftspliktiga än vad som nu är fallet.

Den nuvarande finansieringsmetoden kom till uttryck redan i OL – antagen år 1916 – och det ansågs då som en helt självklar sak, att varje näringsgren skulle betala i förhållande till den risk som beräknades föreligga inom näringsgrenen.

När YFL kom till ifrågasattes inte någon ändring i detta hänseende.

Under utvecklingens gång, framför allt

under senare år, har emellertid skett betydande förändringar i fråga om såväl socialförsäkringssystemet i stort som beträffande yrkesskadeförsäkringen.

Genom 1954 års lagstiftning skedde en samordning mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna sjukförsäkringen. Samordningen innebär, att den skadade även vid yrkesskada under de första 90 dagarna av sjukdomen får i princip sin sjukhjälp från sjukförsäkringen. Inom denna sker ingen riskgradering motsvarande den som förekommer inom yrkesskadeförsäkringen, utan arbetsgivarna får betala enhetligt bestämda procentuella bidrag. Samordningen medförde siffermässigt sett att den ojämförligt största delen av yrkesskadefallen slutreglerades inom sjukförsäkringens ram och alltså enligt en metod för premiesättningen som avviker från yrkesskadeförsäkringens.

Enligt statsmakternas beslut meddelar de ömsesidiga socialförsäkringsbolagen inte yrkesskadeförsäkring efter 1968 års utgång, och bolagens försäkringsbestånd och bolagens övriga ersättningsförpliktelser skall före utgången av år 1973 ha överförts på RFV. Enbart den omständigheten att yrkesskadeförsäkringen koncentrerats till en statlig inrättning utgör naturligtvis ej något avgörande skäl för att riskgraderingen skall slopas. Genom att det ej föreligger någon konkurrens mellan olika försäkringsinrättningar undanröjs emellertid en av grunderna för ett differentierat premiesystem.

Yrkesskadeförsäkringens ställning inom socialförsäkringssystemet har under årens lopp helt förändrats. Detta gäller inte bara förmånssidan utan även i avgiftshänseende. Inom yrkesskadeförsäkringen varierar såsom nämnts premiesatsen för grundavgiften från 0,05 till 1,35 % av avgiftsunderlaget. Om hänsyn även tas till den femprocentiga tilläggsavgiften för försäkringens omkostnader och till avgiftstillägget, blir för år 1969 motsvarande bruttopremiesatser 0,07 resp. 1,81 %. Härmed bör jämföras, att inom försäkringen för tilläggs pension avgiften utgår efter en enhetlig skala med en procentsats som för femårsperioden 1970–1974 utgör resp. 10, 10,25, 10,50,

10,75 och 11,00.

Arbetsgivarnas bidrag till sjukförsäkring-
en utgör f. n. 2,9 % av det löneunderlag
varpå denna avgift skall beräknas.

Yrkesskadeförsäkringsavgifterna har för
år 1969 i genomsnitt varit ungefär 0,30 %
av samma löneunderlag som gäller för be-
räkning av arbetsgivarbidraget till sjukför-
säkringen. Om man för jämförelses skull
baserar avgiften till tilläggs pensioneringen
på motsvarande löneunderlag som gäller för
sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkring-
en, skulle premiesatsen till tilläggs pensione-
ringen för år 1969 uppgå till 7 %. Tyd-
ligt är att arbetsgivarnas totala utlägg för
yrkesskadeförsäkringen endast utgör en
mycket liten del av vad de har att betala
för den allmänna sjukförsäkringen och till-
äggs pensioneringen tillsammans.

Den samlade bruttoavgiften till yrkesska-
deförsäkringen uppgår till knappt 200 milj.
kr. per år under det att år 1969 inkomna
avgifter till den allmänna sjukförsäkringen
och till den allmänna försäkringens tilläggs-
pension utgjorde 1 950 resp. 5 650 milj. kr.,
dvs. sammanlagt 7 600 milj. kr.

Omräknat i procent motsvarar avgifterna
till yrkesskadeförsäkringen endast ca
2,5 % av arbetsgivarnas totala avgifter för
socialförsäkringen.

Det har gjorts gällande att en övergång
till ett enhetligt premiesystem skulle medföra
betydande förenklingar i fråga om för-
säkringens administration. Så skulle också
onekligen bli fallet, om man håller sig en-
bart till yrkesskadeförsäkringen. Vid en analys
av vilka administrativa vinster som skulle
kunna ernås genom en övergång till enhet-
liga premier, kan man emellertid ej bara
ta hänsyn till dess verkan för ett visst organ
inom statsförvaltningen utan även till dess
sammanlagda effekt på alla de delar av för-
valtningen som kan beröras därav. En när-
mare undersökning av hithörande problem
visar att större delen av de funktioner som
ifrågakommer vid den nuvarande premie-
sättningen ändå av andra skäl måste bibehållas
främst med tanke på yrkesskadestatistikens
betydelse för arbetarskyddet och sta-
tistiska centralbyråns företagsregister samt

även med hänsyn till Sveriges internationel-
la åtaganden på detta område. Utredning-
en har i detta betänkande inte närmare gått
in på yrkesskadestatistikens framtida ut-
formning och vem som bör svara för sta-
tistikproduktionen. Till dess frågan härom
lösts bör RFV t. v. svara för statistikpro-
duktionen och liksom hittills tillhandahålla
behövligen data för det centrala företagsre-
gistret. Detta innebär, att RFV har att fort-
farande näringsgrensindela arbetsgivarna,
fast detta inte är nödvändigt ur premiesätt-
ningssynpunkt om differentieringen slopas.
Ett beslut ifråga om premiesystemet bör
dock medföra att en klassificering enligt
två olika indelningar (se sid. 56) kan upp-
hållas och en fortsatt näringsgrensindelning
ske enligt den senaste internationella resp.
svenska standarden på området.

Utredningen anser sig kunna konstatera
att en övergång till enhetspremier under alla
omständigheter medför att några av de nu-
varande funktionerna kan begränsas. Häri-
genom uppstår viss kostnadsminskning även
om den är av relativt underordnad storlek.

Vid övervägande av de förhållanden för
vilka nu redovisats har utredningen kommit
till den uppfattningen, att en övergång till
ett system med enhetspremier bör genom-
föras om inte några påtagliga skäl pekar i
en annan riktning.

Här är att ta hänsyn till frågan om det
nuvarande avgiftssystemets värde för att
stimulera det förebyggande arbetarskyddet
inom företaget. I detta hänseende vill ut-
redningen ifrågasätta, om verkligen möjlig-
heten att få den tariffenliga premiesatsen
för en viss näringsgren nedsatt stimulerar
en arbetsgivare inom denna näringsgren att
införa kanske kostnadskrävande skyddsan-
ordningar. Snarare är det väl möjligheten
att för det egna företaget få en i förhållan-
de till andra företag i samma bransch för-
månligen premiesättning som har en dylik sti-
mulans. Det skulle med andra ord vara spe-
cialtarifferingens effekt i denna riktning
som i första rummet är av betydelse. Un-
der de senare åren har emellertid såsom
framgår av den tidigare framställningen an-
talet arbetsgivare som specialtarifferats oav-

brutet sjunkit.

Utredningen anser emellertid helt allmänt att man inte bör överskatta premiedifferenteringens betydelse som stimulerande faktor för ett bra arbetarskydd. I dagens samhälle bidrar en rad andra faktorer till att företagen – även efter ett slopande av differentierade premier – kan förväntas upprätthålla ett gott arbetarskydd. Samhällshänsyn och hänsyn till de anställda samt trycket från dessa verkar i sådan riktning. Vidare torde arbetsgivarna ha betydande intresse att begränsa de förluster som olycksfall i arbetet eller yrkessjukdomar kan åsamka en arbetsgivare i form av materiella skador och driftsavbrott. Utredningen vill också peka på den möjlighet till förbättrat arbetarskydd som skapas om man realiserar det i 5 kap. redovisade förslaget om ekonomiskt bidrag från arbetsgivarnas sida till betydligt ökade insatser på arbetarskyddets område. Utredningen anser därför, att en riskutjämning ej bör möta betänkligheter ur arbetarskyddssynpunkt.

Man har också pekat på att den omfördelning av premieuttaget som följer av en övergång till enhetspremier skulle föranleda att något över hälften av alla arbetsgivare, dvs. alla de som för närvarande har ett premieuttag som understiger det genomsnittliga uttaget, skulle få opåkallade uppjusteringar av avgiften, medan andra, dvs. de högriskiga företagen skulle få en ej motiverad premienedsättning. Utredningen anser emellertid att den i detta avsnitt redovisade undersökningen i detta hänseende ej bör verka avhållande. För majoriteten av de mindre företagen skulle avgiftshöjningen i kronor räknat bli ganska måttlig eller 100 à 200 upp till 500 kr. per år.

Utredningens undersökning har också tagit sikte på att genom en minskning av antalet nuvarande riskklasser eller genom en sammanträngning av premiesatsskalan begränsa den effekt som en fullständig riskutjämning innebär. Enligt utredningens mening har dock en sådan lösning inga betydande fördelar framför det nuvarande systemet. Valet bör stå mellan att bibehålla detta – möjligen med någon justering där-

av – eller att övergå till ett system med enhetliga premier. Utredningen förordar det sistnämnda alternativet.

En sådan lösning innebär inte någon revolutionerande nyhet. Som framgår av redogörelsen för utländska förhållanden tillämpas på vissa håll utomlands enhetlig premiesättning inom yrkesskadeförsäkringen. I Norge övergår man vid 1971 års ingång till ett sådant finansieringssystem.

5.1 Nuvarande ordning

De försäkringsavgifter, som arbetsgivarna är skyldiga att betala enligt YFL, skall ingå till en fond, som förvaltas enligt grunder vilka bestäms av Kungl. Maj:t med riksdagen. Bestämmelserna angående denna fond finns i reglementet (1961: 265) angående förvaltningen av riks-försäkringsverkets fonder. Fonden – kallad yrkesskadeförsäkringsfonden – är naturligtvis i första hand till för att utgöra medel genom vilka skadeersättningarna skall betalas. Reglementet lämnar emellertid utrymme för att fonden tas i anspråk även för att bekosta åtgärder inom det förebyggande arbetarskyddet. Enligt 11 § reglementet äger nämligen Kungl. Maj:t besluta att – om fondens tillgångar vid försäkringsteknisk utredning så medger med hänsyn till de förpliktelser som åligger fonden – viss mindre del av denna används för att bekosta åtgärder, ägnade att i yrkesskadeförsäkringens intresse förebygga förlust eller nedsättning av arbetsförmågan eller höja arbetsförmågan hos de försäkrade. Dessa medel ställs till RFV:s förfogande att disponeras enligt de närmare bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

Med stöd av detta bemyndigande har Kungl. Maj:t vid olika tillfällen ställt medel till förfogande för olika arbetarskyddsändamål. Om man begränsar sig till de senare åren har sålunda bl. a. arbetarskydds-

styrelsen år 1966 fått 100 000 kr. för att täcka kostnader för utredning av bullerproblem inom industrin. Arbetsgruppen för damm- och bullerbekämpning har fått 250 000 för utvecklings- och upplysningsarbete i syfte att minska risken för silikos inom stenindustrin. De senaste bidragen från fonden har utbetalats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 april 1970, då RFV bemyndigades att från fonden utbetala 150 000 kr. till Föreningen för Arbetarskydd för upprustning av föreningens verksamhet, 50 000 kr. till Sveriges Mekanförbunds Standardcentral för utredningar om bullerbekämpning i fråga om träbearbetningsmaskiner, 50 000 kr. till Arbetsgruppen för damm- och bullerbekämpning inom stenindustrin för fortsatt utvecklingsarbete för att förebygga silikos inom denna industri, 15 000 kr. till Jordbrukets skyddspropaganda för upplysningsverksamhet om arbetarskydd samt 284 000 kr. till arbetsmedicinska institutet för dels utveckling av metodik för teknisk-hygienisk kartläggning av yrkesskaderisker på arbetsplatser i fråga om förekomst av gaser och damm, dels kartläggning av asbestproblemet omfattning i Sverige och dels undersökning av svetsningens hälsorisker.

5.2 Förslag om arbetarskyddsavgift

Såsom framgår av den inledande orienteringen framlade yrkesskadeutredningen år

1966 ett betänkande med förslag till yrkesskadelag m. m. Detta förslag skulle, om det genomförts, ha inneburit en genomgripande omgestaltning av yrkesskadeförsäkringen och bl. a. inneburit en övergång till enhetligt bestämda premier som i sin tur skulle medfört att det nuvarande statistikarbetet inom yrkesskadeförsäkringen blivit obehövt för premiesättningsändamål. Vidare innebar förslaget regler om hur en tidigare av statsmakterna beslutad avveckling av de ömsesidiga socialförsäkringsbolagen skulle genomföras.

Vid remissbehandlingen av utredningsförslaget uppehöll sig flera remissinstanser vid frågan om det differentierade avgiftssystemets betydelse för det förebyggande arbetarskyddet. Ett sådant system förutsätter nämligen en detaljerad statistik i fråga om yrkesskadorna, och denna statistik ger vägledning om hur det förhåller sig inom näringslivet när det gäller att avgöra var arbetarskyddets insatser skall sättas in. Landsorganisationen betonade också att socialförsäkringsbolagen bedrivit en skadeförebyggande verksamhet som varit av informativ karaktär men även forskningsmässigt varit av betydelse ur medicinsk och teknisk skyddssynpunkt. För att råda bot för de negativa följderna för arbetarskyddet som kunde uppstå, om utredningsförslaget godtogs, ansåg LO att det var nödvändigt med kompenserande, förebyggande åtgärder. LO yrkade därför att, i likhet med vad som är fallet i andra länder, i vårt land en särskild arbetarskyddsavgift skulle tas ut av företagen över socialförsäkringen.

Föredragande departementschefen uttalade i prop. 1967: 147 – genom vilken bl. a. ett förslag till lag om ändring i YFL underställdes riksdagens prövning – att det av LO framförda förslaget om en särskild arbetarskyddsavgift borde prövas i samband med den utredning om avgifts- och statistikfrågorna avseende yrkesskadeförsäkringen som departementschefen avsåg erhålla Kungl. Maj:ts bemyndigande att besluta om.

I direktiven för denna utredning understryks intresset av att yrkesskadefrekvensen minskas genom att förebyggande åtgärder

vidtas i största möjliga utsträckning. Ett led i denna strävan är att intensifiera den arbetsmedicinska forskningen, att skapa utbildning av skyddsingenjörer, yrkeshygieniker, företagsläkare m. fl. samt att sprida information kring arbetarskydd och arbetsmedicin. Det kunde vara en tänkbar väg att genom en särskild arbetarskyddsavgift öka förutsättningar för forskning, utbildning och information om arbetarskyddsfrågorna. Vid utredningen borde utformningen av en sådan avgift, de ändamål som den bör tillgodose och formerna för dispositionen av de medel som inflyter genom avgiften undersökas.

5.3 Utredningens ståndpunktstagande

En skada som drabbar en arbetstagare i arbetet kan vara betingad av många orsaker. I ett ej ringa antal fall kan skadan vara att anse som yrkesskada, dvs. sådan skada som avses i YFL. Skadan kan då vara antingen en olycksfallsskada, dvs. ha sitt upphov i ett olycksfall i arbetet. Den kan också vara en genom arbetet ådragen sjukdom, en yrkessjukdom. Det är här fråga om vissa bestämda skador eller sjukdomar som avgränsats från andra skador och sjukdomar genom lagbestämmelserna och den praxis som utbildats i lagtillämpningen. Yrkesskadorna avspeglar sig i vår officiella statistik, och yrkesskadestatistiken är ett betydelsefullt instrument för verksamheten inom arbetarskyddet.

År 1967 anmäldes 135 000 yrkesskador. Av dessa hade ca 400 dödlig utgång och ca 2 200 drabbades av invaliditet i lägre eller högre grad.

Inom statistiken är antalsmässigt olycksfallsskadorna helt dominerande, medan antalet fall av yrkessjukdomar är ringa. Detta betyder dock inte, att förhållandena när det gäller yrkessjukdomsrisker skulle vara tillfredsställande. Gjorda undersökningar visar nämligen att antalet anmälda yrkesskador inte speglar den reella risksituationen. Och härtill kommer att det vid sidan av de ersättningsgilla yrkessjukdomarna finns en med arbetsförhållandena sammanhäng-

ande ohälsa som kan vara lika nedbrytande för arbetstagaren som en yrkesskada. Det kan här röra sig om t. ex. sjukdomar, somäger samband med ofysiologiska arbetsförhållanden, drag, buller och eksemrisker. En stor del av sjukfrånvaron på arbetsplatserna beror utan tvivel på sjukdomar som har sådant samband. Hur stor del vet vi inte mycket om. Men flera undersökningar visar att miljöförhållanden av denna typ är mycket utbredda.

När frågan om en yrkesskadeavgift diskuterades i samband med att yrkesskadeutredningens förslag till yrkesskadelag behandlades var det – helt naturligt – de rena yrkesskadorna som tilldrog sig intresset. Att döma av ordalagen i direktiven för den utredning som nu redovisats förefaller det närmast som om förhållandet skulle vara detsamma när direktiven utformades.

I takt med den tekniska utvecklingen och rationaliseringen har emellertid arbetarskyddets ansvar växt ut. Från att ursprungligen varit inriktat på att förebygga rena yrkesskador har nu – bl. a. till följd av ökade kunskaper om yrkeshygien, arbetsmedicin m. m. – området för arbetarskyddet vidgats till att omfatta en mer total syn på samband mellan olika faktorer i arbetsmiljön och deras hälsomässiga konsekvenser. Det har i betydande grad blivit en angelägenhet för arbetarskyddet att beakta arbetstagarens hela hälsosituation.

Av den offentliga debatten och vad i övrigt på senare tid framkommit rörande arbetarskydd och arbetsmiljö har utredningen kommit fram till att det är synnerligen angeläget att arbetarskyddet – detta begrepp taget i vidsträckt bemärkelse – får betydligt ökade resurser. Mellan yrkesskade försäkringen och arbetarskyddet råder ett nära samband. Det förefaller sannolikt att arbetsmiljön och de allmänna förhållandena på arbetsplatsen i övrigt i varje fall indirekt kan ge upphov till eller medverka till uppkomsten av yrkesskador. Och även om ökade insatser på arbetarskyddets område naturligen har sitt egentliga och största värde från rent humanitär synpunkt, bör arbetsgivarna ha intresse av att arbetstagar-

nas hälsa förbättras och sjukdomsfrekvensen sjunker med bl. a. minskade försäkringspremier och andra kostnader som följd. Givetvis är det inte möjligt att förutse, huruvida de insatta åtgärderna verkligen kommer att ge praktiska resultat. Utredningen räknar emellertid med att så skall bli fallet.

Utredningen förordar därför, att det via yrkesskade försäkringen skapas ökade möjligheter att lämna ekonomiskt bidrag till kostnader för forskning, utbildning och upplysning på arbetarskyddets område. Syftmålet bör härvid vara att motverka uppkomsten ej blott av yrkesskador utan även av annan av arbetsmiljön betingad fysisk och psykisk ohälsa samt dessutom att få till stånd en förbättrad arbetsmiljö genom vilken arbetstagarnas hälsa, säkerhet, arbetsanpassning och arbetstillfredsställelse kommer att främjas.

När det gäller att dra upp den yttre ramen kring den här avsedda verksamheten bör den principiella utgångspunkten vara, att de medel som ställs till förfogande inte skall användas för uppgifter som ligger inom olika myndigheters och institutioners ordinarie verksamhet. För dessa bör kostnaden täckas av deras budget. Utredningens förslag får, om det genomförs, givetvis inte tas till intäkt för en beskäring av de ordinarie riksstatsanvisningarna.

Utredningen är medveten om att det i praktiken kan bli svårt att avgöra vilken aktivitet som bör bekostas i den ena eller andra ordningen. Dessa svårigheter torde dock kunna begränsas genom att man strikt håller sig till den nyssnämnda principen och genom att det organ som skall ha att besluta om medlens användning får en därför lämpad sammansättning.

Utredningen anser sig ej böra i detalj ingå på hur tillgängliga medel bör användas inom de olika aktiviteterna. Utredningen vill emellertid dra upp följande riktlinjer.

Vad först angår *forskningen* bör denna vara praktiskt inriktad och omfatta även uppföljande av forskningsresultat i industrin och andra delar av näringslivet, särskilt så att resultat som utarbetats i laboratorier

prövas i praktisk verksamhet och eventuellt modifieras för praktisk tillämpning. Här kan ofta försöksverksamhet på olika arbetsplatser komma ifråga. Forskningen bör vara inriktad på uppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, samt stora och långsiktiga projekt. Forskningsuppdrag som har karaktär av grundforskning bör ej få finansieras i denna ordning.

Arbetsmedicinska institutet har utarbetat en översikt över forskningsobjekt som kan bli aktuella under den närmaste femårsperioden. Översikten är redovisad i en bilaga till betänkandet.

I fråga om *utbildningen* erinrar utredningen om att arbetsmedicinska institutet – vars chef biträtt utredningen som expert – till chefen för socialdepartementet överlämnat en den 14 maj 1970 dagtecknad utredningsrapport om utbildningen i företagshälsovård vid institutet. I denna rapport behandlas frågan om hur företagsläkare och företagssköterskor, skyddsingenjörer och andra tekniker, ergonomipersonal samt arbetshygieniker bör utbildas och hur utbildningen bör finansieras.

Av rapporten framgår bl. a. att den föreslagna speciella företagsläkarutbildningen skall omfatta dels minst sex månaders praktisk tjänstgöring och dels två månaders teoretisk kurs vid institutet. För skyddsingenjörernas del innebär förslaget att de, förutom att fullgöra viss tids praktisk tjänstgöring, också skall genomgå två månaders teoretisk kurs vid institutet.

Beträffande frågan om hur utbildningen av de personkategorier som behandlas i rapporten skall finansieras förordar institutet, att elevavgift inte skall tas ut vid någon av institutets kurser. Vidare förutsätts att alla, som under utbildningstiden står i ett anställningsförhållande, får avlöningsförmåner från arbetsgivaren. Ett antal nya tjänster förutsätts inrättade. Blivande företagsläkare och skyddsingenjörer, som under utbildningen inte har något anställningsförhållande att falla tillbaka på, föreslås under den teoretiska kursen vid institutet få uppbära stipendier av statsmedel med högst 1500 kr. per månad. För övriga anses finansierings-

frågan bära lösas genom studiebidrag och praktikanterställning från landstingen eller genom statliga studiemedel.

Utredningen vill för egen del uttala följande. De medel, som via yrkesskadeförsäkringen kan ställas till arbetarskyddets förfogande, bör inte få utnyttjas för grundutbildning med olika skolformer eller liknande samt ej heller för den grundläggande fortbildningen av företagsläkare och företagssköterskor, skyddsingenjörer och andra tekniker, ergonomipersonal och arbetshygieniker. Utredningen delar alltså arbetsmedicinska institutets uppfattning. Utredningen är dock något tveksam om inte det samlade arbetsgivarkollektivet via yrkesskadeförsäkringen bör svara för kostnaden för den grundläggande teoretiska fortbildningen av företagsläkare, skyddsingenjörer, företagssköterskor och ergonomipersonal, en kostnad som totalt torde uppgå till ca 0,8 milj. kr per år. Utredningens experter har ej velat biträda ett förslag i denna riktning. Med hänsyn härtill och då de principiella konsekvenserna synes svåröverskådliga vill utredningen ej förorda att man frångår institutets förslag.

Däremot bör enligt utredningens uppfattning medel kunna ställas till förfogande för kompletterande fortutbildning av olika yrkeskategorier inom företagshälsovården och arbetarskyddet i övrigt. Särskilt viktigt finner utredningen vara, att utbildningsfrågan avseende skyddsombuden – såväl när det gäller grundutbildning som beträffande kontinuerlig fortutbildning – ägnas stor uppmärksamhet. Här torde finnas utrymme för betydande och kapitalkrävande insatser.

Vad angår *upplysningen* bör kostnaden för en brett upplagd information om arbetarskydd, i den bemärkelse detta begrepp tagits här, kunna falla inom ramen för en arbetarskyddsavgift. Informationen bör kunna ske med anlitande av olika former av massmedia och bör rikta sig mot stora persongrupper inom arbetslivet. Informationen bör ha en lättfattlig och populär utformning.

En annan aktivitet som också bör kunna tjäna som ett verksamt medel mot upp-

komsten av yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad ohälsa kan vara periodvis återkommande arbetarskyddskampanjer. Erfarenheten visar att dessa, för att få någon effekt, drar betydande kostnader. Ett annat exempel på medelsbehov som bör kunna täckas är en ytterligare upprustning av tidskriften »Arbetsmiljö» – utgiven av Föreningen för Arbetarskydd – så att tidskriften på ett ännu bättre sätt skall kunna tillgodose det informationsbehov som finns över en bred skala från skyddsombud till olika personalkategorier inom företagshälsovården.

Det är av naturliga skäl svårt att med säkerhet fastställa hur mycket pengar som årligen behövs för de avsedda aktiviteterna. Många faktorer är ovissa, inte minst tillgången på forsknings- och annan personal. Av utredningen gjorda överslagsberäkningar tyder emellertid på att det önskvärda årliga medelsbehovet skulle uppgå till i runt tal 20 milj. kr.

Enligt utredningens mening är det mindre lämpligt att successivt bygga upp en fond vars avkastning skulle täcka det beräknade årliga behovet. Härför skulle krävas en kapitalanhopning av betydande mått. Detta skulle innebära att man får vänta alltför länge, innan fonden vuxit till sådan storlek att ränteavkastningen förmår täcka behoven.

Utredningen förordar istället en lösning som gör det möjligt att redan från början täcka det för begynnelseåret beräknade löpande behovet. Detta kan ske genom att arbetsgivarna samtidigt med att de årligen erlagger premier för själva yrkesskadeförsäkringen får betala en på visst sätt konstruerad avgift som motsvarar arbetarskyddets beräknade årliga medelsbehov i enlighet med vad tidigare angivits. I den mån medlen inte förbrukas under året, får de fonderas till det nästkommande året. Genom att arbetarskyddsavgiften, på sätt närmare framgår av kap. 7., sammankopplas med försäkringsavgiften blir dess storlek automatiskt föremål för omprövning med jämna mellanrum.

De medel som via yrkesskadeförsäkringen skall få användas för arbetarskyddsän-

damål bör sammanföras i en särskild fond. Denna bör förvaltas av en styrelse, som skall ha att bestämma om medlens användning och fördelning. Styrelsen bör bestå av en ordförande och sex ledamöter. Kungl. Maj:t utser ordförande och fyra ledamöter, två efter förslag av Svenska Arbetsgivareföreningen och två efter förslag av Landsorganisationen. De båda återstående ledamöterna bör utgöras av chefen för arbetarskyddsstyrelsen och chefen för arbetsmedicinska institutet, vilka alltså föreslås bli självskrivna ledamöter i styrelsen.

Organet bör byggas upp efter mönster av de statliga forskningsråden. Det bör alltså inte i egen regi driva någon forsknings-, utbildnings- och upplysningsverksamhet utan endast anvisa medel för olika projekt. Administrationen kan härigenom ges en begränsad omfattning.

6.1 Nuvarande ordning

Såsom bidrag till bestridande av omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet skall enligt YFL för varje försäkring erläggas tilläggsavgift motsvarande 5 % av försäkringsavgiften dvs. försäkringens grundavgift. Övriga omkostnader för FR:s och RFV:s verksamhet bestrids av statsverket.

Den sammanlagda tilläggsavgiften under ett år tillför f. n. statskassan i runt tal 8 milj. kr.

6.2 Utredningens ståndpunktstagande

Bestämmelserna om en femprocentig tilläggsavgift såsom bidrag till den obligatoriska yrkesskadeförsäkringens förvaltningskostnader går tillbaka till år 1916 då de – delvis efter utländskt mönster – infördes i OL. De har hela tiden gällt oförändrade.

Med hänsyn till de förändringar som under utvecklingens gång skett beträffande försäkringens administration och omkostnader anser utredningen tiden nu vara inne att ompröva tilläggsavgiftens storlek och konstruktion. En sådan omprövning föranleds också av utredningens förslag beträffande försäkringsförmånernas finansiering.

Att efter en övergång till fördelningsmetod för finansieringen bibehålla det nuvarande systemet med ett procentuellt påslag på grundavgiften synes utredningen mindre lämpligt. En sådan anknytning skulle nämligen innebära att vid en höjning av grund-

avgiften även tilläggsavgiften skulle stiga utan att någon stegring av förvaltningskostnaderna därför behövde föreligga. En lämpligare lösning synes utredningen vara att – såsom kommer att närmare framgå av kap. 7 – låta avgiften för förvaltningskostnaderna bestämmas med utgångspunkt från det avgiftsunderlag, som f. n. tillämpas när det gäller att bestämma försäkringsavgiften inom yrkesskadeförsäkringens, och få utgöra en procentuell andel därav.

Utredningen har – efter mönster av vad som annars sker inom RFV, när förvaltningskostnaderna inom den allmänna försäkringens skall fördelas – gjort en uppskattning av yrkesskadeförsäkringens andel i RFV:s avlöningskonto budgetåret 1969/70 och funnit denna kunna beräknas till 8,80 milj. kr. i 1968 års löner. Motsvarande kostnader för FR kan beräknas till 1,18 milj. kr. Efter uppräknings av kostnaderna till 1970 års lönenivå för såväl RFV som FR och efter ett lönekostnadspålägg om 23 % för sociala förmåner anser utredningen att yrkesskadeförsäkringens avlöningskostnader i nuvarande läge kan beräknas till totalt ca 13 milj. kr. per år.

Yrkesskadeförsäkringens andel i RFV:s omkostnadsanslag för budgetåret 1969/70 uppskattar utredningen till ca 0,65 milj. kr. och FR:s omkostnadsanslag för det budgetåret beräknar utredningen till ca 0,08 milj. kr. Efter uppräknings i 1970 års kostandsnivå kan anslagen beräknas till sammanlagt 0,74 milj. kr.

Yrkesskadeförsäkringens totala förvaltningskostnader för år 1970 skulle i enlighet härmed kunna uppskattas till i runt tal 14 milj. kr. Av detta belopp kan 75 % beräknas avse försäkringen av arbetstagare som ej är i statens tjänst, dvs. fall där tilläggsavgift f. n. utgår.

I nuläget inbringar tilläggsavgiften, såsom nämnts, ca 8 milj. kr. Detta motsvarar ca 60 % av yrkesskadeförsäkringens totala förvaltningskostnader och 75 à 80 % av de förvaltningskostnader som ej är att hänföra till statlig verksamhet.

Utredningen kan ej finna något bärande skäl för att yrkesskadeförsäkringens förvaltningskostnader endast till viss del skall täckas av arbetsgivarna utan anser att dessa kostnader bör helt avgiftsfinansieras i överensstämmelse med vad som sker inom bl. a. försäkringen för allmän tilläggspension. Detta bör naturligen bara gälla omkostnaderna för försäkringen såvitt angår arbetstagare som är i enskild tjänst. Det kan nämligen ej anses rimligt att de privata arbetsgivarna skall svara för förvaltningskostnaderna beträffande stats- och militärskadorna. Arbetsgivarnas bidrag bör inflyta till den fond till vilken försäkringsavgifterna i övrigt inflyter. Från fonden får sedan medel uttas för att täcka arbetsgivarnas andel i de faktiska förvaltningskostnaderna.

För statens arbetstagare bör kostnaderna bestridas av statsmedel utom ramen för försäkringen.

Eftersom staten nu har att svara för omkostnaderna för yrkesskadeförsäkringen såvitt angår FR:s och RFV:s verksamhet, i den mån kostnaderna ej täcks av tilläggsavgiften, skulle ett genomförande av utredningens förslag innebära en viss kostnadsbesparing för staten. Om man utgår från de här gjorda kalkylerna, skulle nämligen staten i fortsättningen ha att svara för ca 3,5 milj. kr. av de årliga förvaltningskostnaderna under det att nu av totalkostnaderna ca 6 milj. kr. faller på staten.

För den tekniska lösningen av utredningens förslag i denna del hänvisas till kap. 7.

7.1 Avgiftens underlag och sammansättning

För att täcka till YFL hänförlig ersättningskostnad har RFV ett enligt kapitaltäckningsmetod uttän till arbetets farlighet anpassad försäkringsavgift. RFV har beslutat, att denna riskgraderade avgift skall utgöra procentuell andel av liknande avgiftsunderlag varpå arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen utgår. Avgiftsunderlaget påverkas således av inkomst upp till 7,5 gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet, ehuru inkomst överstigande 5 gånger basbeloppet i princip ej beaktas i ersättnings-sammanhang. Utredningen har bedömt den administrativa fördelen med fortsatt tillämpning av samma övre debiteringsgräns som för arbetsgivaravgifterna enligt AFL vara så avsevärd att utredningen ansett sig kunna bortse från den antydda diskrepensen. Förhållandet inom tilläggs-pensioneringen, där avgiftsunderlaget är begränsat till den pensionsgrundande inkomsten, är ej heller jämförbart då det sammanhänger med behovet att ej avgiftsbelasta inkomster med ingen eller endast obetydlig ersättningsrätt. Avgiftsunderlaget bör därför enligt utredningens mening på angivet sätt bestämmas i YFL.

Vid sidan om försäkringsavgiften – grundavgiften – har arbetsgivaren att bidra till bestridande av omkostnaderna genom att erlægga tilläggsavgiften på 5 % av försäkringsavgiften. Därjämte åligger det arbets-

givaren att genom s. k. avgiftstillägg täcka kostnaden hänförlig till uppräknig och värdesäkring av grundförmånen enligt YFL eller motsvarande äldre lagstiftning. Finansieringen av uppräkningsdelen sker i motsats till grundförmånen ej kapitaltekniskt. RFV fastställer i stället med hänsyn till årets förväntade utbetalningar av uppräkningsdelar det procentuella avgiftstillägg, varmed summan av försäkringsavgiften och tilläggsavgiften skall uppräknas. Som redovisningskonto för ifrågavarande avgiftsmedel fungerar en särskild omregleringskassa.

Uttag av nuvarande typ av bruttoavgift möjliggör således reservbildning endast beträffande grundförmånen. Utredningens förslag om övergång till modifierat fördelningssystem – och genom riskgraderingens slopande till enhetspremie – har framkommit utan att grundtanken om det nuvarande åtskiljandet av grundavgiften och avgiftstillägget helt övergivits. Det förutsätts således att yrkesskadeförsäkringsfonden vid bedömning av avgiftsbehovet ej automatiskt skall tolkas som medelsreservation även för inträffade eller förväntade uppräknig och värdesäkringar. Med hänsyn till fondens hitillsvarande uppbyggnad men även av rent praktiska skäl synes det i stället vara riktigt, att ifrågavarande kostnader periodiseras till tidpunkten för utbetalningen. I och med att sambandet mellan de olika avgiftsdelarna börjar konkretiseras och den avsedda fondbildningen utformas bör dock

gränsdragningen bli mindre markerad.

Vad här sagts om viss övergångsperiod torde framkalla frågan om utredningens förslag om fördelningsmetod inte är avsett att åtföljas av reservberäkningens avskaffande. Svaret blir närmast att så länge som yrkesskadeförsäkringens intar en särställning i det eljest integrerade socialförsäkringssystemet, är reservberäkningen det mätinstrument som närmast ligger till hands för att följa variationen i försäkringens ekonomiska lönsamhet. Fondtillgångarnas formella innebörd enligt fördelningsmetod behandlas utförligare under punkt 2 nedan.

Angående den praktiska fondförvaltningen vill utredningen utan att direkt föreslå en för RFV:s del bindande metod uttala följande. Övergången till fördelningsmetod i avgiftsuttag samt det likaså närliggande övertagandet av socialförsäkringsbolagens försäkringsbestånd skapar för RFV:s del tre olika fondtyper. Av vad tidigare anförts framgår, att utvecklingen av de under kapitaltäckningstid uppkomna fondenheterna direkt skall inverka på den framtida premiesättningen. För att på effektivaste sätt kunna utnyttja sina olika fondtillgångar bör emellertid RFV snarast möjligt övergå till en helt enhetlig fondförvaltning. De därvid uppkommande administrativa och ekonomiska vinsterna bör således få företräde framför de fördelar på redovisnings- och bedömningssidan som sammanhänger med framtida fonddifferentiering.

Såsom antytts kan den införda värdesäkringens på längre sikt väntas medföra ett mera konstant förhållande mellan brutto- och grundavgifterna och därmed underlätta styrningen av såväl avgiftsuttaget som fondbildningen. I inledningskedet skall det modifierade fördelningsystemet dock appliceras enbart på grundavgiften för att där bli ett medel för effektiv anpassning av avgiften till olika marknadsekonomiska faktorer, i första hand överränta. Övergången till fördelningsmetod skall samtidigt bli ett medel för skapande av utrymme för insatser på skadeförebyggandets område.

Såsom grundavgiften och dess omprövning här beskrivits kan det ligga nära till

hands att betrakta den som modifierad kapitaltäckningsavgift. Det måste därför åter understrykas, att reservberäkningen blir enbart ett hjälpmedel intill dess karaktären av den framtida buffertfonden och därmed den avsedda distinktionen i förhållande till kapitaltäckningsmetoden börjar framträda. Likaså måste framhållas, att den nya försäkringsavgiftens övergångsvisa uppdelning på grundavgift, förvaltningsavgift och uppräkningsavgift blir enbart fiktiv. Samtidigt som omregleringskassans mindre tillgångar – positiva eller negativa sådana – inarbetas i yrkesskadeförsäkringsfonden skall alltså en gemensam avgift som även innehåller förvaltningskostnadsdelen – härom utförligare i nästa stycke – tillföras yrkesskadeförsäkringsfonden. Fonden fungerar därefter själv som en fiktiv omregleringskassa.

Den nya försäkringsavgiften skall inkludera ett tillägg som enligt utredningens uppfattning bör täcka hela den del av yrkesskadetidens förvaltningskostnad som ej är hänförlig till statsskador eller dylikt. Enligt modellen skall ej heller denna avgiftsdel särskiljas utan tillföras yrkesskadeförsäkringsfonden. Fonden har därefter att kontinuerligt bestrida nämnda förvaltningskostnadsdel. Den tekniska lösningen kan lämpligast ordnas på liknande sätt som för Allmänna pensionsfondens del.

Utredningen förutsätter vidare att i den nya yrkesskadeavgiften vid sidan om försäkringsavgiften – motsvarande nuvarande bruttoavgift – ingår även ett arbetarskyddsbidrag. I motsats till försäkringsavgiftens interna och enbart fiktiva uppdelning måste här en klar skiljelinje förekomma då medel motsvarande ifrågasvarande avgiftsdel skall tillföras en för ändamålet särskilt upprättad fond. Detta bidrag med sitt skadeförebyggande syfte har av utredningen ansetts stå så nära yrkesskadeförsäkringens ersättningsdel att det i viss mån har påverkat framräkningen av försäkringsavgiften. Utredningen finner det därför motiverat, att bidraget tillsammans med försäkringsavgiften bildar en ny gemensam avgift – yrkesskadeavgift – med här angiven uppdelning.

Övergången till ett modifierat fördelnings-

system inte bara skapar möjlighet till utan närmast motiverar att avgiften fastställs för en längre period än ett år i taget. Med hänsyn till att erhållna erfarenheter om fondutvecklingen m. m. ändå tämligen snart bör påverka avgiftsuttaget samt att särskilt i inledningskedet uppräknings- och förvaltningsavgifterna ej bör börja avvika alltför mycket från de faktiska kostnaderna med märkbar efterreglering som följd får avgiftsterminen dock ej bli alltför lång. Utredningen har kommit fram till att en omprövning vart femte år bör vara en lämplig avvägning mellan behovet av ett förutsebart avgiftsuttag samt behovet av översynen av detsamma. Terminens längd har ansetts lämplig även för arbetarskyddsbidragets del. I fråga om sistnämnda avgiftsdel har utredningen intagit ställningen, att avgiftsvolymen skall i stort sett fastställas redan i inledningskedet i då gällande penningvärde. Den automatik som är inbyggd i en i procenttal av avgiftsunderlaget uttryckt avgift utgör på längre sikt dock ej någon garanti mot en förskjutning i avgiftsuttaget. Hänsyn är också att ta till svårigheten att i förväg kostnadsberäkna den insatsnivå som eftersträvas.

Beslut om yrkesskadeavgiftens storlek och uppdelning på försäkringsdel och arbetarskyddsdel bör fattas av Kungl. Maj:t med riksdagen efter förslag av RFV. Liksom bidraget till arbetarskyddet blir ju även den modifierade fördelningsavgiften en avvägningsfråga till vilken entydiga omprövningsnormer ej kan utfärdas. För att i möjligaste mån låta den faktiska utvecklingen styra avgiftsomprövningen bör RFV tillåtas att vänta med att inkomma med förslaget intill utgången av det näst sista år för vilket avgiften tidigare fastställts. Beslut måste då fattas under påföljande vårriksdag.

I detta sammanhang har övervägts frågan om sammankoppling av omprövningsterminerna för yrkesskade- och tilläggspensionsavgifterna. En gemensam omprövning har att beakta de angivna avgifternas av varandra oberoende ställningar i det nuvarande socialförsäkringssystemet och kan ej heller anses leda till någon administrativ vinst,

bl. a. blir beräkningsmetodikerna helt avvikande. Viss svårighet skulle i stället uppstå till följd av att nästa förslag om uttagsprocenten till ATP skall avlämnas före utgången av år 1972 och omfatta perioden 1975–1979. Koordinationen skulle därjämte medföra, att beräkningen av yrkesskadeavgiften genomgående skulle grundas på ett år äldre material än det som det ovan föreslagna tidsschemat skulle medge.

7.2 Startnivå och utvecklingstakt

Grundavgiftens utveckling vid övergång till ett strikt fördelningssystem framgår av kurvan B i den i diagram 1 (sid. 46) återgivna modellen för fördelningsavgifterna i förhållande till kapitaltäckningsavgifterna. Det är att understryka att kurvan konstruerats med utgångspunkt från den kostnadsspridning som rådde inom RFV:s försäkringsbestånd före de fr. o. m. år 1968 gällande ersättningsbestämmelserna samt – vad ännu viktigare är – att därvid förutsatts ett statistiskt läge beträffande såväl inkomst, penningvärde som skadefrekvens. Genom presentation av ifrågavarande modell vill utredningen således ej försöka återge grundavgiftens utveckling i absoluta tal räknat. Kurvan skall enbart klargöra, att varje sparmoment som uppstår, dvs. varje avgiftsuttag som genom ett modifierat fördelningssystem görs ovanför kurvan B, kommer att nedpressa kurvans nivå i ett fullfunktionsstadium. Kurvan, som förutom nämnda förutsättningar utgår från de för RFV:s del gällande försäkringstekniska grunderna för reservberäkning, kan därjämte skapa en uppfattning om inverkan av olika förväntade avvikelser från de ursprungligen uppsatta normerna. Emedan sådana ej kan förutsättas uppträda renodlade utan i kombination med varandra, bör resultaten studeras med erforderlig försiktighet. Inverkan av ränteavkastningens avvikelse från beräkningsräntan framgår av tabell 1.

En garanterad årlig ränteavkastning på 5 % skulle i ett f. ö. statistiskt läge tillåta en sänkning av den försäkringstekniska grundpremien med ca 20 %. Denna vinstmargi-

Tabell 1.

Avgiftsuttag i % av premien enligt kapitaltäcknings-system (= linjen A)	Ränteavkastning i % i motsats till beräkningsräntan på 2,5 %	Antal år med fondtillgångar, dvs. innan avgiftsuttaget skall höjas till kurvan B
60	4	24
60	5	26
70	4	35
70	5	40
80	4	55
80	5	—

nal krymper något till följd av att en del av den presumerade överräntan åtgår för täckande av den dödlighetsförlust (underdödlighet) som uppstår vid tillämpning av RFV:s dödlighetsantaganden (dödlighetstabell R 32). RFV:s premiesättningspolitik förs redan nu under iakttagande av förekommande nettoöverränta (överränta - underdödlighet). Den aktuella grundavgiften, som för år 1970 uppgår till i genomsnitt 0,21-0,22 %, understiger till följd därav med ca 10 % den försäkringstekniska avgiften på ca 0,24 %.

Övergången till ett strikt fördelningssystem medför att ersättningsansvaret beträffande nytillkommande skadefall framskjuts. I motsats till kapitaltäckningssystemet kvarstår vid försäkringsformens upphörande behovet att en mansålder framåt uppbära medel för fullföljande av ersättningsförpliktelserna. Emedan yrkesskadeförsäkringen numera helt bedrivs i statlig regi och kan förutsättas upphöra enbart i den bemärkelsen att den integreras i det allmänna socialförsäkringssystemet, torde betänkligheter av detta slag i och för sig ej behöva förekomma. Sådant betraktelsesätt har också utgjort en av stödpunkterna för utredningens ställningstagande rörande övergången till fördelningsmetod. Utredningen har emellertid ansett, att systemskiftets ändamål eller primära vinningsmoment ej får vara en avsevärd avgiftssänkning under tiden närmast efter övergången. Genom att anpassa avgiftsuttaget till utbetalningskurvan - kurvan B - slopar man helt det till kapitaltäckningspremiens hörande sparmomentet och

låter den slutliga avgiftsnivån enligt modellen med 40 % överstiga nyssnämnda premie (= linjen A).

Övergången till fördelningsmetod skall i första hand ha till syfte att undanröja de formella begränsningar, som sammanhänger med en strikt försäkringsteknisk uppläggning. Fördelningsmetoden skall inom en viss ram möjliggöra avgiftsuttagets anpassning till de rådande förhållandena. I inledningsfasen avses härmed primärt de marknads-ekonomiska faktorerna, såsom ränteläget. Dock bör även andra förhållanden, såsom extra insatser på arbetarskyddets eller arbetsmiljövårdens område, kunna ge utslag i den aktuella premiesättningspolitiken.

Ovannämnda syften kan anses bli uppnådda även vid bibehållande av kapitaltäckningssystemet under förutsättning att kravet på full reservavsättning uppmjukas. Såsom tidigare framhållits tillåter ett sådant modifierat kapitaltäckningssystem emellertid ej den fonduppläggning som utredningen mera långsiktigt eftersträvar.

Arbetarskyddsbidraget i enlighet med det av utredningen framförda förslaget återfinns endast indirekt på skadeförebyggandets område. Bidraget är därmed åtminstone på kortare sikt att betrakta som en extra insats från arbetsgivarnas sida och inte som en i ekonomiskt syfte tillkommande omdirigering av avgiftsmedel. Vid bedömningen av startnivån för grundavgiften har utredningen dock inte helt ansett sig kunna bortse från arbetarskyddsbidragets återverkningar på skadefrekvensen.

Utredningen har efter utförda kalkyler kommit fram till att startnivån för grundavgiften bör ligga i närheten av 70 % av den genomsnittliga avgiften vid kapitaltäckningssystem. Utredningen vill därmed i inledningsskedet lämna tillräcklig marginal för olika faktorerers inverkan på avgiftsbehovet. Utredningen räknar dock ej med att denna avgiftssänkning kan hållas på längre sikt, detta även om de mera konkreta faktorerna, såsom det för tillfället rådande ränteläget, kombineras med mera visionära sådana, såsom den extra satsningens återverkan på skadefrekvensen.

För undvikande av alltför stor framskjutning av ersättningsansvaret bör således avgiftshöjningen snart aktualiseras. I och med att avgiftsoprövning ej sker kontinuerligt, dvs. årligen, kommer avgiftsuttaget i motsats till fördelningskurvan B att stiga trappstegsvis. Med start på 70 %-nivån och förutsatt framtida uppräknings kommer den modifierade fördelningsavgiften att i uppnått fullfunktionsstadium ligga mellan linjen A (100 %) och kurvan B (140 %).

Vid sidan om de yttre faktorernas inverkan har man vid avgiftssättningen att beakta den totala fondekonomin efter den tänkta sammanslagningen av de tre olika fondtyperna. En start på alltför låg nivå, som snabbt måste kompenseras genom betydande avgiftsuppräknings, skulle begränsa möjligheterna till en mera långsiktig planering och endast medföra ryckigheter i avgiftssättningen.

Angående takten för avgiftsuppräknings kan några direkta normer ej anges. Vad beträffar målsättningen i allmänhet så kan möjligen uttalas, att i inledningsfasen en fondbildning motsvarande omkring 80 % av den försäkringstekniska nettoreserven bör eftersträvas. Denna gränssättning blir såsom i flera sammanhang framhållits dock helt avhängig av de varierande yttre och inre förutsättningarna. Fondbildningen på längre sikt, som förutsätter en med modifierad fördelningsavgift förenlig buffertfond, kan därjämte påverkas av yrkesskadeförsäkringens ställning i förhållande till de övriga socialförsäkringsgrenarna – främst tilläggspensioneringen – och där bedriven fondpolitik.

Vad i föregående stycke samt tidigare antytts om det kvarstående behovet av reservberäkningen måste stå i motsatsförhållande till fördelningsprincipen. Det kan accepteras, att sådan beräkning blir ett direkt hjälpmedel vid omprövning av avgiftsbehovet särskilt som yrkesskadeförsäkring trots nyligen tillkomna förmånsförbättringar är att betrakta som en utbyggd försäkringsform. Likaså är förutsättningen för bedrivandet av frivillig yrkesskadeförsäkring att försäkringstagarnas ekonomiska

intressen mera individuellt beaktas. Detta måste ske dels genom fortsatt kapitalteknisk premiesättning och framräkning, dels genom fortsatt riskgradering även om det sistnämnda kan utföras i mera förenklad form än för närvarande. Försäkringstekniska beräkningsgrunder är erforderliga även för fastställande av kapitalvärdet vid utbyte av utgående livränteförmån mot engångsbelopp. Motsatsförhållandet skulle därmed koncentreras till den löpande redovisningen och därtill knutna frågekomplex. Där kan nämnas behovet att försäkringstekniskt fastställa storleken av ersättningsåtagandena hänförliga till självrisk eller skadeståndsskyldighet. Även om sistnämnda förpliktelser till följd av genomförda eller förväntade lagändringar får övergångskaraktär, blir avvecklingsperioden mycket lång. Utredningen förutsätter således ej att ersättningsförpliktelserna uppkomna genom tidigare självriskåtaganden måste inlösas hos RFV. Där emot bör möjlighet till sådant friköp föreligga.

Införandet av fördelningsmetoden samt sammanslagningen av de nuvarande och tillkommande fonderna innebär, att fondredovisningen formellt får en annan innebörd än i ett kapitaltäckningssystem. Vad tidigare framförts om en mera långsiktig övergång är att hänföra till utredningens uppfattning om beräkningen av avgiftsbehovet och kan ej hindra en automatisk omläggning av fondredovisningens karaktär.

Reservberäkningen blir i princip en särskild beräkning vid sidan om den ordinarie årsredovisningen och aktualiseras därjämte endast vart femte år. En kontinuerlig försäkringsteknisk redovisning utgör emellertid en mycket värdefull komplettering av underlaget för avgiftsoprövningen. Till följd av sådant latent behov på redovisningssidan kan utredningen i anslutning till vad tidigare anförts om viss principiell frihet för RFV:s del i fonduppläggningsföreslå, att samtidigt som det formella kravet beträffande försäkringsteknisk reservberäkning upphör bevakningen av fondställningen t. v. ändå kompletteras med en försäkringsteknisk beräkning – gärna ingående

Tabell 2.

År	Avgifter—utbetalningar i milj. kr.			Fondbildning i milj. kr.		
	i=0 r=0	i=2 r=0	i=4 r=2	i=0 r=0	i=2 r=0	i=4 r=2
1976	+56	+63	+72	420	440	465
1981	+19	+31	+53	655	730	845
1986	-13	+1	+37	740	895	1 180
1991	-41	-28	+26	680	930	1 490

i=årlig inkomstökning i %

r=årlig reallöneökning i %

i årsredovisningen – som enligt RFV:s bedömning blir lämpligt anpassad till rådande omständigheter.

Aterkommande till de försäkringstekniska beräkningsgrunderna förutsätter utredningen i första hand, att de i 16 § YFL åberopade utbytesgrunderna fortfarande blir tillämpliga. Därjämte bör de i 41 § YFL i dess nuvarande lydelse åberopade premie- och reservberäkningsgrunderna fortfarande vara tillämpliga i erforderliga sammanhang. Utredningen har ej behandlat frågan om eventuell översyn av desamma.

Avgiftsuttaget, utbetalningarna och därmed fondbildningen blir i kronor räknat i hög grad påverkade av löne- och prisutvecklingen. Vid antagande om en fortlöpande 70 %-ig täckning av nettokostnaderna, som för startåret 1972 förutsätts uppgå till 175 milj. kr., har på sätt framgår av tabell 2 alternativa framräkningar utförts.

Till följd av att den i ersättningssammanhang förekommande inkomstmaximeringen till 5 basbelopp oftast omräknas till s. k. ersättningsunderlag, maximerat till 3,75 basbelopp, blir särskilt den framräkning som förutsätter reallöneökning tämligen osäker. Beräkningens syfte har också enbart varit att påvisa att den trappstegsvis tänkta uppräkningen av avgiftsuttaget blir applicerad på en kurva som efter översättning till kronotal får ett helt annat förlopp än den statistiska fördelningskurvan B. I detta sammanhang bör framhållas, att avgiftsuppräknningen avser kostnadstäckningsgraden och ej det procentuella avgiftsuttaget.

7.3 Avgiftsuttag för perioden 1972–1976

Höjningar av pris- och lönenivåerna gör kalkylen möjligen något osäker vad beträffar avgiftsunderlaget och ersättningskostnaderna var för sig, men då det är fråga om två sammanhängande faktorer blir resultatet ändå acceptabelt. Utredningen räknar med att avgiftsunderlaget efter självriskens upphörande – se härom kap. 8.1 – stiger till omkring 72 000 milj. kr. under år 1971 samtidigt som kapitalvärdet av till året hänförliga skadeersättningar enligt YFL uppgår till närmare 175 milj. kr. För erhållande av 70 %-ig täckning av ifrågavarande kostnad erfordras ett uttag på

$$100 \cdot \frac{0,70 \cdot 175}{72\,000} \% = 0,170 \%$$

Den så framräknade grundavgiften på 0,17 % utgör likaså 70 % av den för år 1970 sammanvägningssvis erhållna försäkringstekniska avgiften på 0,24 %.

Det femprocentiga bidraget till förvaltningskostnaderna motsvarar f. n. 0,011 % av avgiftsunderlaget och täcker därvid omkring 75 % av de förvaltningskostnader på 10,5 milj. kr som enligt den under kap. 6 (sid. 66) återgivna beräkningen bör täckas genom arbetsgivaravgifterna. Övergången till heltäckningsprincipen förutsätter därmed ett till 0,015 % avrundat avgiftsuttag.

Den för perioden föreslagna uttagsprocenten förutsätter, att förvaltningskostnaderna under perioden ej avviker från ett uttaget kostnadsförlopp. Detta innebär visserligen, att vid tillfälligt stor uppgång av förvaltningskostnaderna fondens medel skulle få tagas i anspråk i större utsträckning än

beräknats. Utredningen förutsätter emellertid, att fondens medel inte skall behöva tagas i anspråk vid en sådan tillfälligt stor uppgång av förvaltningskostnaderna som exempelvis en omlokalisering av en myndighet innebär utan att kostnader av detta och liknande slag skall bestridas i annan ordning.

Kostnaden för uppräknings och värdesäkring av förmåner enligt YFL eller motsvarande äldre lagstiftning har, dels med hänsyn till att de i olika omgångar utförda engångsuppräkningsarna ligger relativt nära tillbaka i tiden, dels med hänsyn till den märkbara basbeloppsuppgång som redan inträffat eller är att förvänta under åren 1970–71, ännu ej nått den stabilisering som så småningom torde börja framträda. För år 1971, då basbeloppet kan väntas stiga till 6 600 kr., kan kostnaderna beräknas till ca 51 milj. kr. sedan hänsyn tagits till att basbeloppsuppgången till viss del sker först i mars 1971. Vid konstant basbelopp minskar den nuvarande uppräkningskostnaden med 4–5 % per år. För att täcka uppräkningskostnaderna erfordras vid starten ett av-

giftsuttag på $0,07\% \left(= 100 \cdot \frac{51}{7\,200} \% \right)$.

Utslaget på femårsperioden 1972–76 kan uttagsbehovet vid en mera normal basbeloppsutveckling dock ej väntas överstiga 0,065 %.

Uttaget för den nya yrkesskadeavgiftens försäkringsdel bör för inledningsperioden 1972–76 med stöd av ovanstående beräkningar fastställas till 0,25 % (= 0,170 % + 0,015 % + 0,065 %). Avgiften skall omprövas efter fem år. Man torde dock redan nu med viss säkerhet kunna förutsätta, att ett avgiftsuttag på 0,25 % enligt utredningens syn på erforderlig fondbildning blir bärkraftigt under en längre period.

Förutom försäkringsavgiften skall uttas medel för arbetarskydd. Kostnaderna för därmed avsedda ändamål har i dagens penningvärde uppskattats till omkring 20 milj. kr. för år motsvarande ett avgiftsuttag på 0,03 %. Det sammanlagda årliga avgiftsuttaget blir då för startperioden 1972–76

Tabell 3.

Avgiftstyp	Genomsnittlig yrkesskadeavgift för år 1970	Enhetlig yrkesskadeavgift för perioden 1972—1976
	%	%
A 1. Grundavgift	0,22	0,170 ¹
2. Förvaltningskostnadstillägg	0,011	0,015 ¹
3. Värdesäkringstillägg	0,065	0,065 ¹
A 1–3. Försäkringsavgift, brutto	0,29—0,30	0,25
B Arbetarskyddsbidrag	—	0,03
A + B Totalavgift	0,29—0,30	0,28

¹ Fiktiv andel av yrkesskadeavgiftens försäkringsdel.

0,28 % (= 0,25 % + 0,03 %). Av yrkesskadeavgiften skall för denna period 3/28 fastställas som bidrag till arbetarskydd i dess angivna innebörd, medan återstoden på 25/28 utan särskild uppdelning skall utgöra försäkringsavgift. Det kan framhållas, att den nya yrkesskadeavgiften trots tillkomsten av arbetarskyddsdel och utökningen av förvaltningskostnadstäckningen understiger den för år 1970 gällande genomsnittliga bruttoavgiften på 0,29–0,30 %.

En jämförande översikt av utredningens förslag i denna del har gjorts i ovanstående tabell 3.

7.4 Frivillig försäkring

I motsats till obligatorisk försäkring måste frivillig försäkring ha full kapitaltäckning för sina åtaganden. Likaså förutsätter försäkringsformen en mera individuell, i första hand till skaderisk anknuten premiesättning. Övergången till enhetspremie för den obligatoriska försäkringsdel medför att den nuvarande näringsgrensvis upplagda kostnadsstatistiken upphör, varigenom möjligheten till sådan premiedifferentiering begränsas. Enligt utredningens uppfattning bör RFV, som även i fortsättningen skall hand-

ha premiesättningen inom frivillig försäkring, kunna lösa detta genom införande av ett mera begränsat antal riskklasser och viss minskning av spännvidden i premiesättningen.

Bidraget till förvaltningskostnaderna är liksom inom obligatorisk försäkring begränsat till den femprocentiga tilläggsavgiften. Utredningen anser, att även denna försäkringsform i princip helt bör stå för sina förvaltningskostnader. Fastställandet av de till frivillig försäkring hänförliga omkostnaderna måste delvis bli en avvägningsfråga. Man torde dock kunna förutsätta, att heltäckningsprincipens införande föranleder en premiehöjning av storleksordningen 20 %, detta i den mån kostnaderna ej kan hänföras till äldre skadefall samt där ha täckning i eventuella överskottsmedel enligt nedanstående.

Beträffande frivillig försäkring enligt YFL – dvs. fr. o. m. år 1955 – föreligger särskild redovisning, ehuru dithörande med obligatorisk försäkring gemensamt förvaltade medel ej direkt kan identifieras. Frivillig försäkring före år 1955 saknar även bokföringsmässig särredovisning. En fortsatt gemensam fondförvaltning måste emellertid dels till följd av övergång till fördelningsystem inom obligatorisk försäkring, dels till följd av förestående fondsammanslagningar anses som mindre lämplig. Utredningen är samtidigt medveten om de praktiska svårigheter som sammanhänger med avskiljandet av den frivilliga försäkringens tillgångar från den nuvarande yrkesskadeförsäkringsfondens övriga tillgångar. Komplikationerna tillstöter särskilt i samband med fastställandet av det eventuella överskott som efter de i olika etapper genomförda ersättningsuppräkningsarna fortfarande kan anses vara hänförligt till frivillig försäkring. I avvägning mot behovet att för framtiden skapa ett fungerbart redovisningssystem företsätter utredningen att utbrytningsfrågan även i avsaknad av exakta beräkningsunderlag erhåller en snar lösning.

Vad här sagts om förvaltningskostnader hänförliga till äldre skadefall kan framkalla frågan om det är principiellt försvarbart att

tillämpa heltäckningsmetoden retroaktivt även om erforderliga överskottsmedel skulle föreligga. I ett kapitaltäckningssystem måste de tidigare försäkringstagarna genom erläggande av tilläggsavgiften anses ha lämnat ekonomisk gottgörelse för ifrågasvarande kostnader. Liknande problem inom den obligatoriska försäkringens område får en annan innebörd då såväl kontinuitets- som solidaritetstanken där på annat sätt måste beaktas. Utredningens förslag om den praktiska tillämpningen av heltäckningsprincipen inom obligatorisk försäkring torde därför ej behöva medföra betänkligheter av detta slag.

Angående frivillig försäkring måste utredningens förslag å andra sidan ses mot bakgrunden av den kapitaltekniska premiesättningen. Det därvid föreliggande sparmomentet kommer att begränsa den tidigare antydda premieuppräkningsgraden på 20 %. För att under övergångstiden undvika dubbelbetalning dels med föreliggande fondmedel, dels med inkommande, kapitaliserade förvaltningskostnadstillägg bör viss nedskrivning av nu löpande förvaltningskostnader ske. Sådan nedskrivningsdel har närmast att belasta löneanslaget. Problemet ska ekonomiska effekt måste samtidigt jämföras med vad tidigare anförts om avskiljande av fondmedel samt fastställande av löpande förvaltningskostnader.

8.1 Självrisk

Som nämnts i kap. 1.1 finns ett antal arbetsgivare hos RFV som på grund av egen utfästelse att vid yrkesskada utge understöd som motsvarar YFL:s ersättningar helt eller delvis befriats från skyldighet att erlagga försäkringsavgift (38 § 2 st. YFL). När hel befrielse föreligger – dvs. i fall då utfästelsen avser all ersättning enligt YFL – talar man om total självrisk, i andra fall om partiell självrisk. Sådan kan t. ex. avse sjuk- och läkarvårdsersättning.

Arbetsgivare, som medgetts självrisk, är skyldig att, om ej RFV medger annat, hos verket deponera säkerhet som svarar mot riskåtagandet. Depositionsbelopp som avser livräntor blir vid varje årsskifte föremål för revision med hänsyn till de förändringar som under det senast förflutna året inträtt bland livräntetagarna. Detta innebär att livräntornas kapitalvärden måste omräknas genom en separat arbetsoperation varje år. På grund av det relativt stora antalet äldre självrisktaganden, som upphört för nytilkommande skadefall men fortfarande gäller för tidigare fall, finns hos RFV f. n. inemot 600 livräntor av detta slag med ett sammanlagt depositionsbelopp av omkring 8 milj. kr. För arbetsgivare, som har sin självrisk kvar – dock ej kommuner – görs också vid årsskiftet för depositionsändamål en särskild förhandsuppskattning av arbetsgivarens hypotetiska försäkringsavgift för

det kommande året. Senare måste en uträkning inom den reguljära debiteringsrutinen av denna avgift göras, trots att grundavgiften ej skall erläggas, ty den femprocentiga tilläggsavgiften liksom avgiftstillägget för livränteförhöjningar o. d. skall betalas även av självriskarbetsgivare.

Av det anförda torde framgå, att självriskarrangemanget långt ifrån förenklar arbetet på försäkringssidan utan snarare utgör ett ganska besvärande bihang till den reguljära verksamheten. Och på skaderegleringsidan måste ungefärligen samma arbete utföras som om självrisk ej fanns, ty ersättningarnas storlek bestäms av RFV, även om utbetalningarna görs av arbetsgivaren.

Av utvecklingen att döma torde arrangemanget med självrisk numera ej ha någon nämnvärd betydelse för arbetsgivarna; och det förefaller som om systemet är moget för avveckling. Ett speciellt skäl för självriskens avskaffande föreligger vid en övergång till fördelningsmetod vid yrkesskade-försäkringens finansiering.

De mot försäkringsavgiften svarande depositionerna är avsedda att utgöra säkerhet för betalningen av ersättning för skador, som inträffar under det kommande försäkringsåret. Därvid väger livräntor till följd av dessa skador tyngst. Så länge avgiften beräknas enligt kapitaltäckningsprincipen ger den genomsnittligt sett täckning även för framtida livräntebetalningar. Men om denna princip överges och ett fördelnings-

system införs, ger avgiften inte full kapitaltäckning. Detta innebär, att en mot avgiften svarande deposition ej är tillräcklig som försäkringsmässig garanti för senare betalningar. Om självriskan skall bibehållas med nu gällande depositionsregler, så skulle för depositionsändamål strängt taget en särskild avgift behöva uträknas enligt kapitaltäckningsprincipen för självriskearbetsgivarna, fastän fördelningsmetoden i övrigt tillämpas för beräkning av deras tilläggsavgift liksom för andra arbetsgivares avgifter.

Att märka är vidare att det ej är utslutet att bibehållandet av möjligheten till självrisk kunde komma att påverka premienivån inom försäkringen i höjande riktning genom att ett stort antal utpräglade lågriskföretag skulle föredra att själva svara för lagens ersättningar.

Med hänsyn till det anförda anser utredningen att självriskinstitutet bör avskaffas. Detta innebär i första rummet, att inga nya medgivanden om sådana särskilda försäkringsvillkor lämnas och att löpande medgivanden sägs upp. Beträffande de livräntor, som arbetsgivaren alltså har att betala ut på grund av tidigare självriskåtagande, bör arbetsgivaren få möjlighet att överlåta betalningsansvaret på RFV genom att arbetsgivaren inbetalar livräntans kapitalvärde till verket. Den administrativt tyngande specialbehandlingen hos RFV för övervakning av denna del av livräntebeståndet skulle därigenom kunna minska och större enhetlighet i administrationen vinnas. Många mottagare av sådana självrisklivräntor åtnjuter f. n. dessutom livräntetillägg från verkets omregleringskassa. Om självrisklivräntorna inköptes hos RFV, skulle livräntetagaren vinna den fördelen att få både denna och tillägget i en enda försändelse från samma utbetalare.

8.2 Utbyte av livränta mot engångsbelopp

Så länge livränteutbyte avser livränta, för vilken ett mot kapitalvärdet svarande belopp ingår i de försäkringstekniska reserver som upplagts i enlighet med kapitaltäckningssystemet, medför utbytet blott en

avtappning av fonderna för vilken täckning redan finns. För livränta till följd av skada, som inträffat efter det man infört ett fördelningssystem med enbart partiell kapitaltäckning, måste viss del av engångsbeloppet tas ur vad som egentligen är ämnat för löpande utgifter.

Med hänsyn emellertid till att det sammanlagda värdet av de engångsbelopp som utges under ett år är så ringa – under år 1968 uppgick från RFV utbetalda kapitalbelopp till drygt 700 000 kr. – kommer dock detta ej att märkbart påverka fondstyrningen och avgiftssättningen. Några speciella arrangemang i detta hänseende är därför enligt utredningens mening ej erforderliga.

8.3 Särskilda yrkesskadefonden

Enligt beslut av 1962 års riksdag avskildes – såsom redan framhållits under kap. 1.1 – ett belopp av 5 milj. kr. från yrkesskadeförsäkringsfonden till en särskild yrkesskadefond vars avkastning skulle användas i s. k. gränsfall, då lagreglerna inte medger att ersättning utgår men då det synes skäligt att ersättning i annan form medges. Genom ränteavkastningar uppgår fondens medel f. n. till ca 7 milj. kr. Kungl. Maj:ts beslut om ersättning från fonden.

Trots att några medel hittills (juni 1970) ej utbetalats från fonden anser utredningen, att fonden ändå kan komma att fylla ett behov och att den därför bör bibehållas.

Den särskilda yrkesskadefonden har inga från yrkesskadeförsäkringsfonden avskilda medel utan förvaltas enligt Kungl. brev den 6 juni 1962 gemensamt med denna och tillförs ränta motsvarande genomsnittsavkastningen på de gemensamma tillgångarna.

En fortsatt gemensam fondförvaltning efter övergång till fördelningssystem inom den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen måste enligt utredningens uppfattning anses som mindre lämplig till följd av de fondsammanslagningar som följer av det nya systemet. För att framdeles få ett fungerbart redovisningssystem är det därför nödvändigt att den särskilda yrkesskadefondens bokförda tillgångar avskiljs från den nuvaran-

de yrkesskadeförsäkringsfondens övriga tillgångar. Härigenom vinnas även en rättvisare ränteavkastning för dessa medel.

Fonden skall således förvaltas särskild från den nya fondbildningen (yrkesskadefonden) av fondfullmäktige för RFV:s fonder.

8.4 Byggnadsforskningsavgiften

Vissa företagare inom byggnadsfacket har enligt förordningen (1960:77) angående byggnadsforskningsavgift skyldighet att erlagga en särskild avgift till främjande av forsknings- och rationaliseringsverksamhet på området. Avgiften utgår med viss procentsats på de löner som arbetsgivare utger till arbetstagare, för vilka arbetsgivaren skall debiteras avgift enligt YFL och vilka vid debiteringen är att hänföra till vissa undergrupper inom näringsgrenen byggnadsindustri. Avgiften påförs arbetsgivare av RFV i samband med debitering av avgift för den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen.

Som tidigare framhållits medför utredningens förslag att slopa systemet med differentierade premier efter skaderiskerna att näringsgrensindelningen ej längre är behövlig ur premiesättningsynpunkt. Härigenom skulle även förutsättningarna för debitering av byggnadsforskningsavgift genom RFV:s försorg ändras. Emellertid har utredningen ansett lämpligt att näringsgrensindelningen tills vidare bibehålls i oförändrad omfattning för statistikändamål. I avvaktan på utredningens förslag om statistikfrågans framtida utformning föreligger således ej hinder för att nuvarande debiteringsförfarande för byggnadsforskningsavgiften bibehålls..

Specialmotivering till utredningens författningsförslag

Utredningens förslag innebär att arbetsgivarna även i fortsättningen skall svara för försäkringens finansiering genom att betala försäkringsavgifter. De avgifter, som arbetsgivarna har att erlægga om utredningens förslag genomförs, skall emellertid bestämmas så att försäkringen inte bara får medel till att täcka försäkringsersättningarna och försäkringens förvaltningskostnader. Arbetsgivarna skall nämligen också via försäkringen betala en avgift som skall användas till ökade insatser på arbetarskyddets område. Den avgift som skall betalas – dvs. yrkesskadeavgiften – kommer alltså att bestå av två delar, en försäkringsdel och en arbetarskyddsdel.

De ändrade bestämmelserna om försäkringsdelens finansiering har sin givna plats i YFL. Att direkt i lagen fastställa en procentsats efter vilken avgiftsuttaget skall beräknas – enligt mönster av arbetsgivares avgift till sjukförsäkringen – har emellertid befunnits mindre lämpligt, då man i sådant fall skulle kunna invaggas i den tron att avgiften är anpassad till den faktiska kostnadsnivån. I stället har utredningen valt att efter mönster av reglerna för avgift till tilläggspensioneringen endast ha avgiften definierad i lagen och låtit procentsatsen fastställas för viss tid genom särskild författning.

Hur problemet om arbetarskyddsdelens

finansiering skall lösas rent lagtekniskt sett kan vara föremål för viss tvekan. Redan nu finns en särskild avgift – byggnadsforskningsavgiften – som arbetsgivare, vilka bedriver byggnadsverksamhet, är skyldiga erlægga till främjande av forsknings- och rationaliseringsverksamhet inom byggnadsfacket. Denna avgift har »hängts upp» på yrkesskade försäkringen, men bestämmelserna angående avgiften har sammanförts i en fristående författning.

Den avgiftsdel som avser arbetarskyddet är emellertid betydligt närmare förknippad med själva yrkesskade försäkringen än byggnadsforskningsavgiften. Den är avsedd att bidra till att risken för yrkesskador minskar och att arbetsmiljöförhållandena på arbetsplatsen överlag främjas. Vidare innebär utredningens förslag att bidraget tekniskt sett inte framstår som en fristående avgift i det att den utgår som en i yrkesskadeavgiften integrerad del. Utredningen förordar därför att huvudbestämmelserna i detta hänseende förs in i YFL. De närmare bestämmelserna om hur avgiftsdelen i fråga om arbetarskyddet skall förvaltas och hur inflytande medel skall få användas bör däremot samlas i en särskild författning.

Ändringarna i YFL drar med sig ändringar i ett flertal författningar som grupperar sig kring denna lag.

3 §

Enligt utredningens förslag skall försäkringen svara för kostnaderna för FR:s och RFV:s befattning med försäkringen såvitt angår arbetstagare i enskild tjänst. Något omkostnadsbidrag av statsmedel skall alltså ej utgå. Denna paragraf föreslås ändrad i enlighet härmed.

Staten skall utom ramen för försäkringen svara för försäkringens förvaltningskostnader då det gäller arbetstagare i statens tjänst. En bestämmelse härom föreslås införd i kungörelsen 1954: 670. Se punkt 10 nedan.

25 §

Denna paragraf reglerar frågan om sammanträffande av ersättning enligt YFL samt lön och pension. Vid sådant sammanträffande skall enligt paragrafen under vissa förutsättningar avdrag ske på försäkrings- sidan.

Reglerna i paragrafen, som i huvudsak oförändrade överförts från OL, betecknades vid tillkomsten av YFL – åtminstone när det gällde statens arbetstagare – såsom synnerligen svårtillgängliga. I avvaktan på en förväntad övergång till ett system enligt vilka erforderliga jämkningar skedde på löne- eller pensionssidan ansågs OL:s bestämmelser kunna bibehållas i sak.

Sådan övergång har numera skett i största utsträckning. I vissa fall finns dock fortfarande behov av lagregler som medger avdrag på yrkesskadeersättningen.

De ändringar i paragrafen som utredningen föreslagit är direkt betingade av att utredningen förordat att lindring i försäkringsavgifter enligt 38 § – s. k. självrisk – inte skall kunna förekomma i det föreslagna nya finansieringssystemet. I övrigt har utredningen ej prövat paragrafens innehåll. Utredningen vill dock peka på att begravningshjälp vid dödsfall till följd av yrkesskada enligt 19 § YFL numera utgår med 20 % av basbeloppet vid ingången av dödsfallsåret.

38 §

Ändringen av första stycket i denna paragraf sammanhänger med att försäkringen enligt utredningens förslag skall finansieras enligt fördelningsmetod och med en enhetlig premie. Härom hänvisas till kap. 3 och 4.

Med hänsyn till att lindring i försäkringsavgiften ej anses böra komma i fråga inom det nya finansieringssystemet, föreslås att nuvarande andra stycket utgår ur lagen.

Sista stycket i paragrafen rörande ansvarigheten för avgift ger uttryck för en regel som torde gälla även utan uttryckligt stadgande härom. Någon motsvarande bestämmelse finns ej heller i AFL. Utredningen anser bestämmelsen överflödig och föreslår att den utgår.

39 §

Paragrafen innehåller i sin nya lydelse huvudsakligen bestämmelser om vilka ersättningar och kostnader som skall täckas genom yrkesskadeavgiften.

Vad gäller FR:s och RFV:s förvaltningskostnader åsyftas naturligen bara den del av förvaltningskostnaderna som berör den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen.

I fråga om paragrafen hänvisas i övrigt till kap. 7.1. Utöver vad där sägs vill utredningen framhålla att det förslag till premiesats, som RFV har att upprätta vart femte år, bör göras i samråd med statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.

41 §

För att beräkna försäkringspremier och premiereserv enligt kapitaltäckningsprincipen krävs särskilda försäkringstekniska grunder. Då något sådant behov i princip inte föreligger vid finansiering enligt fördelningsmetod har det nuvarande första stycket i paragrafen fått utgå.

Av olika skäl – som närmare utvecklats i kap. 7.2 – har det ansetts nödvändigt att i vissa situationer under en lång övergångsperiod ha tillgång till sådana grunder. I anledning härav har i övergångsbestämmelserna under punkt 4 upptagits en regel om att

de nuvarande grunderna skall, i den mån Kungl. Maj:t ej förordnar annorlunda, i förekommande fall äga fortsatt tillämpning.

48 §

Se kap. 7.4.

Ändringen i sista stycket sammanhänger med förslaget till ändring i 38 och 39 §§.

Övergångsbestämmelserna

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1972. För de livräntor, som löper vid denna tidpunkt och som alltså hänför sig till skador som inträffat dessförinnan, finns ekonomisk täckning såvitt angår grundlivräntan. För omreglering, förhöjning och värdesäkring av dessa livräntor finns däremot ej någon kapitaltäckning. De årliga kostnaderna för dessa ersättningar täcks ju genom avgiftstilläggen, som är så anpassade att de enbart täcker de under året löpande kostnaderna härför. Som en följd av vad nu sagts är det nödvändigt att, så länge äldre livräntor utgår, den föreslagna yrkesskadeavgiften måste täcka även kostnaderna för livräntornas framtida tilläggsförmåner. Sådana äldre livräntor medför också vissa löpande förvaltningskostnader efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Även dessa kostnader anser utredningen att yrkesskadeavgiften skall täcka. Bestämmelser i dessa hänseenden finns under punkt 2 i övergångsbestämmelserna.

Utredningens förslag att slopa självriskinstitutet innebär, som framgår av kap. 8.1, att inga nya sådana medgivanden får lämnas och att löpande medgivanden sätts ur kraft den 1 januari 1972. Beträffande livräntor, som utbetalas fortlöpande av arbetsgivare på grund av tidigare självriskförpliktelser, anser utredningen att arbetsgivaren även efter självriskens upphörande skall svara för dessa. Utredningen har emellertid funnit lämpligt att sådan arbetsgivare får möjlighet att överlåta betalningsansvaret på RFV. Bestämmelse härom finns under punkt 3.

Den i punkt 5 upptagna föreskriften har föranletts av de jämkningar som föreslagits

i 40 §.

Vad angår sista punkten, omfattar utredningens förslag även förslag till procentsats för yrkesskadeavgiften för perioden 1972–1976. Något särskilt förslag av RFV behövs därför ej för begynnelseperioden.

9.2 Förslag till lag angående procentsatsen för uttag av yrkesskadeavgift

Utredningen har som mönster för detta lagförslag haft lagen angående procentsatsen för avgiftsuttag till försäkringen för tilläggs-pension. Beträffande procentsatsens storlek hänvisas till kap. 7.3.

9.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl.

6 §

Ändringen i första stycket torde ej behöva kommenteras.

Med hänsyn till den föreslagna nya lydelsen av 39 § YFL blir andra och tredje styckena ej tillämpliga i fortsättningen. Det föreslås därför att de utgår.

9.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

9.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.

9.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.

Kostnaderna för omreglering enligt lagen 1955:469, förhöjning enligt lagen 1962:303 och värdesäkring enligt lagen 1967:919 uttas av arbetsgivarkollektivet för det år ersättningarna avser (14 § omregleringslagen, 6 § förhöjningslagen och 6 § värdesäkringslagen). Avgiften utgår efter en av RFV före kalenderårets ingång fastställd uttagnings-

procent på de premier som vederbörande arbetsgivare jämlikt 38 och 39 §§ YFL har att erlägga för året.

Ändringarna i dessa tre lagar betingas av att yrkesskadeavgiften föreslagits vara så avvägd att den skall förslå även till att bestrida ersättning som utgår enligt ifrågasvarande lagar. Något särskilt avgiftstillägg skall således i fortsättningen ej utgå för omreglering, förhöjning och värdesäkring av utgående yrkesskadeförmåner.

9.7 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1959:552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring m. m.

Den föreslagna ändringen i 1 § är föranledd av att nuvarande särskilda tilläggsavgifter och avgiftstillägg inte kommer att tas ut i fortsättningen.

9.8 Förslag till förordning om ändring i reglementet (1961:265) angående förvaltningen av riksförsäkringsverkets fonder

1 §

I paragrafens nya lydelse har den nuvarande yrkesskadeförsäkringsfonden fått benämningen ändrad till »yrkesskadefond». Därigenom markeras att den nya fondens förmögenhetsmassa inte är densamma som yrkesskadeförsäkringsfondens. Till ~~den~~ nya fonden skall nämligen även inflyta dels medel som tidigare tillkom den s. k. omregleringskassan dels medel avsedda att täcka försäkringens förvaltningskostnader och dels medel som av RFV övertagits av de ömsesidiga socialförsäkringsbolagen i samband med att dessa upphört meddela yrkesskadeförsäkring.

Som framgår av kap. 7 föreslår utredningen att den särskilda yrkesskadefondens och den frivilliga försäkringens medel bryts ut ur yrkesskadeförsäkringsfonden. Dessa särskilda fondmedel har därför ansetts i fortsättningen böra förvaltas som fristående fonder.

2 §

Då det ej längre kan anses aktuellt att till fondens inkomster hänföra de i paragrafens första stycke angivna avgifterna, upptas i styckets nya lydelse endast den nya yrkesskadeavgiften, till den del denna inte är avsedd för arbetarskyddsändamål, samt eventuella tillägg, som kan föranledas av tillämpningen av lagen om krigsförsäkring för sjömän m. fl.

Vad gäller den nya fondens utgifter har, med hänsyn till att fonden även har att bestrida dels kostnader för omreglering, förhöjning och värdesäkring av utgående ersättningar och dels förvaltningskostnader, dessa kostnader upptagits som utgifter för fonden.

Övriga ändringar i paragrafen är av formell natur.

11 §

Upphävandet av denna paragraf har ansetts motiverad sedan utredningen i sitt förslag får anses ha tillgodosett arbetarskyddets behov av medel i annan ordning.

9.9 Förslag till kungörelse om ändring i kungörelsen (1954:670) med särskilda bestämmelser om tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å arbetstagare i statens tjänst

3 §

Utredningen förordar att i samband med övergång till fördelningsmetod de faktiska förvaltningskostnaderna för försäkring av arbetstagare i enskild tjänst helt finansieras inom ramen för den föreslagna yrkesskadeavgiften. Utredningen har även ansett skäligt att staten i egenskap av arbetsgivare skall ha att svara för den del av förvaltningskostnaderna som hänför sig till arbetstagare i statens tjänst. Då staten emellertid i egenskap av arbetsgivare ej är skyldig erlägga yrkesskadeavgift, bör därför ifrågasvarande kostnader bestridas av statsmedel utom ramen för försäkring.

9.10 Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1955: 596) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 17 juni 1955 (nr 469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

9.11 Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1962: 511) med vissa föreskrifter i anledning av lagen den 6 juni 1962 (nr 303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m.

9.12 Förslag till kungörelse om upphävande av kungörelsen (1967: 925) angående tillägg som avses i lagen den 15 december 1967 (nr 919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.

Dessa tre kungörelser upptar närmare föreskrifter om uttagande av särskilda avgiftstillägg för omreglering, förhöjning och värdesäkring av yrkesskadeersättningar. I fortsättningen kommer emellertid ej några avgiftstillägg att utgå. Kungörelserna skall upphöra att gälla.

Avgiftstilläggen tillgodoförs nu en särskild kassa (omregleringskassan). Efter det kungörelserna upphävts skall eventuella kvarvarande medel i denna kassa överföras till yrkesskedefonden liksom även de avgiftstillägg som debiteras efter förslaget ikraftträdande men hänför sig till tid dessförinnan. Yrkesskedefonden kommer således fortsättningsvis att även svara för utgifter som tidigare åvilat omregleringskassan.

9.13 Förslag till instruktion för statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.

Som framgår av den föreslagna lydelsen av 39 § YFL föreslås att en viss del av yrkesskadeavgiften, som Kungl. Maj:t med riksdagen närmare bestämmer, skall utgöra bidrag till kostnader för ökad forskning, utbildning och upplysning på arbetarskyddets område. De för arbetarskyddet sålunda influtna medlen har föreslagits bära sammanföras i en särskild fond (41 §). För förvalt-

ningen av denna fond anser utredningen, att ett särskilt organ bör tillskapas som skall ha att bestämma om medlens användning och fördelning. Utredningen har därvid övervägt olika förslag till juridisk konstruktion av detta organ. Med hänsyn till organets uppgifter och ändamål har utredningen ansett mest lämpligt att detta får formen av ett statligt råd för arbetarskyddsforskning m. m. efter mönster av de statliga forskningsråden.

Instruktionen för rådet har i vissa delar uppbyggt med instruktionen för statens råd för byggnadsforskning som förebild. I 2 och 3 §§ belyses rådets uppgifter. Det torde härvidlag räcka med en hänvisning till kap. 6.

Genom att rådets huvudsakligaste uppgift föreslås vara att fördela bidrag till arbetarskyddet har rådet ansetts bära få en begränsad administration. Hur rådet i personellt hänseende skall vara sammansatt och hur handläggningen bör tillgå regleras i 6–13 §§.

Beträffande vad i 6 § stadgas rörande rådets sammansättning anser utredningen att vid förfall för de självskrivna ledamöterna deras ställföreträdare skall inträda i rådet.

Rörande befattningen som sekreterare varom föreskrivs i 7 § vill utredningen betona vikten av att denna bör besättas med en högt kvalificerad arbetskraft. Härigenom kan behovet att anlita experter och sakkunniga begränsas.

Utöver vad som stadgas i 15 § rörande placeringen av rådets tillgångar må följande nämnas.

Arbetsgivaravgift – vari yrkesskadeavgiften ingår som en delavgift – debiteras av RFV. I samband med att yrkesskadeavgift inflyter, bör den del av denna som för visst år är ämnad utgöra bidrag till arbetarskyddet göras räntebärande genom att verket överför dessa medel till riksbanken eller Sveriges Kreditbank varifrån medel sedan kan uttas efter hand.

Det för yrkesskadeförsäkringen gällande finansieringssystemet innebär, att grundavgiften till försäkringen – dvs. den avgift som är baserad på bestämmelserna i lagen om yrkesskadeförsäkring – beräknas efter kapitaltekniska principer och att premierna är differentierade med grundavgifter varierande från 0,05 till 1,35 % av en på visst sätt beräknad lönesumma. Utöver grundavgiften utgår en tilläggsavgift och ett s. k. avgiftstillägg. Tilläggsavgiften motsvarar fem procent av grundavgiften och är avsedd såsom bidrag till omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet. Avgiftstillägget skall täcka kostnaderna för uppräkning och värdesäkring av grundförmånerna enligt yrkesskadeförsäkringslagen eller motsvarande äldre lagstiftning. Det utgår med en för varje år bestämd procent av grundavgiften jämte tilläggsavgiften. För år 1969 var procent-satsen 28, lika för alla arbetsgivare.

I betänkandet föreslås att reglerna för yrkesskadeförsäkringens finansiering ändras samt att via yrkesskadeförsäkringen medel ställs till förfogande för ökade åtgärder ägnade att förebygga yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad ohälsa. En sammanfattning av betänkandet visar följande.

1. Finansieringen av yrkesskadeförsäkringen föreslås – i likhet med vad som gäller rörande finansieringen av den allmänna tilläggspensioneringen – skola ske genom fördelningsmetod. Avgifterna för ett visst år skall alltså i princip förslå enbart till

årets löpande utgifter för försäkringen. Förslaget innebär dock en modifierad form av fördelningsmetod såtillvida, att en viss kapitaltäckning av livräntorna under en längre tid framöver kommer att tillämpas. På sikt medför dock förslaget en automatisk övergång till ett renodlat fördelnings-system.

Möjligheten för arbetsgivare att i fortsättningen erhålla självrisk, dvs. att själv direkt svara för ersättningen, anser utredningen ej förenlig med den nya finansieringsmetoden och föreslås därför upphöra. Livräntor till följd av skada i arbetet, som inträffat före år 1972 och för vars fortlöpande utbetalning arbetsgivaren alltiämt svarar på grund av tidigare självriskåtagande, bör kunna överlåtas på RFV om arbetsgivaren önskar det.

2. Samtidigt med övergången till fördelningsmetod föreslås att det nuvarande differentierade premiesystemet ersätts av ett enhetligt premiesystem. Härmed upphör också den specialtarifiering som nu tillämpas beträffande ett antal arbetsgivare. Genom att enhetspremie införs blir näringsgrensindelningen överflödigt ur premiesättnings synpunkt, men då denna behövs bl. a. för statistikändamål föreslås att den t. v. bibehålles i sin nuvarande form.

3. Tilläggsavgiften avseende försäkringens omkostnader föreslås skola upphöra. Den nya avgiften skall i stället inkludera ett tillägg som bör täcka hela den del av yrkes-

skadeförsäkringens förvaltningskostnad som hänför sig till omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet, dock ej beträffande s. k. stats- och militärskador. I överensstämmelse härmed skall staten, som visserligen ej är skyldig erlægga försäkringsavgift, svara för de förvaltningskostnader som hänför sig till nyssnämnda myndigheters handhavande av försäkringen då det gäller arbetstagare i statens tjänst.

I den nya avgiften skall också avgiftstillägget inräknas. Den nya avgiften kommer således att motsvara den nuvarande bruttoavgiften.

4. Utöver den försäkringsmässigt betingade avgiften införs ett bidrag, som skall möjliggöra ökade åtgärder ägnade att förebygga yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad ohälsa. Med hänsyn till att detta bidrag med sitt skadeförebyggande syfte ansetts höra så nära samman med själva yrkesskadeförsäkringen, föreslår utredningen att bidraget tillsammans med själva försäkringsdelen får bilda en gemensam avgift benämnd *yrkesskadeavgift*. Bidraget skall utgöra en viss andel av yrkesskadeavgiften och överförs till en särskilt inrättad fond.

5. Enligt gjorda beräkningar bör yrkesskadeavgiften för den närmaste femårsperioden efter förslagets ikraftträdande fastställas till 0,28 % att uttas på ett avgiftsunderlag motsvarande det som f. n. gäller vid uttag av arbetsgivares avgift till den allmänna sjukförsäkringen. Av yrkesskadeavgiften skall för samma period tre tjugotondedelar fastställas som bidrag till arbetarskydd, vilket i nuvarande penningvärde uppskattas inbringa omkring 20 milj. kr. per år.

Yrkesskadeavgiften skall omprövas vart femte år.

Yrkesskadeavgiftens försäkringsdel (25/28 för perioden 1972–1976) skall ingå till en fond, vilken skall omfatta även riksförsäkringsverkets nuvarande yrkesskadeförsäkringsfond och de medel som RFV övertar från de ömsesidiga socialförsäkringsbolagen i samband med bolagens avveckling samt den s. k. omregleringskassan. Den nya fonden har att, utöver uppgiften att svara för

ersättningar i anledning av inträffade yrkesskador, *kontinuerligt* bestrida förvaltningskostnadsandelen såvitt angår skador i enskild tjänst.

6. Den frivilliga försäkringens medel, vilka nu förvaltas gemensamt med den obligatoriska försäkringens, skall brytas ut och förvaltas särskilt. Då den frivilliga försäkringen även i fortsättningen vid beräkning av premier skall tillämpa kapitaltäckningsprincipen, bör den i fortsättningen svara för sina förvaltningskostnader.

7. Den s. k. särskilda yrkesskadefondens medel, som i likhet med den frivilliga försäkringens medel förvaltas gemensamt med yrkesskadeförsäkringsfondens, anses även böra utbrytas och förvaltas särskilt.

8. Förslaget om bidrag för arbetarskyddsändamål föranleder utredningen att föreslå, att ett särskilt organ benämnt »Statens råd för arbetarskyddsforskning m. m.» inrättas. Rådet skall ha till uppgift att genom medel från den fond, till vilken bidraget skall inflyta, ekonomiskt stödja forskning, utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd i vidsträckt bemärkelse. Syftet är dels att motverka uppkomsten av yrkesskador och annan av arbetsmiljö betingad fysisk och psykisk ohälsa och dels att förbättra arbetsmiljön och därigenom främja hälsa, säkerhet, arbetsanpassning och arbetstillfredsställelse.

Rådet föreslås bestå av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande och sex ledamöter med **chefen** för arbetarskyddsstyrelsen och **chefen** för arbetsmedicinska institutet som självskrivna ledamöter. Övriga ledamöter skall utses av Kungl. Maj:t, två efter förslag av Svenska Arbetareföreningen och två efter förslag av Landsorganisationen. Mandattiden för ordföranden och de ej självskrivna ledamöterna föreslås till högst tre år.

Hos rådet skall finnas en sekreterare och annan erforderlig personal. Rådet skall äga rätt att anlita experter och sakkunniga.

Fondens tillgångar skall, i den mån de ej går åt för att tillgodose fondens ändamål eller för att bestrida löpande utgifter, vara placerade på räntebärande räkning i riksbanken eller Sveriges Kreditbank. Riksför-

säkringsverket föreslås skola föra fondens räkenskaper samt ombesörja utbetalningar från fonden.

9. Utredningens förslag om en övergång till enhetspremier innebär givetvis en omfördelning av premieuttaget så att de arbetsgivare som för närvarande har premier som understiger medelpremien erhåller högre avgifter medan de högriskiga företagen erhåller lägre avgifter. Den nya yrkesskadeavgiften kommer emellertid, trots tillkomsten av arbetarskyddsdelens och utökningen av förvaltningskostnadstäckningen, att understiga den för år 1970 gällande genomsnittliga bruttoavgiften på 0,29–0,30 %.

Genom att införa en yrkesskadeavgift som även skall täcka hela den del av yrkesskadeförsäkringens förvaltningskostnader, som hänför sig till omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet, dock ej beträffande s. k. stats- och militärskador, åstadkoms för statsverket en årlig kostnadsbesparing, som f. n. kan uppskattas till ca 2,5 milj. kr. Härtill kommer besparingar som hänför sig till att kostnadsstatistiken och specialtarifferingen föreslås slopade och som har beräknats till i runt tal 100 000 kr. per år.

10. Utredningen föreslår att en omläggning av finansieringssystem sker fr. o. m. den 1 januari 1972. För att den nya yrkesskadeavgiften skall kunna påföras första gången såsom preliminär avgift för år 1972 på den räkning beträffande arbetsgivaravgift som skall tillställas arbetsgivare senast den 18 januari 1972 förutsätts, att beslut om förslagets genomförande fattas i så god tid under år 1971 att RFV hinner vidta de åtgärder som krävs i samband härmed.

I Inledning

Arbetsforskningen har tidigare främst sysslat med frågor om diagnostisering och behandling samt förebyggande av *sjukdomar*, vilka orsakas av faktorer – i första hand kemiska – i arbetsmiljön. Arbetsforskningen föll då väsentligen inom ramen för de discipliner vilka betecknas som *arbetsmedicin* och *arbetshygien* (teknisk arbetshygien). Efter hand har arbetsforskningen kommit att inriktas även på arbetsbetingade funktionsnedsättningar av lägre grad än som vanligen benämns sjukdom, varmed *arbetsfysiologin* tillkommit. Med de moderna strävandena att för olika grupper av arbetstagare skapa och vidmakthålla högsta möjliga grad av ej endast fysiskt utan även psykiskt välbefinnande har *arbetspsykologin* och *arbetspsykiatrin* blivit viktiga delar av den totala arbetsvetenskapen. På grund av särskilt den psykiska hälsans beroende av faktorer av social art, liggande utanför arbetsplatsen, har arbetsforskningen nära lierat sig med sociologin. En viktig hjälpvetenskap är kemin och en annan statistiken.

Till miljöfaktorer som arbetsvetenskapen numera bevakar hör bl. a. yttre agentier av skilda slag: *kemiska agentier* – toxiska eller allergiframkallande gaser, lösningsmedel, metaller, plaster, damm m. m. – *fysikaliska agentier* – buller, termiska förhållanden, belysning, joniserande strålning m. m. – samt *biologiska agentier* dvs. levande or-

ganismer. Vidare skall beaktas i vad mån *arbetsplatsens och arbetsredskapens utformning* och *arbetets organisation* anpassar sig efter individernas fysiologiska förutsättningar samt i vad mån *olika faktorer av fysisk eller icke fysisk natur* påverkar individernas mentala hälsa.

Målet för den systematisering av data om människan och arbetet, som arbetsvetenskapen utgör, måste vara att ge underlag för en anpassning mellan människan och arbetet, där tillvaratagandet av individernas behov förenar sig med önskemålet om en optimal arbetsinsats.

Sammanfattningsvis kan om den moderna arbetsvetenskapen sägas att den inte som tidigare varit fallet är inskränkt till att syssla med tämligen väl definierade yrkesskador orsakade av tämligen väl avgränsbara yttre agentier utan i stor utsträckning ställs inför mer svårbestämbara yttringar av hälsorubbning och inför komplexa orsakssammanhang där fysiska och psykiska faktorer, förhållanden inom och utanför arbetsplatsen samt en mångfald av yttre agentier kan vara inblandade och på olika sätt påverka varandra.

Av det sagda följer ock att arbetsvetenskapen i stor omfattning måste innefatta *tvärvetenskapliga projekt*, vilkas lösande fordrar samverkan mellan experter inom olika delar av medicin, naturvetenskap, teknik och humanistisk vetenskap.

I en inom arbetsmedicinska institutet år

1969 utarbetad katalog över forskningsprojekt redovisas åtskilliga tvärvetenskapliga sådana. Dessa har grupperats efter undersökningsobjektens art: risker förenade med speciella yrken eller arbetsprocesser, med olika former av arbetsorganisation, med den använda arbetskraftens beskaffenhet eller med särskilda branscher.

Beträffande speciella yrkesrisker är enligt den nämnda forskningskatalogen kombinerade medicinska och tekniskt-hygieniska undersökningar ofta nödvändiga som underlag för utarbetande av metoder för tidig diagnos av skadeeffekt och förslag till förebyggande åtgärder samt fastställande av hygieniska gränsvärden. Med hänsyn till att i vissa fall en *arbetsprocess* samtidigt kan medföra flera olika risker, t. ex. genom strålning, buller, rök, gaser, är det ofta motiverat att allsidigt studera hela arbetsprocessen, vilket fordrar engagerande av olika slag av sakkunskap. Vissa former av *arbetsorganisation* med tänkbara verkningar på individernas hälsa, t. ex. skift- och nattarbete, förekommer inom många olika områden av arbetslivet. Det är av stor betydelse att söka ställa i generell belysning de risker i hälsohänseende, som är förenade med sådana arbetsformer, särskilt från medicinska, fysiologiska och mentalhygieniska synpunkter. Vissa stora grupper av *arbetskraft*, såsom medelålders och äldre arbetskraft samt handikappade och friställda, bör undersökas med särskilt beaktande av de fysiologiska och mentala aspekterna. Till *branscher* som bör studeras hör dels sådana som omfattar stora personalgrupper vilka är utsatta för påtagliga yrkesrisker, dels sådana där en pågående snabb teknisk utveckling medför mycket stora förändringar i fråga om arbetskrav, dels ock sådana där flera olika slag av yrkesrisker förekommer.

Arbetsvetenskapens betydelse har under senare år framhävts i olika sammanhang. Här må endast erinras om att universitetskanslersämbetet i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1970/71 framhöll det arbetsvetenskapliga området som ett centralt forskningsfält, inrymmande inte blott trygghets- och säkerhetsfrågor utan

även frågor om verkningar av annat slag: medicinska, psykologiska och sociologiska. Ämbetets uttalande visade att en fast grund för att nå effekt på lång sikt av arbetsmarknads- och socialpolitiska åtgärder måste formas av nya kunskaper på det arbetsvetenskapliga området.

Projektet i efterföljande förteckning är målinriktade. De innefattar undersökningar med teoretisk faktaredovisning samt undersökningar angående uppföljningsåtgärder.

Till uppföljningsåtgärder hör bl. a. fastställande av hygieniska gränsvärden och toleransgränser, framtagande av metoder för t. ex. teknisk elimination, för medicinsk anställningskontroll och för andra hälsoundersökningar samt för bedömning av arbetskrav och arbetsanpassning, utarbetande av rekommendationer angående den lämpliga ergonomiska utformningen av arbetsplatser och arbetsmaskiner och angående företagshälsovårdens organisation samt utövande av eller deltagande i försöksverksamhet på arbetsplatser.

Till uppföljningsåtgärder är även att räkna information om forskningsresultat avseende arbetsplatsproblem och därpå grundade rekommendationer m. m., riktad till myndigheter – främst organ på arbetarskyddets område – samt till organisationer, företag, företagsledare och andra som har inflytande på arbetsplatsernas utformning eller eljest kan anses ha intresse av informationen. Arbetsmedicinska institutet utger i detta syfte tre publikationsserier, nämligen AI-aktuellt som informerar pressen, en intresserad allmänhet samt myndigheter, organisationer m. fl. om forskningsresultat och annan verksamhet av intresse, AI-rapport som innehåller mer utförliga men översiktliga redogörelser för verkställda undersökningar av allmänt intresse samt den vetenskapliga tidskriften *Studia laboris et salutis*. I efterföljande förteckning är informationsåtgärder i regel inte särskilt nämnda utan det förutsätts att angivna projekt normalt efterföljs av behövlig upplysning till intressentgrupper.

Några av de i förteckningen upptagna projekten har överförts från arbetsmedicins-

ka institutets forskningskatalog. Dessa projekt är sådana som – med en begränsad successiv ökning av medelstilldelningen till institutets forskningsverksamhet över den statliga budgeten – inte kan beräknas – vid sidan av andra angelägna uppgifter – bli genomförda inom en så närallgande tid som deras vikt får anses motivera. Det kan förutsättas att en del av dessa projekt, på grund av uppkommande omständigheter, blir aktualiserade mycket snabbt, liksom att i övrigt kan anmäla sig utredningsbehov som påkallar omedelbara åtgärder.

En del projekt redovisas översiktligt. Andra presenteras i mer utarbetad form med angivande av undersökningsplan. De flesta av de senare är hämtade från arbetsmedicinska institutets forskningskatalog.

De förtecknade projekten är i första hand grupperade efter disciplintillhörighet. En del tvärvetenskapliga projekt har sammanförts efter disciplinredovisningen. Dessa projekt upptas – i anslutning till arbetsmedicinska institutets forskningskatalog – under rubrikerna »Arbetsorganisation», »Personalgrupper» och »Branscher». Därjämte behandlas som tvärvetenskaplig en utredning rörande metodiken vid hälsokontroll inom företagshälsovården. Enär yrkesrisker och arbetsprocesser väsentligen bearbetas från arbetsmedicinska och arbetshygieniska synpunkter, ingår undersökningarna härom bland de undersökningar som samlats under rubriken »Arbetsmedicinska och arbetshygieniska projekt».

Kostnadsberäkning av projekten förekommer i regel beträffande projekt som överförts från arbetsmedicinska institutets forskningskatalog. Även i några andra fall har en – approximativ – kostnads kalkyl gjorts. Projekt för vilka mer utarbetade planer inte finns är i regel inte kostnadsberäknade.

II *Projektförteckning*

A. Arbetsmedicinska och arbetshygieniska projekt

Beträffande de flesta av de sedan gammalt som skadeframkallande kända ämnen har

man numera en tämligen god kännedom om akuta skadeeffekter och om adekvat behandling. I fråga om ämnen som introducerats under senare tid är däremot kunskaperna bristfälliga. Vidare är vissa allmänna sammanhang mycket ofullständigt kända. Detta gäller bl. a. problem angående vilka effekter som inträder vid samverkan mellan två eller flera ämnen som har tillfälle att påverka organismen, varvid såväl en enkel summation av likartade effekter som förstärkning, försvagning eller upphävande av effekt kan uppkomma. Ett annat problem som ofta återkommer vid studium av olika agentier är frågan om vilken effekt som inträder vid långtidsexposition på en nivå som ej ger akut skada.

AA. Projekt rörande speciella agentier

a. Gaser

1. Studier rörande koloxidförgiftning

Förbränningsmotorer i fordon och redskap liksom vissa industriella processer, t. ex. i järnverk, gjuterier, gruvor och gasverk, alstrar olika gaser som kan ha toxisk effekt, bl. a. koloxid. Även eldstadsuppvärmning kan vara källa för koloxidbildning. I bl. a. gruvarbete samt vissa arbeten i järnverk och gjuterier utgör koloxiden en betydande förgiftningsrisk.

Koloxidens giftverkan betingas främst av dess egenskap att bindas till hemoglobinet på liknande sätt som syre. Hemoglobinet affinitet till koloxid är emellertid mångdubbelt större än dess affinitet till syre. Redan en koloxidkoncentration i inandningsluften understigande 0,1 volymprocent medför att ungefär halva mängden hemoglobin binds till koloxid. Koloxidens upptagning i kroppen regleras – förutom av halten i inandningsluften – av bl. a. expositionens varaktighet, lungventilationens storlek, syrgashalten i luften samt vissa individuella förhållanden såsom blodvolym, lungornas diffusionskonstant m. m. Inhalerad koloxid avlägsnas med utandningen. Samma faktorer som bestämmer upptagningen reglerar ut-

vädningen. Jämvikt mellan upptagning och utvädring nås vid en koloxidhalt i blodet som – övriga faktorer oräknade – stiger med inandningsluftens koloxidhalt.

Ehuru en inte obetydlig forskning angående koloxiden ägt rum under senare år har åtskilliga spörsmål inte fått sin lösning. Bl. a. nyare synpunkter på koloxidens förgiftningsmekanism gör en fortsatt forskningsinsats starkt påkallad.

Till problem som bör undersökas hör först den tekniska frågan om betingelserna för koloxidens uppkomst i avgaser från motorer under skilda driftförhållanden. Vidare måste förgiftningsmekanismen ytterligare studeras, varvid av särskilt intresse är hur organismen reagerar under olika expositionsförhållanden; ett studium av reaktionsmekanismen vid å ena sidan en låg gashalt med så småningom ökande anoxi och å andra sidan en högre halt med snabb stegring till samma tillstånd skulle vara av stort värde. I anslutning härtill måste även andra komponenter i avgaserna beaktas; kombinationsverkningar spelar nämligen i detta sammanhang en stor roll.

2. Andra studier rörande förbränningsavgasens skadeverkan

Som under föregående punkt nämnts ger förbränningsprocesser upphov till även andra gaser än koloxid; sålunda förekommer olika kolväten, aldehyder, ketoner m. m. Flera av de ämnen som ingår i avgaserna har stort medicinskt intresse, bl. a. sådana som kan ha cancerogen effekt t. ex. 3,4-benspyren. På senare tid gjorda undersökningar i norrländska gruvor har starkt önskemålen om ett djupare inträngande i de problem som hänger samman med avgasernas biologiska verkningar.

Härvid bör bl. a. studeras verkningarna av skilda komponenter i avgaserna och av olika mängder av dessa komponenter, särskilt med beaktande av samverkans effekter. Medicinska och tekniskt-arbetshygieniska undersökningar bör utföras på olika typer av arbetsplatser. Långtidsförsök på djur bör anställas med avgaser från olika slag av

bränslen. Då de biologiska verkningarna i hög grad är beroende av de kemiska och fysikaliska reaktioner som inträffar mellan de fasta, flytande och gasformiga faserna och mellan luftburna ämnen och katalytiskt verkande ytor samt av adsorptions- och absorptionsbetingelser, måste dessa förhållanden ingående studeras.

3. Allmänna studier rörande kombinationsverkningar

Man har på senare tid fått vissa hållpunkter för att kombination av retande gaser med andra luftföroreningar kan framkalla effekter som inte varit väntade. Det är sålunda numera ganska klart att kombination av tobaksrökning med exposition för t. ex. nitrosa gaser eller svaveldioxid medför en förstärkt ogynnsam inverkan på andningsorganen. Det är sannolikt att, när retande gaser adsorberas till sotpartiklar eller andra partiklar i atmosfären, mönstret för ämnens inverkan ändras.

För erhållande av säkra besked rörande ovan angivna problem är det nödvändigt att göra epidemiologiska studier på stora grupper av exponerade med upprepade undersökningar. Expositionsförhållandena måste härvid noga följas. Av resultaten bör man så småningom kunna utläsa vilka effekter som framkallas av olika agentier.

För de epidemiologiska studierna fordras en mobil enhet med resurser för fullgod röntgenundersökning, klinisk undersökning och lungfunktionsprövning samt för utredning av expositionsförhållanden (dammsprovsvupsamling m. m.). Utrustningen blir dyrbar men kan tänkas brukad gemensamt av några yrkesmedicinska enheter, i varje fall till en början.

Vissa fundamentala problem kan studeras i djurförsök, t. ex. inverkan av kronisk exposition för olika retande gaser på flimmeraktiviteten i luftrören och den därmed sammanhängande sekrettransporten samt kombinationsverkningar. Utarbetad metodik finns för sådana studier, men studierna har inte utförts då de är mycket arbetskrävande.

4. Allmänna studier rörande långtidseffekter

Beträffande de numera vanligen förekommande retande gaserna är man tämligen allmänt ense om att en exposition omkring eller under det hygieniska gränsvärdet inte ger några skadeverkningsar i det långa loppet. Detta har bestyrkts bl. a. genom ganska stora gruppundersökningar som verkställt vid karolinska institutets yrkeshygieniska central. Emellertid torde finnas undantag. Så har t. ex. på allra sista tiden gjorts gällande att toluendiicyanat, som vid exposition över det hygieniska gränsvärdet har en mycket kraftig primärrirriterande verkan bl. a. på andningsorganens slemhinnor, vid upprepad exposition under det hygieniska gränsvärdet redan inom ett par år kan ge påtagliga och mätbara försämringar av vissa lungfunktioner. I facklitteraturen har ock under senare år ökad uppmärksamhet ägnats åt frågor om kroniska lungskador av icke-pneumokoniosnatur, t. ex. kronisk bronkit och lungemfysem.

Det är givetvis inte alls uteslutet att nu mera sällan använda retande substanser eller nya sådana kan ha eller visa sig ha effekter som uppträder efter en mera långvarig, låggradig exposition. Det är ytterst angeläget att man närmare undersöker misstänkta sådana fall och – med tanke på den framtida utvecklingen – håller hela området under noggrann bevakning.

För studier av ifrågavarande problem fordras en omfattande fältorganisation som följer förhållandena vid olika industrier där exponerade grupper finns. Undersökningar av lungfunktionerna måste upprepas med relativt korta intervall och utföras kanske 3–4 gånger per år. Samtidigt eller eventuellt – beroende på omständigheterna – ännu tätare måste expositionsförhållandena undersökas.

För de erforderliga medicinska undersökningarna skulle det kunna tänkas möjligt att använda samma mobila enhet som vid de under 3. nämnda studierna. En teknisk-hygienisk patrull måste organiseras separat. Analysmetoder finns utarbetade och analysarbetet torde inte erbjuda några stör-

re svårigheter.

Om djurförsök hänvisas till vad som sagts under 3.

Även andra långtidseffekter av gaser, som vid exposition under det hygieniska gränsvärdet ej ger akut skada, är rubbningar av andningsfunktionen tänkbara, vare sig fråga är om en mera långvarig påverkan eller om en långsam skadeutveckling efter en mera tillfällig exposition. Här finns ett stort fält för medicinskt-tekniska undersökningar.

5. Utveckling av analysmetodik

För verksamheten på det arbetsmedicinskarbetshygieniska fältet krävs en alltmer utvecklade analysmetodik vilken skall kunna täcka ett allt mer växande antal av analysobjekt. Här fordras såväl selektiva, känsliga och snabba metoder för forskningsarbetet som rutinmässiga metoder avsedda för mätning på arbetsplatserna av olika luftföroreningar i koncentrationsområdena för potentiella akuta och kroniska effekter, bl. a. den cancerogena verkan. Utarbetandet av sådana metoder är en angelägen uppgift.

b. Organiska lösningsmedel

1. Allmänna studier rörande organiska lösningsmedel

De organiska lösningsmedlen förångas tämligen snabbt i vanlig rumstemperatur. De skadeeffekter som i praktiken kommer i fråga hänför sig i stort sett till inandning av lösningsmedelsångorna.

De organiska lösningsmedlen har en omfattande industriell användning vilket medfört att expositionen för dessa medel blivit mycket utbredd inom många olika näringsgrenar. Även i hemmen förekommer numera en mängd produkter som innehåller lösningsmedel av olika slag.

Gemensamt för alla de organiska lösningsmedlen är att de har en mer eller mindre narkotiserande verkan. Exposition kan medföra berusningssymtom samt i svårare fall medvetlöshet och död. För det stora flertalet kommersiellt använda lösningsme-

del begränsar sig verkan till berusningseffekt, eventuellt förenad med viss lokal irritation i ögonens, näsans och luftvägarnas slemhinnor. Enstaka lösningsmedel såsom bensen, koltetraklorid, kolsvavla, metanol, kan utöver nämnda verkan orsaka allvariga organskador. Ett viktigt konstaterande är att lösningsmedlen kan ge problem inte endast på arbetsplatsen. Personer som i sitt arbete blivit »lösningsmedelsberusade» kan t. ex. som bilförare komma ut i trafiken, vilket särskilt vid rusningstid efter arbetets slut kan innebära betydande risker.

Med hänsyn till de allvarliga skador som lösningsmedlen kan medföra har man sökt begränsa användningen av en del av dem. De kan dock inte undvaras. Redan risken för allvarliga akuta skador gör en fortsatt forskning nödvändig. Härtill kommer att verkligt ingående kunskap om de hälsorisker som kan föreligga vid långvarig exposition för låga halter är mycket sparsam.

I enlighet med det anförda måste man inom en nära framtid ta upp lösningsmedelsproblemen till en ingående behandling. Området är stort och svårbearbetat. Man kan därför inte vänta sig att få all erforderlig kunskap genom en enda begränsad studie. Det blir i stället nödvändigt att utföra flera olika delstudier, varvid emellertid en detaljerad plan måste göras upp så att de olika delstudiernas resultat kan passas in i ett större sammanhang.

En skiss till en dylik plan med en serie undersökningar lämnas här nedan.

1) Pålitlig kunskap inhämtas om jämviktskonstanterna mellan följande system
alveolarluft – blod

blod – olika kroppsvävnader, framför allt hjärnan, levern, njurarna.

Dessa data måste i första hand införskaffas genom *djurförsök*, ty endast vid sådana har man tillgång till alla de olika organ vilka skall studeras genom analys. Utredning bör ske angående jämvikterna efter kortvarig-höggradig exposition och efter långvarig-låggradig exposition; i en del fall måste expositionen utsträckas i tiden så att ett jämviktsläge uppkommer där alltså – om ej ämnet nedbryts – ytterligare upp-

tagning ej äger rum.

Ett särproblem är frågan om jämviktskonstanterna ändras genom kronisk exposition, dvs. om någon skillnad föreligger före och efter en tids exposition.

Då man har anledning förmoda att konstanterna kan vara mycket olika för olika lösningsmedel beroende på deras kemiska och fysikaliska egenskaper, måste undersökningarna avse flera lösningsmedel.

Även blandningar måste studeras, när man inte utan vidare kan anta att lösningsmedel inte inverkar på varandra. En utvärdringskurva, som man har för koloxid, skulle kunna användas för expositionsbedömning i vissa fall. Man måste härvid studera förhållandena efter kortvarig-höggradig och efter långvarig-låggradig exposition.

Försöken bör kompletteras med vissa funktionsstudier motsvarande vad som anges under 2).

Erforderliga kemiska analysmetoder har utarbetats under senare år.

Studier över lösningsmedlens omsättning i kroppen behövs. Här finns utsikt att påvisa metaboliter som kan ge möjlighet till kontroll såsom man nu har vid exposition för trikloretylen.

2) Då man inte från djurförsök kan dra direkta slutsatser angående den mänskliga organismens reaktion är det nödvändigt att även göra en del undersökningar på *människa* under strängt kontrollerade betingelser, »laboratorieförsök». Sålunda bör relationen mellan halt i blod och halt i alveolarluft studeras. Dessa studier bör inbegripa undersökning av hur förhållandena ter sig vid varierande tidpunkter efter det att expositionen avbrutits och efter det att lösningsmedlet avlägsnats ur kroppen. Utvärdringskurvans utseende efter kortvarig-höggradig och efter långvarig-låggradig exposition bör undersökas. Utvärdringshastigheten för lösningsmedlen är visserligen stor men utvärdringskurvor behövs för att ge möjlighet att bedöma expositionsgraden med hjälp av prov på utandningsluften.

Denna serie av laboratorieförsök bör göra det möjligt att komma fram till ett

sätt att objektivt mäta expositionsgraden.

3) I en annan serie av laboratorieförsök på människa skall man under noggrant kontrollerade förhållanden studera hur olika expositionsgrader inverkar på det subjektiva välbefinnandet och på olika mätbara funktioner, i första hand psykologiska och neurofysiologiska variabler. Numera finns metoder utarbetade och standardiserade, vilka kan tillämpas på dessa frågeställningar. Även vid denna försöksserie måste lösningsmedlen studeras dels var för sig, dels i vissa kombinationer. Det är också viktigt att utreda huruvida effekten vid första-exposition är densamma som efter upprepade expositioner under längre tid.

4) Efter hand som de i föregående punkter nämnda undersökningarna leder fram till kunskaper och metoder skall dessa tillämpas under vanliga expositions-betingelser. Man kan då ta ställning till olika praktiska frågor.

Den årliga kostnaden för undersökningar enligt 1)–3) är av storleksordningen 1 miljon kronor. Undersökningar måste pågå några år.

c. Metaller

1. Förgiftning genom tunga metaller

De tunga metallerna, t. ex. kvicksilver, kadmium, bly och deras föreningar, kan åstadkomma allvarliga förgiftningar. Ämnena har fått ett accentuerat intresse med anledning av vissa internationella undersökningar angående deras förekomst i den yttre miljön.

I Sverige har utförts en del arbeten för att kartlägga de ifrågavarande ämnenas förekomst i arbetsmiljön. En undersökning av sådan art har verkställts inom arbetarskyddsverket med avseende å arbetstagare utsatta för blyexposition.

1) Vad angår framtida projekt med närmast arbetshygienisk målsättning må nämnas två som upptagits i arbetsmedicinska institutets forskningskatalog.

1) a) Det första av dessa projekt är betecknat »*Exposition för tunga metaller i olika arbetslokaler*». Vid projektet skall i för-

sta hand studeras arbetsprocesser på utvalda arbetsplatser, där olika metallföreningar är aktuella. Möjligheterna att utarbeta riktvärden för enskilda arbetsplatser utifrån expositionsmonstret analyseras. En sammanfattande rapport skall lämnas angående förekomst, riskbedömning och förebyggande åtgärder. För en grundläggande kartläggning bör avsättas en ingenjör och en laboratorieassistent under sex månader. Kostnaderna – inklusive utrustning, förbrukningsmaterial, resor och traktamenten (120 % av lönekostnaden) – uppskattas till ca 85 000 kronor.

Fortsatt undersökning skall diskuteras utifrån den grundläggande undersökningens resultat.

1) b) Det andra av projekten gäller *exposition för bly* – samt 3,4-benspyren – i arbetslivet. De två nämnda ämnena har aktualiserats som undersökningsobjekt av den anledningen att de anses vara index på farliga luftföroreningar i den yttre miljön. Vid projektet skall undersökas uppträdande koncentrationer under olika förhållanden på ett antal arbetsplatser av olika slag. Expositionsmonstret fastställs för ett antal typarbeten och typarbetare. En sammanfattande rapport skall lämnas angående riskbedömning och förebyggande åtgärder. Arbetet med kartläggning har pågått vid arbetsmedicinska institutet i begränsad omfattning under några år. Det är emellertid värdefullt om en intensivundersökning kan genomföras inom näraliggande tid. För en sådan intensivundersökning, avseende bly och 3,4-benspyren, fordras ett års arbete av en ingenjör och en laboratorieassistent. Kostnaden – inklusive utrustning etc. – beräknas till ca 170 000 kronor.

2) De medicinska frågorna vid metallförgiftningar är omfattande. Effekter kan drabba skilda organ och organsystem. Ej minst är här av betydelse skador på det centrala nervsystemet, ofta med invalidisering som följd. Lever och njurar är utsatta organ. En annan påverkan som här kommer i fråga är eventuella genetiska skador. Förgiftningsverkningsarna synes i väsentlig grad bestämmas av hur ämnena

distribueras och upplagras i kroppen. Olika ämnen företer härutinnan skilda mönster. Beträffande förhållandet exposition/effekt har man liksom i allmänhet eljest att räkna med både akuta skador, uppkomna vid engångsexposition, och skador – ofta bestående – utvecklade vid långvarig exposition; det förekommer att engångsdos efter lång tid ger upphov till bestående skada.

Ehuru åtskilliga studier utförts rörande toxicitet och förgiftningsmekanism vid exposition för tunga metaller, är området till stor del obearbetat. Väsentliga uppgifter för framtida medicinsk forskning föreligger alltså. Forskningen måste i huvudsak grunda sig på djurförsök.

2. Förgiftning genom alkaliska jordmetaller: beryllium

Beryllium och dess föreningar är starkt giftiga – ofta med smygande verkan – vilket kan sammanhänga med berylliumatomens komplexbildningsförmåga.

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp ett projekt rörande *exposition för berylliumoxid inom mekanisk industri*. Beryllium har efter andra världskriget blivit en vanlig komponent i legeringar av olika slag. Vid bearbetning sprids berylliumoxid som luftburet damm. Expositionen innebär ofta allvarlig hälsorisk. Det ifrågavarande projektet skall inledas med en kartläggning rörande förekomst och användning av berylliumhaltiga legeringar. Fältstudier skall genomföras på ett antal arbetsplatser. Överväganden skall ske angående möjligheterna och villkoren för en riskfri hantering. Bl. a. skall diskuteras riskernas beroende av bearbetningsmetoderna vid legeringarnas framställning. Kostnaden för projektet – löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under sex månader samt utrustning m. m. – beräknas till ca 85 000 kronor.

3. Utveckling av analysmetodik

Tillfredsställande analysmetoder finns väsentligen endast beträffande bly. Det är

angeläget att analysmetodikerna i fråga om övriga metaller utvecklas. Den metod som härvid kommer i fråga är atomabsorptionsmetoden. Kostnaden för utvecklingsarbetet, vilket kan beräknas ta två år, uppskattas till ca 150 000 kronor, vari ingår apparatanskaffning för ungefär halva beloppet.

d. Damm

1. Pneumokonioser

Med pneumokonioser förstås här av damm förorsakad lungfibros. Till denna sjukdomsgrupp hör bl. a. silikos och sjukdomar uppkommande vid exposition för asbest. I detta sammanhang behandlas även byssinosen.

Silikosen orsakas av damm innehållande kvarts eller annan kristallin kiseldioxid. Sjukdomen är till sin karaktär en av de svåraste yrkessjukdomarna. Verksamheter som berörs av denna yrkesrisk är bl. a. bergshantering, järn-, stål- och metallhantering, keramisk industri och byggnadsindustri. Sjukdomen har tidigare haft stor utbredning. Numera har riskerna i viss mån begränsats genom ändring av vissa arbetsprocesser och genom andra åtgärder med förebyggande verkan. De finns dock i stor utsträckning kvar och föranleder allvarliga problem framför allt på grund av att sjukdomen i svårare form inte kan botas.

Sedan en undersökning rörande dammförhållandena i stort vid svenska arbetsplatser utförts 1964–1966, blev det genom att arbetsmarknadsverket ställde medel till förfogande möjligt för arbetsmedicinska institutet att igångsätta en mer omfattande kartläggning. Vissa resultat härav har redan publicerats (dammsituationen vid järngjuterier, dammsituationen i gruvor och dammsituationen vid husbyggnad). Arbetet med den sistnämnda kartläggningen och övriga därmed sammanhängande åtgärder beräknas vara slutfört vid utgången av år 1970 efter att ha pågått under omkring två år. Kostnaden kan uppskattas till ca 3,5 miljoner kronor.

Asbest är benämningen på en mineralgrupp innehållande järn- och magnesiumsi-

likater men med i övrigt olika kemiska sammansättningar och egenskaper. Expositionen för asbest kan enligt vad som tidigare varit känt ge upphov till en lungfibros, kallad asbestos, vilken väsentligen skiljer sig från silikosen. Asbestosen anses kunna bidra till uppkomst av cancer. Sjukdomen förekommer på arbetsplatser där mineralen bryts och där den kommer till användning för olika ändamål. På senare tid har man uppmärksammat en ny risk för yrkessjukdom vid inandning av asbestdamm. Denna sjukdom kan begränsa sig till en mindre uttalad påverkan av lungfunktionen men synes i vissa fall kunna kompliceras med elakartad tumörväxt (mesoteliom). Genom ökande användning av asbesthaltiga material inom t. ex. varvs- och byggnadsindustri har frågan om asbestexpositionen och dess verkningar fått ytterligare stegrad aktualitet. Inom arbetsmedicinska institutet har påbörjats utredningsarbete avsett att kartlägga förekomsten av skilda asbesthaltiga material jämte riskerna för sjukdomsuppkomst.

Byssinosen (bomullsdammsjukan) är en åkomma som till en början yttrar sig i andningsbesvär under arbetsveckans första dagar men som vid långvarig exposition anses kunna kompliceras med kroniska luftvägsbesvär. Den har tidigare varit känd från engelsk bomullsindustri. Under senare år har enstaka fall uppträtt även i Sverige. Enligt vad som anförts i ett betänkande 1963 »Aktuell arbetsforskning», utarbetat av en av medicinska forskningsrådet tillsatt subkommitté, kan orsaker till förnyat uppträdande av sjukdomen vara, att den numera i stor utsträckning maskinplockade bomullen innehåller mer sjukdomsalstrande föreningar än den tidigare handplockade och att produktionstakten inom bomullsindustrin ökats. Arbetsmedicinska institutet har nyligen påbörjat en omfattande undersökning rörande dammförekomsten inom svensk bomullsindustri, vars resultat skall kunna tjäna till ledning vid bedömning av risken för sjukdomsuppkomst. Också hälsoundersökningar av personal inom bomullsindustrin är planerade.

Hittills gjorda undersökningar rörande

pneumokonioserna har i stor utsträckning varit kartläggningsarbeten. Emellertid måste väsentliga frågor av rent medicinsk natur utredas. Vidare fordras utvecklingsarbete avseende åtgärder för elimination – här i inbegripet reducering – av dammförekomst.

1. a. Medicinska undersökningar

Även om man kan räkna med att frekvensen av svårartade pneumokonioser kommer att minska genom vidtagande av adekvata åtgärder för elimination av dammförekomst kommer givetvis själva silikosproblematiken att kvarstå. Den kan antas även framåt förbli aktuell för ett mycket stort antal arbetsplatser inom verksamheter, där exposition nu föreligger, och nya risker kan i framtiden uppkomma i andra sammanhang än nu kända.

Det måste därjämte beaktas att även andra faktorer än själva dammexpositionen spelar en stor roll för uppkomsten av en kraftig vävnadsreaktion i lungan vid exposition för mineraldamm-partiklar. Vidare har man fortfarande otillräcklig kännedom om bl. a. vilka faktorer – kemiska och fysikaliska – som betingar den pneumokoniosframkallande egenskapen hos vissa mineralpartiklar. Vi vet t. ex. inte varför vissa amorfa typer av kiseldioxid inte ger någon silikosreaktion medan vissa, dock icke alla, kristallina former av kiseldioxid har en mer eller mindre kraftig silikogen inverkan på vävnaderna.

Lungreaktionens karaktär och omfattning efter en exposition för mineralpartiklar beror dels på partiklarnas silikosgena egenskaper och dels på den tid under vilken partiklarna kan utöva sin verkan på lungvävnaden. Bestämmande för den sistnämnda faktorn är den hastighet med vilken partiklarna transporteras bort ur lungan, alltså lungans förmåga till självrening. Denna är enligt undersökningar, som utförts vid karolinska sjukhusets yrkesmedicinska klinik de senaste åren, olika för olika typer av mineralpartiklar. Den kan vidare påverkas av olika faktorer inom individen.

Avtransporten från lungorna av inhale-

rade partiklar sker framför allt via andningsvägarna (bronkogen lungrening) och via lymfvägarna (lymfogen lungrening). Kapaciteten hos lungreningsmekanismen synes vara en faktor som i hög grad påverkar känsligheten för inhalerade partiklar. Risken för utveckling av pneumokonios synes öka speciellt då den lymfogena lungreningens kapacitet överskrides. Faktorer som nedsätter den lymfogena lungreningens kapacitet kan därför också förmodas öka individens känslighet för inhalerade dammpartiklar. Experimentella undersökningar vid yrkesmedicinska kliniken har visat att den lymfogena lungreningen, förutom av faktorer hos partiklar som partikelstorlek och ytaktivitet hos partiklarna, som i sin tur betingas av deras kemiska sammansättning och kristallstruktur, bl. a. påverkas av faktorer inom individen, såsom endokrina variabler och faktorer knutna till det reticulo-endoteliala systemet, RES. Aktiviteten hos RES påverkas framför allt av inflammatoriska och immunologiska sjukdomstillstånd, vilket kan vara en bidragande förklaring till att sjukdomar som tuberkulos och reumatoid artrit synes öka organismens känslighet för inhalerade dammpartiklar, såväl kvartspartiklar som andra. Olika inflammatoriska tillstånd synes spela stor roll för utvecklingen av allvarligare sjukdomstillstånd vid den speciella pneumokoniosformen hos kolgruvearbetare.

Forskning kring de i det föregående berörda faktorerna vid pneumokoniosernas uppkomst är synnerligen angelägen. Ett klarläggande av vissa grundläggande fakta måste komma att få stor betydelse för det pneumokoniosförebyggande arbetet i framtiden.

Vidare behövs undersökningar över hur olika partiklar i en blandning påverkar varandras inverkan på vävnaden; om man får en addition av effekten, en potentiering eller en hämning. Man måste därjämte ingående studera ett annat viktigt förhållande, nämligen den effekt som adsorption av andra substanser på mineralpartiklar kan framkalla. Detta gäller t. ex. retande gaser och cancerframkallande ämnen. Den

yrkesmedicinska forskningen beträffande ovan angivna frågor måste utföras dels experimentellt på vävnadskulturer och djur, dels kliniskt med noggrann utredning och uppföljning av patienter med pneumokonios, dels ock epidemiologiskt med undersökningar av grupper som i olika utsträckning kan bli exponerade för olika slag av mineralpartiklar.

I *djur- och cellkulturundersökningar* kan man belysa den principiella effekten av olika partikelslag och av blandningar av partiklar. Man kan också studera den principiella verkan av olika inomindividuella faktorer: infektioner, endokrina förhållanden m. m. Immunologiska reaktioners betydelse kan studeras. Resultaten kan givetvis inte direkt överföras till människor men kan ge viktiga antydningar om förhållandena hos dammexponerade individer.

Kostnaden för undersökningen, vilken måste pågå under några år, kan beräknas till minst 250 000 kronor per år.

En ingående *klinisk undersökning* av pneumokoniosfall innefattar, förutom undersökning av individen och de funktionsrubbingar, som hans sjukdom framkallar, också en ingående utredning av de expositionsförhållanden, som lett till sjukdomens uppkomst, liksom alla de faktorer enligt ovan hos honom själv vilka kan ha bidragit till sjukdomsuppkomsten. En *noggrann uppföljning* av förloppet med *regelbundna kontroller* kan ge oss värdefull information om pneumokoniosernas biologiska natur och de faktorer som påverkar utvecklingen.

Kostnaden för den kliniska undersökningen torde inte bli så stor. Det torde i huvudsak röra sig om utgifter för resor och traktamenten samt ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

De *epidemiologiska undersökningarna* måste omfatta kliniska undersökningar och funktionsstudier samt en noggrann kvantitativ bedömning av expositionsförhållandena. Endast på så sätt kan man i det långa loppet så småningom komma fram till vilken exposition som definitivt kan betraktas som acceptabel.

De epidemiologiska undersökningarna

kan dessutom ge annan, mycket väsentlig information. I en del fall anses expositionen för mineralpartiklar, ev. i samverkan med på deras yta adsorberade ämnen kunna ge upphov till funktionsförändringar i lungorna med försämrade flödesförhållanden, ökad bronkitfrekvens m. m. Endast genom omfattande epidemiologiska undersökningar kan dessa frågeställningar slutgiltigt besvaras. För närvarande dras otillåtliga slutsatser på små och ofullständigt undersökta material.

I fråga om planering och kostnader avseende forskningsarbetet har beträffande den kliniska delen skisserats en plan för undersökning av alla fall av nyupptäckt silikos på yrkesmedicinsk klinik, där man har tillgång till fullgoda röntgenundersökningsanläggningar och möjlighet till bedömning av expositionsförhållandena samt kliniskt fysiologiska laboratorier, där en detaljerad lungfunktionsprövning kan ske. Den första grundläggande undersökningen skulle sedan fullföljas med regelbundna kontrollundersökningar med t. ex. 2–3 års intervall. Man skulle då få en detaljerad uppfattning om utvecklingen av sjukdomen och därtill kunna ge en adekvat invaliditetsbedömning, när sjukdomen nått sådan grad att lungfunktionen nedsättes. Individerna skulle då kunna jämföras med sig själv och inte som idag med ett tänkt populationsmedelvärde.

Kostnaderna för den kliniska undersökningen skulle, i varje fall under de första 5–10 åren, inskränka sig till värdkostnaden på kliniken under tiden för undersökningen samt sjukpenning under samma tid och resekostnadsersättning. Om materialet ökar i omfattning torde svårigheter med undersökningskapaciteten kunna uppkomma och ev. personalkostnader tillkomma.

För de epidemiologiska undersökningarna fordras en mobil enhet med resurser för fullgod röntgenundersökning, klinisk undersökning och lungfunktionsprövning samt för utredning av expositionsförhållandena, dammprovsuppsamling m. m. För en sådan utrustning, som blir dyrbar i anskaffning, måste man tänka sig att den utnytt-

jas av 2–3 yrkesmedicinska enheter gemensamt, i varje fall till en början. Delvis kan den bli inkomstbringande genom att den också kan ta hand om de obligatoriska besiktningar, som kan vara att utföra på de platser där grupper undersöks.

Samma utrustning kan användas för epidemiologiska undersökningar över retande gaser.

Kostnaden för den epidemiologiska undersökningen i dess helhet kan skattas till 300 000 kronor i engångsutgift samt 600 000 kronor i årliga utgifter.

1. b. Tekniska undersökningar

Med hänsyn särskilt till att pneumokonioserna i många fall – när sjukdomsprocessen nått ett visst stadium – inte kan botas är de profylaktiska åtgärderna av synnerlig betydelse. Medicinskt sker profylaxen genom anställningsundersökningar, varigenom kan förebyggas att personer, som på grund av någon fysisk åkomma eller nedsatt funktionsrubning av något slag kan antas vara särskilt utsatta för sjukdomsrisk, anställs i det farliga arbetet, samt genom periodiska undersökningar varigenom möjliggörs att den som börjat visa sjukdomstecken kan tas bort från det farliga arbetet. Den viktigaste uppgiften i den förebyggande verksamheten är emellertid *tekniska åtgärder med syfte att så långt möjligt eliminera dammförekomst och dammexposition; härmed förmåler sig uppgiften att fortlöpande kontrollera dammförekomst.*

På den tekniska sidan finns redan en del tekniskt lämpliga lösningar av eliminationsproblemet vilka – i vart fall för större företag – också är ekonomiskt acceptabla. Utarbetandet av lösningar som åtminstone i enklare fall ger god elimination till kostnader som svarar mot de mindre företagens resurser är emellertid en angelägen uppgift. När det gäller tekniskt svårösliga eliminationsproblem, där man ännu inte nått fram till godtagbara metoder, är uppenbarligen en kvalificerad forskningsinsats nödvändig. Det är att märka att det ifrågavarande utvecklingsarbetet är mycket omfat-

tande enär eliminationsmetoderna måste anpassa sig efter skiftande förhållanden inom olika industriella verksamheter och vid olika arbetsprocesser samt följa med i den industriella utvecklingen; samarbete bör ske med berörda företag och med tillverkare av eliminationsanordningar.

Också på *det analys- och mättekniska området* fordras en omfattande forskning rörande metoder för laboratoriearbete och arbetsplatsundersökningar.

Vad angår *speciella undersökningar* är det nödvändigt att det stora *silikosprojektet* – kartläggning och eliminationsrekommendationer – *uppföljes* genom återkommande dammkontroll, typstudier på olika arbetsplatser samt forskning och utveckling beträffande eliminationstekniska åtgärder. För detta ändamål måste mätingenjörer utbildas och analysmetodik utvecklas. Denna uppgift kräver två års arbete av tre ingenjörer. Kostnaden – inklusive utgifter för utrustning m. m. – beräknas till ca 580 000 kronor.

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har som en särskild teknisk-arbetshygienisk undersökning upptagits *dammelimination i gjutier*. Denna undersökning avser att ge underlag för konkreta förslag till dammelimination vid vissa arbetsprocesser. De största dammproblemen anges föreligga vid *sandberedning, rensning, uppslagning och städning*. Alternativa teknologier skall prövas och kostnadsberäknas. För detta *utvecklingsarbete* bör enligt forskningskatalogen avsättas inte allt för blygsamma resurser. Enligt nu gjord beräkning skulle projektet under ett år sysselsätta två ingenjörer och två laboratorieassistenter. Kostnaden – inklusive utgifter för utrustning m. m. – uppgår till ca 380 000 kronor.

Enligt arbetsmedicinska institutets forskningskatalog hör till *asbestosproblemet* som en uppgift av hög prioritet utarbetandet av en metod att kvantitativt bestämma de olika asbestmineralen i luftburet damm. Vidare bör analysmetodiken för bestämning av antalet fibrer med faskontrastmikroskopi genomarbetas och elektronscanningmikroskopi prövas. Detta projekt, kombinerat

med en planerad medicinsk undersökning, har beräknats kosta ca 80 000 kronor.

Rörande dammexpositionen inom *bomullsspinnerier* anges i arbetsmedicinska institutets forskningskatalog som önskvärdt att institutet genom dammätningar vid vissa typföretag kontrollerar genomförandet av rekommenderade eliminationsåtgärder – vilka kontroller bör ske senast två år efter att företag erhållit undersökningsrapport – och att institutet leder utvecklingsarbetet beträffande dammelimatoriska åtgärder, exempelvis utnyttjande av vakuümledningar i stället för renblåsning med tryckluft, sarning av avfallsrensningen m. m.

1. c. Utveckling av analysmetodik

Vid arbetsmedicinska institutet har metodutveckling avseende analys av kvartsdamm bedrivits under många år. Arbetet har måst nedläggas av brist på medel. Det är nödvändigt att metodiken för bestämning av hälsofarliga mineral i damm från olika arbetsplatser utvecklas och förbättras. Förutom kvarts finns i damm andra mineral av arbetsmedicinskt intresse, t. ex. asbest. Den metodik som härvid kommer i fråga är röntgendiffraction. Utvecklingsarbetet bör ske inom arbetsmedicinska institutet, som bör vara det ledande organet på området och ha möjlighet att kontrollera andra laboratoriers analyser. För ändamålet fordras en röntgendiffraktometriutrustning, kostnadsberäknad till ca 200 000 kronor.

2. Irritationseffekter på luftvägarna

Förutom lungfibros med respirationsinsufficiens som följd kan damm ge upphov till åkommor med huvudsakligen irriterande effekt på luftvägarna. Stora personalgrupper inom flera industrier är utsatta för sådan risk. Enligt vad som framhålls i betänkandet »Aktuell arbetsforskning» saknar man emellertid för närvarande tillräckliga kunskaper om verkan på lång sikt – t. ex. i form av emfysem – av exposition för irriterande damm. Undersökningar bör utföras härom med studium av exponerade per-

sonalgrupper och djurförsök. Ävenså kan böra utredas behovet av andningsskydd samt andningsskyddens inverkan på andningsarbete och prestationsförmåga, åtminstone beträffande personer med lungförändringar eller begynnande cardioarterioskleros.

c. Plaster

Rörande plasterna innehöll betänkandet »Aktuell arbetsforskning» följande.

Inom plastindustrin används ett stort antal kraftigt verkande gifter. Industrin synes emellertid vara uppmärksam på detta, och några allvarliga sjukdomsepidemier torde ej ha rapporterats i vårt land. Med den tilltagande användningen av plaster under olika förhållanden förefaller det dock som om riskmoment kan uppträda i sådana sammanhang, där de ej med rimlig grad av förutseende kunnat beräknas. Här skall endast pekas på ett skadefall vid skotillverkning där penetration av triarylfosfat – som nyttjas som s. k. mjukgörare – från en som helt ofarlig betraktad galonväv misstänkt ha föranlett förlamning. Studier över detta ämnes utträde ur plast och dess passage in i kroppen genom huden har klar praktisk relevans. Undersökningarna måste inledas med analytiska utredningar över olika isomerers förekomst och toxicitet, som för närvarande endast är fragmentariskt kända. Den enligt uppgift olika neurotoxiciteten av skilda arylfosfater måste särskilt uppmärksammas.

f. Nitroglykol

Nitroglykol – som är en oljeaktig vätska med hög flyktighet – används inom sprängämnesindustrin. Ämnet framkallar i första hand lättare akuta symtom som huvudvärk, kvalningar och yrsel. Nitroglykolen anses därutöver kunna ge upphov till anginösa besvär. Ett icke litet antal fall av plötslig död hos unga, tidigare friska nitroglykolarbetare i skilda länder har satts i samband med nitroglykol. Även i Sverige har dödsfall förekommit inom sprängämnesindustrin, vilka kan ha samband med nitroglykolexpo-

sition. Ehuru vissa undersökningar utförts och därpå grundade teorier framlagts angående uppkomsten av berörda yrkesskador är dock de etiologiska sammanhangen alltfjänt osäkra.

Inom arbetsmedicinska institutet har ansetts angeläget att yrkesriskerna vid nitroglykolexposition utreds. I ett forskningsprojekt härom, planerat att utföras av arbetsmedicinska institutet i samarbete med yrkesmedicinska centralen i Örebro, avses att studera verkningmekanismen vid sådan exposition, att utveckla metodik för att på biologiskt material bestämma totalexpositionen av inandad och hudresorberat nitroglykol samt att utarbeta metodik för att vid personalanställning utsortera för förgiftning särskilt disponerad personal och vid hälsoundersökningar upptäcka begynnande skada på tidigt stadium.

g. Biocider

Biociderna – kemiska ämnen för bekämpande av skadliga organismer t. ex. skadeinsekter, ogräs, skadliga svampar – är till sin kemiska sammansättning mycket varierande; de kan vara t. ex. klorerade kolväten, organiska fosforföreningar, kvicksilverföreningar, arsenikföreningar och fenoler. Varje förening kan därjämte föreligga i olika s. k. formuleringar, dvs. i olika blandningar och i skiljaktiga proportioner; lösningsmedlen kan vara olika; biociderna kan vara gaser, vätskor eller fasta ämnen. På grund härav är antalet handelspreparat mycket stort. Biociderna kan vidare skilja sig avsevärt till verkningsätt.

Yrkesmässig exposition för biocider kan förekomma vid tillverkningen – i Sverige importerar dock en stor mängd i färdigt skick – vid formulering, förpackning och distribuering av preparat till konsumenterna samt vid den bekämpningsmässiga användningen. Vissa exponerade arbetstagare kartläggs numera i samband med obligatorisk undervisning om riskmoment.

Viss forskning på biocidområdet har bedrivits vid yrkesmedicinska centralen vid karolinska sjukhuset och vid yrkesmedicin-

ska kliniken i Lund. Emellertid fordras inom det vida fält av skaderisker som här föreligger en kontinuerlig forskningsinsats.

Enär förekomsten av exposition för biocider endast delvis är utredd och då sambandet mellan sjukdom och biocidexposition ofta är svårt att fastställa medicinskt, framför allt när det gäller kroniska sjukdomstillstånd, fordras bl. a. kartläggning av betydelsefulla expositionssituationer, gruppundersökningar för jämförelse mellan exponerade grupper och normalmaterial – varvid avvikelser av medicinsk betydelse skulle kunna konstateras – kartläggning av visst sjukhusmaterial, studier rörande biociders förekomst och fördelning i samt utsöndring från den mänskliga organismen och funktionsrubbingar i samband därmed även som forskning för utveckling av metoder för expositions-mätning, hälsokontroller och skyddsåtgärder samt för fastställande av hygieniska gränsvärden.

h. Hudretande substanser

Hudretande substanser har i våra dagar en stor betydelse inom arbetsmiljön. Antalet kemisk-tekniska preparat som här kommer i fråga är mycket stort.

Man skiljer mellan å ena sidan primärt verkande substanser, vilka framkallar skada hos alla människor under förutsättning att expositionen är av tillräcklig styrka och vilka utövar endast en lokal verkan, samt å andra sidan sensibiliserande ämnen vilka i små mängder ger upphov till överkänslighetsreaktioner hos vissa människor och vilkas verkan inte är inskränkt till kontakt-stället, s. k. allergier. De primärt hudretande ämnena träffar normalt huden direkt men kan också nå huden via blod- och lymfbannor. Sensibiliseringseffekten vid allergiframkallande ämnen sker i det reticulo-endoteliala systemet. Sedan huden blivit sensibiliserad – vilket kan fordra upprepad kontakt – uppträder effekten – ett allergiskt kontakteksem – vid förnyad kontakt med ämnet.

De viktigaste primärt verkande ämnesgrupperna är alkali, tvättmedel, oljor och organiska lösningsmedel, t. ex. bensin, ben-

sen, trikloretylen, terpentin m. fl. Allergi-framkallande ämnen är vissa metaller – t. ex. krom, nickel, kvicksilver –, metalloider – arsenik, fluor, jod m. fl. – samt åtskilliga organiska ämnen, t. ex. formalin, bensen, fenylamin.

Av särskilt forskningsintresse är de allergiska kontakteksemen. Inom arbetsmedicinska institutet har utförts en kartläggning av kontaktallergenen i byggnadsindustrin. En undersökning pågår beträffande den fotografiska industrin. Den fortlöpande tillförseln inom industrin fordrar emellertid en ständig kontroll med kartlägningsarbeten inom olika yrkesområden och medicinska provningar i anslutning därtill. På ett mera grundläggande plan ligger erforderlig forskning rörande uppkomstmekanismen för arbetseksem, framför allt sensibiliseringsprocessen.

i. Ämnen framkallande immunologiska reaktioner i lungorna

För några år sedan klarlades i en serie undersökningar från England att den s. k. tröskdammlungan hör till gruppen immunologiska sjukdomar. Man påvisade att från vissa mikroorganismer härrörande äggviteämnen, vilka växer endast på hö med alkalisk reaktion, dvs. på hö som lagrats dåligt torkat under våta somrar, i kroppen verkar som antigen och utlöser bildningen av antikroppar. När en ny exposition för antigenet sker utlöses en antigen-antikropsreaktion, som leder till sjukdomssymtomen. Man har genom användande av testantigen kunnat påvisa förekomsten i blodet av antikroppar hos dem, som fått tröskdammlungsjukdomen. Vidare har man kunnat påvisa antigen hos personer, som icke haft sjukdomen. Dessa är givetvis i högsta grad mottagliga men kan å andra sidan undgå manifest sjukdom genom att undvika ytterligare exposition.

På allra sista tiden har påvisats liknande reaktioner av de enzymer som ingår i de s. k. enzytmvättmedlen.

Detta är ett allmänt reaktionssätt, och man har anledning förmoda att en liknande reak-

tionsmekanism kan ligga bakom de lungreaktioner, som beskrivits t. ex. hos personer som är fågelodlare, som under vissa betingelser arbetar med paprika, som bearbetar lönnbark, och personer som i våra sågverk får febrila episoder med lungsymtom under vissa betingelser. Vissa reaktioner har också beskrivits i samband med luftbefuktningssystem. Trots att närmare detaljer saknas kan icke uteslutas att fråga kan vara om reaktioner av liknande slag.

En forskningsplan har tidigare skisserats från yrkesmedicinska kliniken vid karolinska sjukhuset och vissa inledande studier har gjorts. Problemet är emellertid så komplext att det kräver samarbete mellan ett flertal olika specialister, för att resultat skall kunna nås någorlunda snabbt. Det krävs lämplig apparatur för insamling av de aktuella mikroorganismerna samt för odling och typbestämning. Metodiken finns utarbetad vid försvarets forskningsanstalt, som har utlovat samarbete. Undersökningen fordrar vidare en mobil patrull. Samarbete behövs med en immunolog för att man skall kunna noga följa och bedöma de immunologiska reaktionerna. Immunologisk undersökning måste utföras på personer som insjuknar och på sådana arbetskamrater i samma miljö som ej insjuknar. Epidemiologisk undersökning skall ske.

Allt talar för att utredningar av detta slag kan ge information om sjukdomsreaktioner, som hittills varit oförklarade eller där man avvisat samband med arbetet.

j. Buller

Upprepad exposition för buller av en viss styrka ger så småningom upphov till permanent nedsättning av hörselvärdet, bullerdövhet. Härvid sker en destruktion av vissa strukturer i innerörat.

Yrkesbetingade bullerskador finner man t. ex. hos plåtslagare, varvsarbetare, gjuteriarbetare, textilarbetare, maskinsnickare, gruvarbetare, cementarbetare m. fl. Måttliga bullerskador är mycket frekventa inom den vanliga verkstadsindustrin. Även traktor- och lastbilskörning kan ge hörselskada.

Efter planläggning i samarbete med verkstadsföreningen och metallindustriarbetareförbundet har inom arbetsmedicinska institutet igångsatts kartläggning av inom verkstadsindustrin vanliga arbetsprocesser och maskintyper som ger upphov till slagbuller (intermittent buller). Härvid skall studeras slagbullrets intensitet och frekvens samt dess inverkan på hörselorganen. Hörselundersökningarna är avsedda att utföras i samarbete med Stockholms stads hörselvårdscentral.

Som av det ovan anförda framgår förkommer buller inom skilda yrken. I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har såsom ett specialprojekt tagits upp en undersökning av buller i gjuterier. Enligt vad som härvid anföras synes bullret förvärras i takt med ökad pågående mekanisering. Några eliminationstekniska åtgärder av mer systematisk natur har ännu inte introducerats. I projektet skall ingå en fältundersökning för kartläggning av bullerspektrum och bullerbildning. Möjligheten att hindra uppkomst och minska spridningen av buller skall studeras dels i gjuterier under autentiska förhållanden, dels vid modellförsök. För detta projekt fordras två ingenjörer och en laboratorieassistent under ett år. Kostnaden – inklusive utrustning m. m. – beräknas till ca 300 000 kronor.

AB. Projekt rörande arbetsprocesser

a. Svetsning

Svetsningen är en av de arbetsprocesser som kan medföra flera yrkesrisker; här kommer i fråga strålning, rök, gaser, buller. Nya svetsstekniker utvecklas fortgående och måste undersökas med avseende på hälsorisk. Ävenså måste studier tas upp beträffande en del äldre metoder, som visserligen vid tidigare undersökningar inte visat sig föranleda skada under sedvanliga arbetsförhållanden men där förnyad utredning är påkallad med hänsyn till att man nu kan kontrollera personal med mycket längre expositionstid än tidigare undersökt. Kombinerade arbetsmedicinsk-tekniska studier bör

utföras för bedömning av hälsorisker, utarbetande av riktlinjer för förebyggande åtgärder och fastställande av hygieniska gränsvärden.

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har redovisats ett projekt rörande *plasmavetsning*. Vid sådan svetsning förekommer höga temperaturer, energirik strålning och kraftigt buller. Säkert underlag för bedömning av hälsoriskerna saknas. Publicerade uppgifter är motstridiga. Projektet genomförs i första hand genom fältstudier, vari ingår bestämning av de gaser och ångor som bildas (kväveoxider, ozon) samt strålnings- och bullerspektrum under olika arbetsförhållanden. Tekniskt förebyggande åtgärder samt metoder att mäta och utvärdera hälsoriskerna på de enskilda arbetsplatserna skall föreslås. Kostnaden – löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under sex månader samt utrustning m. m. – beräknas till ca 85 000 kronor.

Ett annat projekt i katalogen rör *basiska elektroder vid svetsning*. Sverige intar en internationellt ledande ställning när det gäller tillverkning av basiska elektroder. Nya medicinska rön aktualiserar en omprövning av rekommenderade hygieniska gränsvärden för svetsrök från sådana elektroder. Arbetet genomförs i första hand i form av fältstudier på olika arbetsplatser där skilda typer av svetsning – från manuell till automatisk – förekommer. Riskanalys görs, förslag framläggs till förebyggande åtgärder och metoder utarbetas för beräkning av hygieniska gränsvärden vid individuella arbetsplatser. Kostnaden – löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under sex månader samt utrustning m. m. – beräknas till ca 200 000 kronor.

b. Måleriarbete

Genom måleriyrkets tekniska utveckling, bl. a. tillkomsten av nya substanser i färger och förtunningar, har de arbetshygieniska riskerna vid måleriarbetet ändrats. Betydande klagomål föreligger på arbetsplatserna.

Här fordras en allmän utredning vid vil-

ken beaktas såväl arbetsmedicinska och tekniska som psykologiska och sociologiska faktorer.

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har som ett inledande projekt tagits upp en undersökning avsedd att kvantifiera *riskerna vid byggnadsmåleri*. En positionsundersökning skall ske – begränsad till 20–40 arbetsplatser – med mätning av exposition för i första hand lösningsmedelsångor men även för buller, belysning och damm m. m. Metodik rörande provtagning för gaskromatografisk analys utprovas. Kostnaden för detta inledande projekt – löner till fyra ingenjörer under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 400 000 kronor.

AC. Särskilda tekniskt-arbetshygieniska projekt

I det följande redovisade projekt är hämtade från arbetsmedicinska institutets forskningskatalog. Projektet avser i stort sett forskning angående mät- och provtagningsmetodik för arbetsplatser jämte bearbetning och lagring av stora mätserier samt uppläggning av mallar för arbetshygieniska undersökningar. Vidare tas ett projekt av utbildningskaraktär upp.

a. Analys- och mätmetoder för arbetshygieniska undersökningar

Avsedd publicering av en inom arbetsmedicinska institutet utarbetad lista över hygieniska gränsvärden väcker spörsmålet om vilka mätmetoder för arbetsplatskontroll m. m. som bör användas. Rekommendationer bör meddelas angående lämpliga sådana metoder, angivande såväl de enklaste som även mer avancerade metoder för mätning på arbetsplatsen och för uttagning av prov vilka skall analyseras vid institution. Det nu ifrågavarande projektet är avsett att organiseras som en genomgång av befintliga metoder samt prövning av aktuella metoder i samband med fältundersökningar och vid vissa särskilda företag. Kostnaden för projektet – löner till en ingen-

jör och en laboratorieassistent under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 170 000 kronor.

b. Bestämning av body-burden genom luftmätningar

Bestämningen av body-burden är av fundamental betydelse för arbetshygienisk kontroll på arbetsplatserna. En uppfattning om body-burden kan endast i ett fåtal fall åstadkommas med biokemiska metoder. För flertalet ämnen är det nödvändigt att med hjälp av luftmätningar kontrollera att tolerabelt värde inte överskrids. Ifrågasvarande projekt är avsett att genomföras som en teknisk-statistisk undersökning av exponeringsmönstren på ett antal typarbetsplatser. På statistisk-matematisk väg undersöks villkoren för en adekvat provtagning av luftburna ämnen. Mätvärdenas säkerhet bestäms. Villkoren för att man med tillfredsställande säkerhet skall kunna hålla sig under ett kritiskt body-burden-värde fastställs. Kostnaden för projektet – löner till en ingenjör och ett laboratoriebiträde under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 170 000 kronor.

c. Statistiska hjälpmedel vid arbetsplatsundersökningar m. m.

1. Kartläggning av yrkesrisker avseende gaser och damm

Vid arbetsmedicinska institutet pågår för närvarande arbete med att utveckla metodik för teknisk-hygienisk kartläggning av yrkesrisker på arbetsplatser beträffande förekomst av gaser och damm med beaktande av hur halterna varierar vid olika tider på dagen och vid olika moment i arbetsprocessen samt hur halterna ligger i förhållande till hygieniska gränsvärden. För utvärdering av det stora antal mätningar som måste utföras krävs också omfattande bearbetning med datamaskin.

Metodiken vid kartläggningarna fordrar ett omfattande forskningsarbete. En speciell undersökning är planerad vilken skall

begränsa sig till ett fåtal företag, där ett antal typarbetsplatser studeras med hänsyn till förekomst av bl. a. koloxid, svaveldioxid, sot och damm, cancerogena ämnen, vissa tunga metaller. Kostnaden för projektet uppskattas till ca 80 000 kronor.

2. Uppläggning av provtagningar inom arbetsmiljön samt bearbetning och lagring av stora mätserier

I det förebyggande arbete som enligt företagshälsovårdsutredningens nyligen avlämnade betänkande skall utföras inom företagshälsovården spelar undersökningar på arbetsplatserna en stor roll. En säker diagnos på arbetsmiljön förutsätter möjlighet att ta representativa prov och snabbt bearbeta stora mätserier ävensom att centralt lagra resultaten för återkommande specialbearbetningar t. ex. branschvis. Det nu ifrågasvarande projektet är avsett att i huvudsak utföras som fältundersökningar, varvid resultat från stationära provplatser ställs mot resultat från mobila provplatser. Vidare utarbetas förslag till central bearbetning och lagring i dataanläggning av olika slags arbetshygieniska mätvärden. Kostnaden – löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under två år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 350 000 kronor.

d. Utarbetande av mallar och checklistor

För arbetshygieniker som inte har tillräckligt lång erfarenhet är mallar och checklistor värdefulla hjälpmedel. Mallar bör finnas för både grundläggande undersökningar och rutinkontroller. De bör ställas upp på sådant sätt att resultaten möjliggör statistisk bearbetning, jämförelser mellan olika företag och olika branscher samt databehandling. De resultat som finns vid arbetsmedicinska institutets tekniska avdelning och som kontinuerligt erhålls från pågående undersökningar avses bära bearbetas med nyssnämnda målsättning. Kostnaden för utförandet av detta arbete – löner till en ingenjör och en statistiker under 6 månader – beräknas till ca 40 000 kronor.

e. Utvecklingsarbete rörande yrkesinspektionens arbetshygieniska verksamhet

I utbyggnaden av företagshälsovården kommer en inte ringa medverkan från yrkesinspektionen att behövas. Det ifrågavarande projektet avser utarbetande och tillämpande av en försöksplan för varje yrkesinspektionsdistrikt rörande inspektionens medverkan i företagshälsovårdsarbetet. Resultatet skall redovisas i en plan för varje distrikt angivande behov av instrument och mätutrustning samt medverkan från arbetsmedicinska institutet och yrkesmedicinska centraler. Kostnaden – löner till tre ingenjörer under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 300 000 kronor.

B. Arbetsfysiologiska projekt

a. Fysiologisk och mekanisk arbetsbelastning

Fysiologisk och mekanisk arbetsbelastning förekommer i stor omfattning i arbetslivet. Forskningen på området inrymmer problem som delvis är ganska ofullständigt bearbetade.

1. Vibrationer

Bland personer sysselsatta med vibrerande verktyg, t. ex. tryckluftsdrivna borrar och mejslar, uppträder inte sällan besvärande kärlrubbingar och andra symtom i händerna. Företeelserna är förhållandevis litet utforskade med modern klinisk undersökningsmetodik. Under senare år skedda kartläggningar inom några yrken har understrukit problemens allvar. Förutom medicinska undersökningar av förmodat kraftigt exponerade arbetstagargrupper är studier av skadornas uppkomstmekanism i förhållande till skilda fysikaliska faktorer hos vibrationerna – impedans, amplitud, frekvens – av stor betydelse, särskilt för det förebyggande arbetet. Kliniska undersökningar bör kombineras med en detaljerad redovisning av använda arbetsverktyg och deras tekniska karakteristika. Inom arbetsmedicin-

ska institutet har planerats en undersökning över metoder för diagnostik av vibrations-skador, för vilken undersökning ett belopp av högst 188 000 kronor anvisats från yrkesskadeförsäkringsfonden. Denna specialundersökning måste åtföljas av fortsatta studier inom hela det ovan angivna ämnesområdet.

En studie med praktisk tillämpning inom främst jord- och skogsbruk, som pågår och som beräknas pågå de närmaste åren, behandlar lågfrekventa helkropps vibrationer och deras inverkan på reglagemanövrering.

2. Smärttillstånd i övre extremiteterna

I 1963 års betänkande »Aktuell arbetsforskning» framhålls att patienter med smärttillstånd av förmodad arbetsbetingad beskaffenhet i stor utsträckning förekommer på yrkesmedicinska sjukhusavdelningar och ortopediska polikliniker. I många fall kan organiska förändringar av icke arbetsbetingad natur påvisas, medan i andra fall förekommande förändringar synes ha ett påtagligt samband med yrket. Vidare finns patienter utan iakttagbara förändringar men för vilka arbetet torde spela roll för uppkomst av smärta. Vår kännedom om dessa relationer är mycket ofullständig. Hur olika yrkesgrupper är representerade bland sjukdomsfallen är ej heller känt. Även frågan om i vilken utsträckning särskilda arbetsmoment får göras ansvariga för symtomen är otillräckligt studerad. I betänkandet föreslås en inventering av sjukhusmaterial för utredning av antydda frågeställningar. En sådan skulle kunna ske på Södersjukhuset i Stockholm som har en omfattande poliklinisk verksamhet från ett upptagningsområde med skiftande industrier.

En inventering av angivet slag bör komma till stånd. Den skulle sannolikt få stor betydelse vid bedömningen av fall, där arbetet kan tänkas vara orsak till sjukdom, samt kunna möjliggöra förebyggande åtgärder inom industrin.

3. Ryggbesvär

Även dessa besvär beröres i 1963 års betänkande om arbetsforskning. Ryggbesvären har under senare år visat en tendens att öka bland befolkningen. Inom yrken där arbetsställningar och arbetsrörelser medför särskilda påfrestningar har ryggbesvär blivit en vanlig arbetshindrande faktor. I olika sammanhang har propagerats för ökad träning med syfte att förebygga besvär. Emellertid är det ännu i många avseenden oklart i vad mån och på vad sätt man kan nå en sådan effekt. Med hänsyn till det anförda är det starkt motiverat att en grundläggande kartläggning genomförs rörande förekomsten av hållningsbesvär och om de olika arbetsställningar och arbetsrörelser som är vanliga på berörda arbetsplatser. Terapifrågor kan också vara av betydelse i detta sammanhang. En dylik undersökning har påbörjats av »Bygghälsan».

4. Besvär i samband med kontorsarbete

Den tilltagande mekaniseringen inom kontorsarbetet i förening med forcerad arbetstakt har medfört påfrestningar av olika slag. I flertalet fall av arbetsbetingade sjukdomar bland det ifrågavarande klientelet kan orsaken sökas i ofysiologiska arbetsställningar och ensidiga, tvångsstyrda arbetsmoment. Även ogynnsamma belysningsförhållanden förekommer. Enstaka undersökningar t. ex. av stansoperatriser har visat otillfredsställande arbetsbetingelser. Kontorsmiljön bör bli föremål för en allsidig utredning med särskild hänsyn till arbetsfysiologiska krav på maskinutrustning, belysning m. m.

b. Klinisk arbetsfysiologi

Vid kartläggning och experimentella studier rörande inverkan av olika agentier förekommer ofta kliniskt arbetsfysiologiska problem. Ett viktigt sådant gäller lungventilationens betydelse för retentionen av inandad damm av olika typ. Ett flertal andra problem finns att ta upp beträffande cirkulations- och andningsfunktion vid ar-

betsbetingade patologiska tillstånd.

Det finns ett stort behov av att närmare undersöka cirkulationsbelastningen vid olika arbetsformer, t. ex. armarbete. Vidare är det angeläget att studera metoder för registrering av arbets-EKG samt diagnos- och prognosvärdet härav. Ett annat angeläget projekt är en undersökning beträffande fysisk träning. Den syftar till att analysera tränbarheten hos vuxna med hänsyn till kön och ålder samt att titrera ut den minimiträning som krävs för mätbar träningseffekt. Studier pågår även över rörelseanalyser med hjälp av EMG för att få fram definitioner av lämpliga rörelseområden och rörelseförlopp vid såväl lättare som tyngre arbeten.

c. Miljöfysiologi

Inom detta område finns många speciella projekt avseende inverkan av temperatur, luftfuktighet och luftfuktighet, belysning m. m.

d. Toleransgränser för energetisk belastning

En väsentlig uppgift inom arbetsfysiologin är att bestämma var människans toleransgränser för energetisk belastning går samt hur dessa gränser varierar dels med arbete och miljö, arbetets tidsfördelning, klimat, arbetande muskelmassa m. m., dels med olika personvariabler t. ex. antropometrisk karakteristika, ålder, kön, träningsgrad. Dessa frågor har stor betydelse såväl för rekryteringen till ett visst arbete som för anpassningen i arbetet med hänsyn till arbetsintensitet, lämplig tidsfördelning av arbetet, återhämtningstid m. m. De undersökningar, som arbetsmedicinska institutets fysiologiska avdelning – tidigare arbetsfysiologiska institutet – utfört på en mångfald arbetsplatser inom skilda företagstyper har gett en god kartläggning av förhållandena på undersökta platser. Samtidigt har åtskilliga problem kommit fram, vilka kräver kvalificerade undersökningar. Man kan vänta att sådana problem alltid kommer att finnas i en föränderlig teknisk miljö.

e. Olycksfall

För ett antal år sedan utförde en arbetsgrupp inom personaladministrativa rådet en omfattande undersökning beträffande mänskliga faktorer vid olycksfall i arbete. Härvid och vid senare undersökningar har framkommit att dessa faktorer behöver studeras ytterligare. Bl. a. har ökad olycksfallsfrekvens i skogsarbete aktualiserat problemet. I samarbete med andra institutioner har arbetsmedicinska institutet påbörjat en undersökning på området, vilken syftar till att utarbeta en generell metodik för studiet av olycksfallsrisker och ge underlag för ett handlingsprogram, närmast beträffande skogsarbete. Kostnaden för denna undersökning beräknas till ca 800 000 kronor.

Emellertid bör denna forskning utvidgas i olika riktningar. Av särskild betydelse är att ta upp experimentella studier med EMG etc. över det motoriska svaret på olika sensoriska risksignaler.

f. Yrkesklassificering

I överensstämmelse med vad som uttalades i 1963 års betänkande om aktuell arbetsforskning har man anledning understryka den stora betydelsen av att skilda yrken klassificeras efter de påfrestningar de medför för organismen. Elementära data för en sådan klassificering av stressfaktorer saknas emellertid. En intensivundersökning rörande möjligheterna till objektiv registrering av parametrar skulle därför vara av stort värde. Klassificeringen måste omfatta alla relevanta fysiologiska, psykologiska och arbetsmedicinska förhållanden, i första hand de fysiologiska.

C. Arbetspsykologiska projekt

Vid bedömning av människan i arbete är det beträffande såväl arbetskrav som arbetsanpassning av stor betydelse att bedömningen även innefattar de psykiska aspekterna. I samspelet mellan människan och arbetet ingår som väsentliga faktorer sådana förhållanden som individens lämplighet med

hänsyn till psykiska egenskaper för viss sysselsättning, den psykiska anpassningen i vunnna sysselsättning, trötthets- och stressfenomen i arbetet samt den subjektiva upplevelsen i dess helhet av allt det som sammanhänger med arbetet. Ett uppmärksammande av dessa problem är desto mer angeläget som de psykiska faktorernas roll i arbetslivet ökas allteftersom automation och annan rationalisering inom näringslivet fortskrider, varjämte ändringar i fråga om arbetskraftens sammansättning kan framkalla särskilda anpassningssvårigheter. För den arbetspsykologiska forskningen föreligger här en mångfald arbetsuppgifter.

a. Arbetskrav, arbetsförmåga och arbetsplacering

Vid många större företag sker numera arbetsplacering på grundval av å ena sidan analyser av arbetskrav (och risker) vid olika sysselsättningar – vilka analyser kan utformas till graderade »arbetskravsprofiler» – och å andra sidan bedömning av arbetsförmågan hos de personer som skall placeras med eventuellt upprättande av en graderad »kapacitetsprofil». Syftet är att i varje enskilt fall nå största möjliga grad av överensstämmelse mellan arbetskrav och arbetsförmåga.

Det väsentliga problemet vid denna verksamhet är hur väl och fullständigt man kan definiera arbetskraven och de däremot svarande individuella förutsättningarna. Flertalet fysiska och miljöbetingade arbetskrav kan kvantitativt bestämmas med god exakthet. Den fysiska arbetsförmågan hos individerna kan i många avseenden analyseras genom kombination av kliniska iakttagelser och olika funktionsprov. I fråga om de psykiska variablerna – med bakomliggande fysiologiska betingelser – är bedömningen svårare. I en del fall kan krav och kapacitet mätas i vad avser de fysiologiska funktionerna, t. ex. beträffande syn och hörsel, medan det däremot är svårt att på förhand bedöma huruvida och i vad mån t. ex. vissa belyningsförhållanden eller buller kan komma att hos den enskilde ge upphov

till trötthet, huvudvärk, hörselskada eller verkningar av psykisk eller psykosomatisk natur. Särskilt stora är svårigheterna att bedöma verkningar av sistnämnda slag. Situationer där sådana verkningar är aktuella uppkommer ofta när fråga är om arbetsledarskap, annat ansvarsfullt arbete eller vissa typer av ackordsarbete.

När det gäller forskningsbehovet möter i första hand uppgiften att få underlag för en realistisk värdering av krav och arbetsförmåga. Det har i praktiken visat sig att man i vissa fall överskattar individernas kapacitet, medan man i andra fall driver arbetskravet för högt t. ex. genom förbiseende av faktorer som kan underlätta utförandet av en given totalprestation. Också beträffande krav och kapacitet som ligger på det psykiska planet är detta balansproblem aktuellt. På området behövs ytterligare forskning där läkarbedömningen kollationeras mot reaktionerna i den praktiska arbetssituationen.

Det är också angeläget att man vidareutvecklar metoderna för detaljerad gradering av arbetskrav och söker åstadkomma, så långt detta är möjligt, standardiserade definitioner och mätmetoder för människa och arbete.

Särskilt beträffande de psykiska faktorerna är inom metodiken intervjuundersökningar av stor betydelse. Vissa avancerade frågemetoder har utarbetats, t. ex. den s. k. criticalincident-tekniken. Det är viktigt att man prövar mer generella arbetspsykologiska klassificeringsmetoder.

Metodutvecklingen kräver försöksverksamhet, där laboratoriemässigt funna metoder prövas i kontakt med klienter och arbetsmarknadsorgan m. fl. I en försöksverksamhet bör givetvis ingå uppföljning för kontroll av i vad mån prognoser beträffande arbetsförmågan stämmer med den senare verkligheten.

Avslutningsvis må påpekas att nya arbetskrav och risker ständigt framkommer i arbetslivet, samtidigt som gamla arbetskrav och risker kan försvinna eller förstärkas. En fortlöpande forskning på ifrågasvarande område fordras därför.

b. Subjektiv arbetsupplevelse och stress

Det är ett mål – med hänsyn till nutida värderingar i samhället – att yrkesarbetsförutsättningar är sådana att de arbetande kan uppleva arbetet som något positivt vilket ger tillfredsställelse. Bekant är att en dylik positiv inställning kan saknas i trots av att arbetsförhållandena tekniskt och medicinskt är välordnade.

Det kan antas att mer än en fjärdedel av befolkningen i arbetsföra åldrar lider av psykisk ömtålighet. Hos personer av denna läggning kan även små obehag på arbetsplatsen leda till det fysiska och psykiska spänningstillstånd som benämnes stress. Vid större psykiska påfrestningar kan givetvis även andra personer drabbas härav. Det är troligt att stress i vissa fall kan leda till uppkomst av organiska sjukdomar, t. ex. vissa former av magsår, högt blodtryck, astma.

Våra kunskaper angående uppkomst och utveckling av otillfredsställelse i arbetet och stegringen härav till stress är ofullständiga. Här finns ett stort fält för psykologisk-sociologisk forskning.

Relationen mellan ifrågasvarande effekter och objektivt fastställbara data bör närmare studeras. Frekvensen på olika arbetsplatser av allvarligare psykiska störningar bör utredas. Man bör vidare söka klarlägga vilka tidigsymtom på effekterna som uppkommer och vilka utlösande faktorer som är av praktisk betydelse. Metodiskt kommer angivna undersökningar i stor utsträckning att ske genom systematiska intervjuer. Det är en uppgift att experimentera med olika frågemetoder och andra mättekniska instrument samt att med hjälp av statistiska förfaranden kontrollera tillförlitligheten av sådana instrument. Vissa undersökningar angående den individuella stresstoleransen har utförts men bör föras vidare. Praktiskt användbara metoder för stresstoleransbestämning bör utarbetas.

Den berörda forskningen fordrar omfattande undersökningar på arbetsplatser. Laboratoriemässigt funna mätmetoder m. m. bör prövas i praktiskt arbete.

c. Omskolning av arbetskraft

Strukturförändringarna inom näringslivet har nödvändiggjort omskolning av arbetskraft i betydande omfattning. En uppgift för den arbetspsykologiska forskningen är här att – på basis av olika bakgrundsdata t. ex. begåvningsstyp, tidigare yrkesutbildning och sysselsättning, ålder, kön – pröva metoder för bedömning av omskolningsförutsättningar och utbildningsresultat. Åtskilliga delstudier på detta område har utförts av arbetsmedicinska institutet med anslagsmedel som ställts till förfogande av skolöverstyrelsen.

Fortsatt forskning på området är behövlig. Målet för sådan forskning bör vara att få information som kan leda till effektivare planering av omskolningen, särskilt med hänsyn till personurval och yrkesinriktning.

D. Vissa tvärvetenskapliga projekt

a. Arbetsorganisation: skift- och nattarbete

Skift- och nattarbete medför enligt många undersökningar en betydande trötthetsupplevelse samt enligt vissa undersökningar en del nervösa symtom och symtom från magtarmkanalen. En del undersökningar har gjorts över hur dessa negativa effekter av arbetet skall kunna elimineras. På grund av den tilltagande automationen inom industrin torde man i Sverige liksom annorstädes ha att räkna med att skift- och nattarbete kommer att bli allt vanligare. Det är därför angeläget att ta upp ytterligare studier i ämnet. Det rör sig här om ett problemkomplex som måste undersökas från bl. a. medicinska, fysiologiska och psykologisk-sociologiska synpunkter.

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp ett projekt angående undersökning av hälsotillstånd och trivsel vid olika typer av skift- och nattarbete. I projektet – vars resultat skall läggas till grund för planering av en slutlig forskningsuppläggning – ingår: 1) intervju-undersökning beträffande arbetsförhållanden, bo-

stadsförhållanden, hälsotillstånd och trivsel, varvid skall jämföras reaktionen på olika typer av skiftarbete under olika sociala förhållanden, 2) undersökning rörande vakenhetsgrad och funktionsberedskap under olika tider av dygnet i samband med skiftarbete, 3) undersökning rörande katekolaminutsöndringen under arbete och vila vid olika skiftperioder under dygnet, varvid skall utvärderas om samma arbete är mer belastande på natten än på dagen, 4) planering av morbiditetsundersökning, 5) om möjligt viss mortalitetsundersökning, 6) djurexperimentella undersökningar över vissa fundamentala problem, t. ex. skillnader mellan skiftbyte framåt och bakåt, inverkan av korta skiftperioder m. m. Datainsamlingen för projektet beräknas komma att ske under 2–3 år och bearbetning, i varje fall till en början, successivt. Kostnaden för projektet har uppskattats till ca 5 miljoner kronor.

b. Personalgrupper

Vissa gemensamma sysselsättningsproblem föreligger beträffande de – delvis med varandra sammanfallande – grupper av arbetskraft som utgörs av medelålders och äldre, handikappade och friställda.

Problem av intresse är hur prestationsförmåga och subjektiv anpassning resp. – efter friställning – återanpassning i arbete varierar inom dessa grupper, vilka betingelserna är för deras inpassning och utnyttjande i arbetslivet och vilka åtgärder som bör vidtas för att främja tillvaratagandet av denna arbetskraft.

I fråga om subjektiv anpassning visar utförda undersökningar i stort sett en genomgående tendens till ökad positiv inställning för olika attitydmått med ökande ålder, samtidigt som dock fysisk påfrestning och psykisk belastning upplevs starkare; prestationsförmågan sjunker i stort sett med stigande ålder. En specialundersökning om den subjektiva uppfattningen hos LO-medlemmar av arbetsplatsens miljöproblem visar en nedgång av besvärshäufigheten, vilken börjar efter trettioårsåldern. Det finns en tendens att friställningsperioder blir längre

med stigande ålder. I vad mån återgång till arbete sker påverkas dock även av andra faktorer. Att handikapp, som ej hänger samman med ålder, i vissa fall kan vara arbetshindrande är uppenbart.

Vad angår speciella forskningsuppgifter må följande nämnas.

En forskningsuppgift av intresse är att utreda vilka orsakerna kan vara till den diskrepans i fråga om *de äldres subjektiva anpassning till arbetet* vilken antytts i det föregående. Fortsatta undersökningar rörande orsakerna till konstaterad nedgång av frekvensen subjektivt upplevda besvär efter trettioårsåldern, skulle också vara av värde.

Inom arbetsmedicinska institutet har, som tidigare anförts, utförts vissa studier rörande *omskolning av friställd arbetskraft*, varvid man särskilt beaktat medelålders och äldre friställda. Fortsatta undersökningar med syfte att ge hållpunkter för effektivisering av omskolningsverksamheten, och underlättande i övrigt av arbetsanpassningen är påkallade. Forskning på utbildningsområdet bör även lämpligen omfatta *omskolning och utbildning för anställd arbetskraft* med syfte att successivt anpassa denna efter ändrade arbetsuppgifter, särskilt i den mån ändringar motiveras med hänsyn till åldersfaktorn.

Vid arbetsmedicinska institutet har inlett en undersökning rörande *vissa andra friställningsproblem*, avseende bl. a. hur selektionen sker vid friställning, vilka fysiska och psykiska egenskaper som är av betydelse för återinträde i arbetslivet samt hur den påfrestning, som friställning eller hotande sådan utgör, påverkar hälsa och arbetsförmåga. Man avser att genom undersökningen få information som kan leda till lämpliga åtgärder för att främja återinpassning i arbetslivet av långvarigt friställda. Undersökningsprojektets omfattning och nödvändigheten att i olika hänseenden följa upp undersökningsresultaten gör en särskild medelstilldelning önskvärd.

Erfarenheterna från företag med högt utvecklad företagshälsovård ger vid handen att en adekvat företagshälsovård i för-

ening med konsekvent beaktande i den tekniska planeringen av ergonomiska synpunkter leder till att flertalet betingat arbetsföra kan sysselsättas på ett både för individen och för produktionen lämpligt sätt. Tyvärr förekommer systematiskt uppbyggd åldersergonomisk verksamhet endast i mycket ringa omfattning i vårt land. Huruvida och i vad mån utvidgning av verksamheten skall kunna ske torde i hög grad vara beroende av fortsatta *forskningsinsatser på ergonomins område*. Här bör ske en genomgång av olika yrken och sysselsättningar med hänsyn till behov av och förutsättningar för åldersergonomiska åtgärder, fastställande av ergonomiska riktvärden och framläggande i övrigt av huvudlinjer för ergonomisk verksamhet.

Förverkligandet av ett utvecklat ergonomiskt program kräver vidare att näringslivet tillförs ett betydande antal befattningshavare med kvalificerad specialutbildning på området. Sådan *utbildning* meddelas för närvarande i begränsad omfattning vid arbetsmedicinska institutet.

c. Branscher

1. Lantbruk och skogsbruk

Det moderna lantbruks- och skogsarbetet befinner sig i en period av rationalisering och mekanisering som redan starkt ändrat *arbetskrav* och yrkesrisker. Beträffande *skogsbruket* räknar man med att på 1970-talet 80 % av personalen kommer att arbeta i maskinförarhytter och endast 20 % på marken. Vidare har användningen inom jordbruk och skogsbruk av toxiska substanser ökat. Förhållandena närmar sig alltmer industrins.

Ehuru någon översiktlig plan över det arbetsvetenskapliga forskningsbehovet med avseende å jordbruk och skogsbruk ej utarbetats är det uppenbart att här föreligger ett omfattande forskningsfält som kräver stor resurstilldelning.

Som några aktuella projekt kan följande nämnas:

1) I arbetsmedicinska institutets forsk-

ningskatalog har tagits upp ett projekt »*Jordbrukets och skogsbrukets arbetshygieniska problem*». Enligt projektbeskrivningen skall expositionen för kemiska, fysikaliska och biologiska agentier studeras i en »*industrial hygiene survey*». 100–200 arbetsställen i mellersta och norra Sverige, representativa för jordbruk m. m. av olika storlek och mekaniseringsgrad, skall undersökas. Detta projekt är närmast av teknisk art. Kompletterande undersökningar från ergonomisk och arbetsfysiologisk synpunkt skall ske (ang. undersökning inom lantbruket se nedan under punkt 2).

Kostnaden för det tekniska projektet – löner till tre ingenjörer och två laboratorieassistenter under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 500 000 kronor.

2) I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har redovisats ett projekt rörande *ergonomisk och arbetsfysiologisk undersökning av lantbruksarbete*. Projektet skall komplettera en vid socialmedicinska institutionen i Lund utförd socialmedicinsk och socialpsykologisk undersökning och skall verkställas i samarbete med nämnda institution. Den vid arbetsmedicinska institutet planerade undersökningen avser att skaffa fram information för utarbetande av riktlinjer för företagshälsovård i modernt lantbruksarbete, särskilt utformningen av traktorer och maskinförarhytter.

3) Inom jordbruket kan *allergier framkallas* av bl. a. mjöl och mjölförbättringsmedel (astma och hösnuva), av ämnen i konstgödsel och insektsdödande medel (eksem) samt av svampar (hudåkommor). Dessa allergier är ännu ofullständigt kända till sin utbredning, särskilt de eksemgivande allergierna, och uppkomstmekanismen beträffande bl. a. mjölnarastman är i väsentliga avseenden outforskad. De mycket vanliga svampsjukdomarna medför immunitetsförhållanden som hos människan endast är i ringa grad utredda. Närmare studier av alla dessa problem bör ske, varvid även veterinär sakkunskap kan behöva medverka.

4) På skogsbrukets område har arbetsmedicinska institutet utfört en undersök-

ning av 500 skogsarbetare beträffande hälsotillstånd, arbetsförmåga och arbetsanpassning. Denna undersökning har kostat ca 400 000 kronor.

Undersökningen är avsedd att åtföljas av olika specialstudier avseende bl. a. problem rörande *vibrationer*, särskilt med hänsyn till tidigdiagnos, mätning av skador, fastställande av farlig exposition och av hygieniska gränsvärden. Vidare skall den mänskliga faktorn vid *olycksfall* i arbetet studeras. Slutligen skall riktlinjer för en utbyggd *företagshälsovård* inom skogsbruket utarbetas.

2. Småföretag

Enligt allmän erfarenhet är arbetsplatshygienen i småföretag ofta otillfredsställande eller av låg standard, medan å andra sidan mentalhälsovårdsproblemen är enklare och trivseln i arbetet större än inom stora företagsenheter.

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp en allmän undersökning rörande små företag. En mera utarbetad plan föreligger beträffande företags-hälsovårdens tekniska problem vid småföretag. Vidare upptar katalogen några specialstudier på området. De större undersökningarna och några av specialstudierna redovisas nedan. Därjämte skall nämnas verksamhet inom s. k. fältområden.

1) Den *allmänna småföretagsundersökningen*, vilken väsentligen är av arbetsmedicinsk, arbetsfysiologisk och teknisk art, avser en teknisk-hygienisk kartläggning av fysikaliska och kemiska faktorer vid ett antal småföretag inom samtliga branscher jämte en samtidigt utförd studie över arbetskraven och arbetsplatsernas ergonomi samt en medicinsk undersökning av de anställdas hälsa. Genom undersökningen vill man få fram information om vilka speciella problem som finns vid småföretag och i vilka avseenden dessa avviker från förhållandena vid stora företag inom samma branscher. Informationen skall vara till ledning vid utarbetande av riktlinjer för en adekvat företags-hälsovård.

2) Projektet om *företagshälsovårdens tekniska problem vid småföretag* syftar till att kartlägga miljöfaktorernas och arbetsfaktorernas betydelse i små företag och att ställa dem i relation till tidigare vunna erfarenheter från stora företag. En fältundersökning skall genomföras omfattande ca 800, på ett fyrtiotal branscher fördelade företag med mindre än 50 anställda. Resultaten skall redovisas fortlöpande i form av företagsrapporter från varje undersökt företag. För varje bransch sammanställs en branschrapport med generella slutsatser och rekommendationer. Resursmässigt fordrar projektet på personalsidan en biträdande projektledare och tio mätingenjörer under två år; därjämte fordras tre mobila mätutrustningar. Kostnaden beräknas till ca 2,5 miljoner kronor. Räknat per anställd blir kostnaden 100–150 kronor. En förberedande undersökning har påbörjats.

3) Arbetsmedicinska institutet har inlett överläggningar med vissa industriorter angående inrättande av s. k. *fältområden*, dvs. företagshälsovårdscentraler för grupper av små och medelstora företag. Här skall institutet följa de dagliga problemen vid vissa arbetsplatser, delta i företagshälsovården, utöva metodstudium under praktiska förhållanden och pröva resultat som kommit fram i laboratoriearbetet; fältområde skall också kunna användas för undervisning. Information om verksamhetens resultat skall lämnas arbetsmarknadsorgan och organisationer m. fl. För verksamheten krävs personal utöver den som nu finns vid arbetsmedicinska institutet.

4) Ett i arbetsmedicinska institutets forskningskatalog upptaget projekt angående *arbetshygieniska problem inom garage och bilverkstäder* avser undersökning av expositionen för motorernas avgaser, golvens nedslitningsprodukter, lösningsmedel, svetsförfaranden m. m. Vid arbetsplatsundersökningarna skall i största möjliga utsträckning användas kontinuerligt registrerande instrument. Förslag till arbetshygienisk kontroll utarbetas. Kostnaden – löner till fyra ingenjörer under två månader samt utrustning m. m. – beräknas till ca 70 000 kronor.

5) I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp ett projekt om *oljor som arbetshygieniskt problem inom verkstadsindustrin*. Projektet är i princip av allmän karaktär men är planerat att utföras främst vid små företag. Det motiveras med att oljor och oljæmulsioner har stor användning för kylning, skärning, smörjning och liknande arbetsoperationer inom verkstadsindustrin och att – allt efter oljans sammansättning, arbetsoperationernas sluttemperatur, återvinningsförfarande m. m. – olika sönderdelningsprodukter uppstår för vilka arbetarna exponeras. Undersökningen avser att kartlägga förekomst och användning av paraffinbas- och aromatbasoljor. Förslag till eliminationstekniska åtgärder skall läggas fram. Kostnaden – löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 170 000 kronor.

6) I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp ett projekt om *krav på intagsluftens kvalitet i arbetslokaler*. Projektet, som framför allt avser små företag, motiveras med att den alltmer förorenade utomhusluften i tätortsområdena aktualiserat skärpta krav på filtrering av intagsluft till arbetslokaler av olika slag. Vid projektet skall klarläggas vilka föroreningar som är mest aktuella i Stockholms centrala delar och de krav på filter som bör uppställas med hänsyn härtill. Mätningar av utomhusluften och analys av filter från ventilationsanläggningar i Stockholms centrala delar skall utföras. Eliminationsteknisk rapport samt förslag till kriterier och utformning av ventilationsanläggningar skall utarbetas. Undersökningar i begränsad skala har pågått under ett par år. Det ifrågasvarande projektet skall vara en avslutande intensivundersökning. Kostnaden – för löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under tre månader samt utrustning m. m. – beräknas till ca 35 000 kronor.

7) I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp ett projekt om *tekniska åtgärder för att minska drag inom verkstadsindustrin*. Projektet, som främst avser små företag, motiveras med att drag-

förhållanden utgör ett av de ämnen som man vanligast förfrågar sig om hos institutets tekniska avdelning. Vid olika typer av företag skall fältmätningar ske och sambandet mellan klagomål och objektivt mätbara indikationer på drag fastställas. Olika eliminationstekniska åtgärder för att minska dragkänslan prövas. Kostnaden – för löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 200 000 kronor.

3. Färgindustrin

I arbetsmedicinska institutets forskningskatalog har tagits upp ett projekt om *arbetshygieniska problem inom färgindustrin*. Färgindustrin har betydande arbetshygieniska problem: plaster, lösningsmedel, joniserande strålning, statisk elektricitet, damm m. m. förekommer. Projektet avser att ge grund för förebyggande åtgärder. Arbetsplatsundersökningar utförs, varvid de ingående ämnenas struktur, användning och bearbetning kartläggs. Riskerna analyseras. Förebyggande åtgärder prövas och sammanfattas i rekommendationer. Kostnader – löner till en ingenjör och en laboratorieassistent under ett år samt utrustning m. m. – beräknas till ca 200 000 kronor.

4. Stuveribranschen

Stuveriyrket befinner sig i en period av snabb förändring genom mekanisering och genom införande av nya lastningsmetoder, t. ex. vid containertrafiken. Stuveriarbetet har sedan åtskilliga år karakteriserats av en mycket hög olycksfallsfrekvens. Inom arbetsmedicinska institutet har utförts en allsidig undersökning av arbetskrav och yrkesrisker, och ett fyrtiotal typarbeten som täcker större delen av stuveriarbetet har detalj-analyserats. Ett antal stuveriarbetare har undersökts med avseende på hälsotillstånd och arbetsförmåga.

Den utförda undersökningen är avsedd att i vissa hänseenden kompletteras. Genom en socialmedicinsk undersökning avses att få information till ledning vid utar-

betande av riktlinjer för en till stuveriarbetet speciellt anpassad *företagshälsovård*. En undersökning rörande de mänskliga faktorerna vid *olycksfall* skall utföras, särskilt med hänsyn till analys av olycksfallstillbud; denna undersökning skall utföras parallellt med förut omförmäld undersökning rörande olycksfall i skogsbruket.

d. Hälsokontrollmetodik inom företagshälsovården

Sedan en del år pågår försöksverksamhet avseende hälsokontroller i samhällets regi. Syftet härmed är framför allt att få fram en lämplig metodik för sådana hälsoundersökningar i stor skala, där användningen av tekniska hjälpmedel möjliggör att stora befolkningsgrupper kontrolleras med en begränsad insats av kvalificerad personal. Betydelsen av hälsokontroller är att man därmed kan få möjlighet att i tid upptäcka viktiga behandlingsbara sjukdomar.

Inom företagshälsovården utgör hälsokontroller ett väsentligt inslag. Riktade hälsokontroller används för uppföljning av vissa yrkesrisker, för diagnostisering eller utslutning av vissa andra välavgränsade sjukdomstillstånd och för undersökning av speciellt utsatta grupper. Förekommande individuella hälsokontroller syftar till en bredare inventering av de anställdas hälsotillstånd och kan även innebära deras subjektiva anpassning till arbetet. Företagshälsovårdens hälsokontroller har alltså delvis ett annat syfte än de samhälleliga. Det är därför och med hänsyn till hälsokontrollernas stora betydelse inom företagshälsovården starkt motiverat att metodiken vid dessa hälsokontroller tas upp till en särskild, allsidig utredning. Det kan väl tänkas att erfarenheterna av en med genomarbetad metodik rustad hälsokontrollverksamhet inom företagshälsovården kan bli till ledning vid lösning av motsvarande problem inom den offentliga hälsovården. Det bör uppmärksammas att företagshälsovårdens klientel kan följas under lång tid.

Nordisk udredningsserie (Nu) 1970

Kronologisk förteckning

1. Samordnad utbyggnadsplanering inom Nordel.
 2. Uddannelses- og forskningspørgsmål.
 3. Prøveløsladelse.
 4. La coopération internordique en matières économiques et culturelles.
 5. Nordisk gränsregion miljövård och urbanisering.
 6. Konsumentundervisning i skolen.
-

Statens offentliga utredningar 1970

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Grundlagberedningen. 1. Riksdagsgrupperna • Regeringsbildningen. [16] 2. Ersättare för riksdagsledamöterna. [17] 3. Allmänna val på våren? [27]
Svensk FN-lag. [19]
Militära straff och disciplinmedel. [31]
Polisen i samhället. [32]
Hemförsäljning. [35]
Revision av vattenlagen. [40]
Gruvrättslig speciallagstiftning. [45]
Skydd mot avlyssning. [47]
Svensk författningssamling. [48]

Försvarsdepartementet

Värnpliktsjänstgöringens civila meritvärde. [12]

Socialdepartementet

Livsmedelstadsgekommittén. 1. Ny livsmedelstadsaga m.m. Del I. Förslag och motiv. [6] 2. Ny livsmedelsstadsaga m.m. Del II. Bilagor. [7]
Folktandvårdens utbyggande och reglering. [11]
Yrkesskadeförsäkringens finansiering. [49]

Kommunikationsdepartementet

Snöskotern — fordonet och föraren. [9]
Körkort och körkortsregistrering. [26]

Finansdepartementet

Upphandling av byggnader. Del 2. Administrationen. [18]
Understödsföreningar. [23]
Aspirationer, möjligheter och skattemoral. [25]
Tjänstgöringsbetyg. [28]
Decentralisering av statlig verksamhet. [29]
Stordriftsfördelar inom industriproduktionen. [30]
Kilometerbeskattning. [36]
Översyn av vissa punktskatter. [37]
Förtroelig företagsinformation och börshandel. [38]

Utbildningsdepartementet

Om stat och kyrka. [2]
Yrkesutbildningsberedningen. 1. Reformerad lärarutbildning. [4] 2. Yrkesteknisk högskoleutbildning. [8]
Fria läromedel. [10]
Kompetensutredningen V. Behörighet, meritvärdering, studieprognos. Specialundersökningar av kompetensfrågor. [20] (Utkommer senare.) VI. Vägar till högre utbildning. [21]
Pedagogisk utbildning och forskning. [22]
Sexualkunskapen på grundskolans låg- och mellanstadier. [39]
Språkundersökning bland finländska barn och ungdomar i Sverige. [44]

Jordbruksdepartementet

Statligt stöd till fiskerhamnar. [5]

Handelsdepartementet

Rationell bensinhandel. [24]

Inrikesdepartementet

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU)
1. Balanserad regional utveckling. [3] 2. Urbaniseringen i Sverige. Bilagedel I till Balanserad regional utveckling. [14]
3. Regionalekonomisk utveckling. Bilagedel II till Balanserad regional utveckling. [15]
Medel för styrning av byggnadsverksamheten. [33]
Svenska folkets inkomster. [34]
Ungdom — Bostad. [43]
Den äldre arbetskraften inom byggnadsindustrin. [46]

Civildepartementet

Barns utemiljö. [1]

Industridepartementet

Sveriges energiförsörjning. Energilpolitik och organisation. [13]
Samarbetsutredningen. 1. Företag och Samhälle. Del 1. Förslag med motiv samt bilagor. [41] 2. Företag och Samhälle. Del 2. Hearings med företrädare för samhällsorgan, företag, löntagarorganisationer, politiska partier m. fl. [42]